

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการส่งเสริมรักการอ่านของนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. โครงการส่งเสริมรักการอ่านของนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ
2. เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ
 - 2.1 ความหมายของโครงการ
 - 2.2 ความหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ
 - 2.3 ประเภทของการประเมินโครงการ
 - 2.4 รูปแบบของการประเมินโครงการ
 - 2.5 การดำเนินงานของคณะกรรมการประเมินโครงการ
 - 2.6 สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการประเมินโครงการ
 - 2.7 ปัญหาของการประเมินโครงการ
3. เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมรักการอ่าน
 - 3.1 ความหมายของการอ่าน
 - 3.2 ทฤษฎีการอ่าน
 - 3.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน
 - 3.4 นิสัยการอ่าน
 - 3.5 การส่งเสริมการอ่าน
 - 3.6 การส่งเสริมพฤติกรรมรักการอ่าน พฤติกรรม
 - 3.7 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
 - 3.8 แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมการอ่าน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ
5. กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการ

1. โครงการส่งเสริมรักการอ่านของนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ

1.1 หลักการและเหตุผล

การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ ประชากรต้องมีคุณภาพ การที่ประชากรจะมีคุณภาพได้จะต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง รัฐบาลจึงกำหนดให้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน การอ่านเป็นหนทางแห่งการสื่อความหมายที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคม รวมทั้งเป็นทักษะอย่างหนึ่งที่ใช้หาความรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเด็ก เพราะการอ่านคือการพัฒนาความรู้ สติปัญญาและจิตใจของบุคคลที่เป็นองค์ประกอบของสังคม การอ่านที่พึงประสงค์คือการอ่านเพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตและก่อให้เกิดความเพลิดเพลินด้วย ดังนั้นจึงต้องสร้างทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องการอ่าน และการใช้ประโยชน์จากการอ่าน รวมทั้งฝึกฝนจนเกิดเป็นพฤติกรรมรักการอ่าน ครูและผู้บริหาร เห็นความสำคัญของการอ่าน มีพฤติกรรมรักการอ่านมากขึ้น และนำไปสู่การใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดชีวิต รวมทั้งเพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนให้สูงขึ้นกว่าเดิมที่เป็นอยู่ โรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ จึงจัดให้มีโครงการส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมรักการอ่านขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีพฤติกรรมรักการอ่าน
- 1.2.2 เพื่อให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 1.2.3 เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกและเกิดทักษะในการอ่านหนังสือ
- 1.2.4 เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการอ่านหนังสือ
- 1.2.5 เพื่อให้นักเรียนมีพฤติกรรมใฝ่รู้ใฝ่เรียน และสามารถศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ได้
- 1.2.6 เพื่อสร้างเจตคติที่ดีเกี่ยวกับการอ่านหนังสือ สอดคล้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของโรงเรียน และให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

1.3 เป้าหมาย

- 1.3.1 เป้าหมายเชิงปริมาณ
นักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ จำนวน 511 คน
- 1.3.2 เป้าหมายเชิงคุณภาพ
นักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ เป็นผู้ที่มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการอ่านและเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

1.4 สถานที่ดำเนินการ

แหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ เทศบาลเมืองวารินชำราญ อำเภอวารินชำราญ จังหวัดอุบลราชธานี

1.5 งบประมาณ

งบประมาณในการดำเนินโครงการส่งเสริมรักการอ่านของนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ จำนวน 50,000 บาท

1.6 ปัจจัยในการดำเนินโครงการ

- 1.6.1 วัสดุอุปกรณ์ มีกระดาษสำหรับอัดสำเนา และกระดาษจัดพิมพ์เกียรติบัตร หมึกพิมพ์ กระดาษชาร์ตสี สีเมจิก กระดาษวาดเขียน สีน้ำ ราววัล (สมุด ดินสอ สีน้ำ พู่กัน)

1.6.2 เครื่องอำนวยความสะดวก มีเครื่องเสียง โต๊ะเก้าอี้ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์คอมพิวเตอร์

1.6.3 บุคลากร คณะครู นักเรียนผู้ปกครองนักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน

1.6.4 แหล่งเรียนรู้มี ห้องสมุดโรงเรียน ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการ
คอมพิวเตอร์

1.6.5 อาคารสถานที่ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการ
วิทยาศาสตร์

1.7 กิจกรรมในการดำเนินโครงการ

1.7.1 กิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่

1.7.2 กิจกรรมอ่านหนังสือให้ฟัง

1.7.3 กิจกรรมเล่านิทาน

1.7.4 กิจกรรมมอบเกียรติบัตรยอดนักอ่านประจำเดือน

1.7.5 กิจกรรมเกร็ดความรู้หน้าเสาธง

1.7.6 กิจกรรมพ่อแม่ลูกปลูกฝังพฤติกรรมรักการอ่าน

1.7.7 กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน

1.7.8 กิจกรรมเรียนรู้สู่สารานุกรมไทย

1.7.9 กิจกรรมตระกร้าความรู้

รายละเอียดกิจกรรมการดำเนินโครงการ

1. กิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่

1.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อปลูกฝังพฤติกรรมรักการอ่าน
- 2) เพื่อแนะนำหนังสือใหม่และหนังสือที่น่าสนใจแก่ผู้ใช้ห้องสมุด

1.2 การดำเนินโครงการ

- 1) ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนและครูทราบกิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่
- 2) จัดแสดงหนังสือใหม่ทุกวันที่ตู้แสดงหนังสือใหม่ในห้องสมุด
- 3) ให้บริการยืม-คืนหนังสือทุกวันที่ห้องสมุดเปิดทำการ

1.3 การประเมินผล

สังเกตและบันทึกการยืม-คืนโดยให้คณะกรรมการที่รับผิดชอบตรวจบันทึก
ทุกเย็นวันสุดท้ายของสัปดาห์

1.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) นักเรียนมีทักษะ มีพฤติกรรมและมีเจตคติที่ดีต่อการอ่าน

- 2) นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
 - 3) ครูและนักเรียนมีพฤติกรรมรักการอ่าน
 - 4) สถิติการยืมหนังสือเพิ่มขึ้น
2. กิจกรรมอ่านหนังสือให้ฟัง
- 2.1 วัตถุประสงค์
- 1) เพื่อส่งเสริมให้ นักเรียนอ่านและรู้ข้อมูลข่าวสาร
 - 2) เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนรักการอ่าน
 - 3) เพื่อให้ให้นักเรียนนำหนังสือมาอ่านให้ พี่ เพื่อน ครู ผู้ปกครองฟัง
- 2.2 การดำเนินโครงการ
- 1) งานห้องสมุดประชาสัมพันธ์กิจกรรมอ่านหนังสือให้ฟัง ให้คณะครู และนักเรียนทราบ
 - 2) จัดทำบันทึกการอ่านหนังสือให้ฟัง
 - 3) ครูประจำชั้นสรุปการที่นักเรียนนำหนังสือต่างๆมาให้อ่านให้ผู้อื่นฟัง
 - 4) สรุปและรายงานจำนวนนักเรียน ครู ที่เข้าร่วมกิจกรรมให้อ่านรายการโรงเรียนทราบทุกสัปดาห์
 - 5) ถ้ามีผู้ได้รับรางวัลจากการร่วมกิจกรรม ตามเกณฑ์ที่กำหนด งานห้องสมุดดำเนินการรายงานพร้อมจัดทำเกียรติบัตรในนามของโรงเรียนและมอบรางวัลที่ได้รับแก่นักเรียนในพิธีหน้าเสาธงเป็นรายเดือน
- 2.3 การประเมินผล
- 1) ผลของการอ่านหนังสือให้ผู้อื่นฟัง
 - 2) สังเกตความกระตือรือร้น ความสนใจการเข้าร่วมกิจกรรม
- 2.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ
- 1) นักเรียนมีความสนใจอ่านหนังสือมากขึ้น
 - 2) นักเรียนทราบข้อมูลข่าวสาร รวดเร็วขึ้น
 - 3) นักเรียนได้รับรางวัลจากการนำหนังสือไปอ่านให้ผู้อื่นฟัง
 - 4) นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
3. กิจกรรมเล่านิทาน
- 3.1 วัตถุประสงค์
- 1) ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากการอ่านหนังสือ
 - 2) ส่งเสริมทักษะการเล่านิทาน
- 3.2 การดำเนินการ
- 1) ประชุมชี้แจงกิจกรรมให้คณะครู ได้ทราบแนวปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรม
 - 2) ประชาสัมพันธ์ให้ครูและนักเรียนทราบถึงกิจกรรมเล่านิทาน
 - 3) คณะกรรมการดำเนินกิจกรรมดังนี้

- นิทานในห้องเรียน
- 3.1 มอบหมายให้ครูภาษาไทยแต่ละชั้นจัดกิจกรรมเสริมการเล่า
 3.2 ให้นักเรียนแต่ละชั้นจัดเวรมาเล่านิทานในห้องสมุดทุกวันศุกร์
 3.3 รวบรวมนิทานที่นักเรียนแต่ละชั้นนำมาเล่า เพื่อเป็นแหล่ง
 เรียนรู้ต่อไป

3.3 การประเมินผล

- 1) ผลการเล่านิทาน
- 2) สังเกตความกระตือรือร้น ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

3.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 2) นักเรียนมีทักษะในการเล่านิทาน
- 3) นักเรียนมีความสนุกสนานเพลิดเพลิน
- 4) นักเรียนทราบข้อคิด คติเตือนใจจากกิจกรรมการเล่านิทาน

4. กิจกรรมมอบเกียรติบัตรยอคนักอ่านประจำเดือน

4.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้คณะครู นักเรียน ได้เห็นผลที่ได้จากการอ่านโดยตรง
- 2) เพื่อส่งเสริมการอ่านและแรงจูงใจในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
- 3) เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแก่ผู้ที่อ่านหนังสือและร่วมกิจกรรม
- 4) เพื่อส่งเสริมการยืมหนังสือ

4.2 การดำเนินโครงการ

- 1) งานห้องสมุดประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้คณะครู และนักเรียนได้ทราบ
- 2) เกณฑ์การประเมินผู้ได้รางวัล “ยอคนักอ่านประจำเดือน” มีดังนี้

- 2.1) นักเรียนและครูต้องส่งบัตรสมาชิกห้องสมุดให้บรรณารักษ์ หรือเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกวันที 1-5 ของเดือนถัดไป
- 2.2) นับจำนวนหนังสือที่ยืมจากบัตรสมาชิกที่ส่งเท่านั้น
- 2.3) สมาชิกยืมมากที่สุด 3 อันดับแรกเท่านั้นที่จะได้รับเกียรติบัตรยอคนักอ่านประจำเดือนแต่ละเดือน แบ่งเป็น ครูยอคนักอ่านประจำเดือน จำนวน 3 รางวัล และนักเรียนยอคนักอ่านประจำเดือน จำนวน 3 รางวัล

4.3 การประเมินผล

- 1) สังเกตการมีส่วนร่วม
- 2) สังเกตสถิติการ ยืม-คืน หนังสือประจำเดือน

4.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) สถิติในการ ยืม-คืน หนังสือของห้องสมุดเพิ่มขึ้น
- 2) นักเรียน ครู มีพฤติกรรมการรักการอ่านและเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดชีวิต

5. กิจกรรมกระตุ้นความรู้หน้าเสาธง

5.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อส่งเสริมและฝึกทักษะการพูดต่อหน้าสาธารณชน
- 2) เพื่อส่งเสริมการอ่าน ค้นคว้า และนำความรู้ที่ได้นำเสนอให้ผู้อื่นได้รับทราบข้อเท็จจริง

5.2 การดำเนินโครงการ

- 1) ฝ่ายกิจการนักเรียนและชุมชนสัมพันธ์ ประชุมชี้แจงการพูดหน้าเสาธง และจัดเวรคณะกรรมการนักเรียนรับผิดชอบทุกวัน
- 2) นักเรียนแต่ละคนจัดหาเกร็ดความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์จัดบันทึกไว้ในแบบบันทึกการพูดหน้าเสาธง
- 3) นักเรียนตัวแทนห้องนำเกร็ดความรู้ดังกล่าวพูดในพิธีการหน้าเสาธงในวันและเวลาที่กำหนดไว้ทุกห้อง
- 4) เสนอแบบบันทึกให้ครูผู้รับผิดชอบลงนามรับทราบการปฏิบัติกิจกรรมพูดหน้าเสาธงทุกครั้ง

5.3 การประเมินผล

- 1) สังเกตความสนใจความกระตือรือร้นการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียนแต่ละห้อง
- 2) สังเกตการณ์การพูดหน้าเสาธง
- 3) ความมีสาระ การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ความสำคัญของเกร็ดความรู้

5.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ครู นักเรียนได้รับความรู้และทักษะการคิดวิเคราะห์ ค้นคว้าข้อมูล
- 2) นักเรียนกล้าแสดงออกโดยการพูด และบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น
- 3) นักเรียนสามารถแก้ปัญหาและสร้างวิสัยทัศน์ในการดำรงชีวิต

6. กิจกรรมพ่อแม่ลูกปลูกฝังพฤติกรรมรักการอ่าน

6.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน ผู้ปกครอง ตระหนักและเห็นความสำคัญของการอ่านและรักการอ่าน
- 2) เพื่อสร้างความใกล้ชิด เอาใจใส่ต่อการเรียนของผู้ปกครองที่มีต่อนักเรียน

6.2 การดำเนินโครงการ

- 1) ประชุมชี้แจง และแจ้งแนวปฏิบัติการดำเนินกิจกรรมให้คณะครูและนักเรียนทุกคน
- 2) ครูและนักเรียนประจำชั้นร่วมกันปฏิบัติ ดังนี้
 - 2.1) ครูประจำชั้นมอบหมายให้นักเรียนยืมหนังสือจากห้องสมุดด้วยบัตรสมาชิก แล้วนำหนังสือเล่มนั้น ไปให้ผู้ปกครองอ่าน หรืออ่านให้ผู้ปกครองฟัง กำหนดเดือนละ 3 ครั้ง

2.2) เมื่อผู้ปกครองอ่านหรือฟังแล้ว ให้บันทึกการอ่านลงในแบบบันทึกที่แจกให้

2.3) นักเรียนนำแบบบันทึกที่ผู้ปกครองบันทึกแล้ว ส่งครูประจำชั้น เพื่อนำส่งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบต่อไป

2.4) นอกจากการยืมหนังสือไปให้ผู้ปกครองอ่านแล้ว ถ้าครอบครัวใดมีกิจกรรมการอ่านหรือข้อมูลที่ส่งมาในแบบบันทึกการอ่าน ในช่วงระยะเวลาที่กิจกรรมนี้ดำเนินการอยู่ สามารถที่จะจัดเป็นกิจกรรมพ่อแม่ลูกปลูกฝังพฤติกรรมรักการอ่านได้

6.3 การประเมินผล

- 1) สังเกตพฤติกรรมการยืมคืนหนังสือ
- 2) ผลของการส่งแบบบันทึกการอ่าน ร่วมกับผู้ปกครอง
- 3) สังเกตการณ์มีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดยแบบบันทึกที่ส่งคืน

6.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) สถาบันครอบครัวมีความรัก ความใกล้ชิด ความอบอุ่นมากขึ้น
- 2) ผู้ปกครอง ครู ได้แสดงออกถึงการส่งเสริมการอ่านอย่างแท้จริง

7. กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน

7.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อปลูกฝังพฤติกรรมรักการอ่าน
- 2) เพื่อปลูกฝังความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- 3) เพื่อฝึกบันทึกการอ่าน

7.2 การดำเนินโครงการ

- 1) ประชาสัมพันธ์ให้ครูและนักเรียนทราบ
- 2) แจงและขอความร่วมมือจากครูผู้สอนทุกระดับชั้น
- 3) ให้นักเรียนทุกคน ทุกชั้นจับคู่อ่านหนังสือโดยไม่กำหนดว่าจะเป็นวิชาใด หรือหนังสืออะไรก็ได้
- 4) นักเรียนแต่ละคู่ทำบันทึกการอ่านส่งครูประจำชั้น

7.3 การประเมินผล

- 1) สังเกตการอ่านและพฤติกรรมการร่วมกิจกรรม
- 2) ส่งบันทึกการอ่านให้ครูประจำชั้นที่รับผิดชอบตรวจบันทึกการอ่านทุกเย็นวันสุดท้ายของสัปดาห์

7.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) นักเรียนมีทักษะ มีพฤติกรรมและมีเจตคติที่ดีต่อการอ่าน
- 2) นักเรียนรู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 3) นักเรียนมีความรับผิดชอบ

8. กิจกรรมเรียนรู้สู่สาธารณกรมไทย

8.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2) เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง

8.2 การดำเนินโครงการ

- 1) แจ้งและประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้คณะครู และนักเรียนทราบ
- 2) นักเรียนแต่ละห้องจัดหา สุภาชิต คำขวัญ คำคม ที่เป็นประโยชน์
- 3) นักเรียนแต่ละชั้นนำเสนอเสียงตามสายในเวลาพักกลางวัน

8.3 การประเมินผล

- 1) ตรวจสอบคำคม สุภาชิต คำขวัญ ที่มีความหมายและได้ใจความถูกต้อง
- 2) สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนักเรียน และครูที่ปรึกษา

8.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 2) นักเรียนรู้จักความหมายของ คำคม สุภาชิต คำขวัญ มากขึ้น
- 3) นักเรียนกล้าแสดงออก

9. กิจกรรมตระกร้าความรู้

9.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อส่งเสริม และพัฒนาพฤติกรรมการอ่านนอกห้องสมุด
- 2) เพื่อให้นักเรียนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น

9.2 การดำเนินโครงการ

- 1) แจ้งและประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้คณะครู และนักเรียนทราบ
- 2) งานห้องสมุดดำเนินการจัดทำตระกร้าความรู้
- 3) มอบหมายเจ้าหน้าที่ห้องสมุดรับผิดชอบนำตระกร้าความรู้ไปให้บริการ

การอ่านแก่ครู และนักเรียนตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ภายในโรงเรียน เช่น ชุ้ม ศาลา สวนหย่อม ม้าหินอ่อน ทุกวันในช่วงพักกลางวัน

9.3 การประเมินผล

สังเกตพฤติกรรมการร่วมกิจกรรมของนักเรียน

9.4 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) นักเรียนมีพฤติกรรมการอ่านเพิ่มมากขึ้นนอกจากการอ่านในห้องสมุด
- 2) มีแหล่งเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น

ระยะเวลาดำเนินงานตามโครงการ

ระหว่าง วันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2558 ถึงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559

ขั้นตอนการดำเนินงาน/กิจกรรม

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการส่งเสริมรักการอ่านของนักเรียน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
1. ขั้นเตรียมการ		
1.1 ประชุมวางแผนการดำเนินโครงการ	2-6 มิ.ย. 58	-ฝ่ายบริหารงานวิชาการ
1.2 จัดทำและเสนอโครงการเพื่อขออนุมัติ	9-13 มิ.ย. 58	-งานพัฒนาแหล่งเรียนรู้

1.3 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน	16 มิ.ย. 58	- ฝ่ายบริหารงานวิชาการ
1.4 ประชาสัมพันธ์โครงการ	17-27 มิ.ย. 58	- คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
2. ขั้นตอนการ		
2.1 ประชุมชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการแก่คณะครู	29-30 มิ.ย. 58	- ฝ่ายบริหารงานวิชาการ
2.2 คณะกรรมการ/ผู้รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายดำเนินงานตามขั้นตอนและระยะเวลาที่กำหนด	ตลอดปีการศึกษา 2558	- คณะกรรมการ/ผู้รับผิดชอบ
3. ขั้นตอนติดตามและประเมินผล		
3.1 เก็บรวบรวมเอกสารหลักฐานประกอบโครงการ	9-13 ก.พ. 59	- งานพัฒนาแหล่งเรียนรู้
3.2 ประเมินผลการดำเนินโครงการ	16-17 ก.พ. 59	- งานพัฒนาแหล่งเรียนรู้
3.3 สรุปและรายงานผลการดำเนินโครงการ	18-20 ก.พ. 59	- งานพัฒนาแหล่งเรียนรู้

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 ผลการดำเนินโครงการเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการดำเนินงานตามโครงการทุกขั้นตอน

1.8.2 เป็นประโยชน์แก่นักเรียนโดยตรงที่จะได้พัฒนาหรือยกระดับการอ่านให้สูงขึ้น เพื่อสามารถใช้ชีวิตในสังคมยุคข้อมูลข่าวสารอย่างเหมาะสม

1.8.3 เป็นข้อมูลสำหรับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนที่จะได้นำไปกำหนดนโยบายด้านกิจกรรมเสริมสร้างการอ่านสำหรับนักเรียน

1.8.4 นักเรียนมีพฤติกรรมรักการอ่านมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกระดับชั้น

2. เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินโครงการ

2.1 ความหมายของโครงการ

การประเมินโครงการนับว่ายังเป็นแนวคิดและเทคนิควิธีที่ใหม่สำหรับเมืองไทยและในด้านการศึกษา การประเมินโครงการได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการศึกษาประมาณ 15 ปี ที่ผ่านมา โดยเริ่มจากแนวคิดที่เสนอในรูปของบทความของราฟ ไทเลอร์ (Ralph Tyler) ลี เจ ครอนบาค (Lee J. Cronbach) และไมเคิล สคริฟเวน (M. Scriven) ในประเทศไทยการเรียนการสอนวิชาการประเมินผลโครงการส่วนมากจะสอดแทรกอยู่ในสาขาต่าง ๆ เช่น ทางด้านการบริหาร เป็นต้น เมื่อเทคนิคการประเมินได้ขยายตัวพัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบของความรู้ทั้งในเชิงแนวคิดและเทคนิควิธีการประเมิน จึงได้มีการจัดสอนเป็นรายวิชาต่างหากในหลักสูตรปริญญาโทและปริญญาเอกสาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา ซึ่งก่อนหน้านั้นได้สอดแทรกอยู่ในวิชาหลักการวัดและประเมินผลการศึกษา

ปัจจุบันการประเมินโครงการมีได้จำกัดอยู่แต่ในทางการศึกษาเท่านั้น แต่ขยายวงกว้างไปสู่โครงการในสาขาต่าง ๆ อย่างกว้างขวางจนการประเมินเป็นธุรกิจอีกอาชีพหนึ่งขึ้นมา เพราะในการ

ประเมินโครงการต่าง ๆ ขององค์กรหน่วยงานหรือสถาบันหนึ่ง ๆ ต้องใช้งบประมาณมหาศาล จึงต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญมาเป็นนักประเมินเพื่อนำผลนั้นมาใช้อย่างคุ้มค่าต่อไป

ในการประเมินโครงการมีเป้าประสงค์หลักคือ ต้องการข้อมูลที่บ่งชี้ว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่หรือเป็นโครงการที่คุ้มค่าต่อการตัดสินใจในการดำเนินการหรือไม่ รวมถึงการศึกษาว่าในการดำเนินการโครงการมีปัญหาที่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขในเรื่องอะไรบ้าง และเป็นโครงการที่มีคุณค่ามากน้อยเพียงใด

รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 4) กล่าวถึงความหมายของโครงการว่า หมายถึง ส่วนย่อยหนึ่งของแผนงาน ซึ่งประกอบไปด้วยกิจกรรม ทรัพยากรในการดำเนินงานและระยะเวลาดำเนินงาน เพื่อบรรลุเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ของโครงการนั้น

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายคำว่า "โครงการ" หมายถึง แผนหรือเค้าโครงการตามที่ ก: กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายไว้หลายแนวคิดด้วยกันคือ

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2542 : 80) กล่าวถึงความหมายของโครงการว่า หมายถึง งานประจำ งานหรือส่วนหนึ่งของงานที่ต้องกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมาย ภายในระยะเวลาและวงเงินงบประมาณที่กำหนดไว้ โดยให้สอดคล้องกับข้อกำหนดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งสรุปเป็นลักษณะสำคัญๆ ดังนี้

1. โครงการจะต้องสิ้นสุดลงเมื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๆ ตามระยะเวลาและวงเงินงบประมาณที่กำหนดไว้

2. โครงการจะมีความซับซ้อน คือ ประกอบด้วยงานหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องพยายามให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะที่กำหนดไว้ ซึ่งตามปกติโครงการนั้นมีทั้งระยะสั้น เช่น สิ้นสุดในระยะ 3 เดือน หรืออาจเป็นโครงการระยะยาว เช่น ต้องใช้เวลา 1 ปีเป็นต้น ดังนั้นความยุ่งยากย่อมแตกต่างกันไปตามธรรมชาติแต่ละโครงการ

3. แต่ละโครงการจะประกอบไปด้วยลักษณะของงานที่เฉพาะเจาะจงและจะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น ๆ อย่างชัดเจน ทำให้สามารถเห็นความแตกต่างระหว่างแต่ละโครงการได้อย่างเด่นชัดถึงแม้ว่าจะอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งจะสามารถวิเคราะห์แนวคิด หลักการ กระบวนการของแต่ละโครงการอย่างมีระบบ และตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างเหมาะสม

4. การดำเนินโครงการต้องมีการพัฒนาและนำเทคนิคใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม เพื่อต้องการขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นกับโครงการใหม่ ๆ ในอนาคต

วิมล ตรีภานันท์ (2545 : 17) ให้ความหมายของโครงการว่า เป็นแผนย่อยที่เป็นแผนปฏิบัติการและถูกจัดทำขึ้นในลักษณะเป็นรูปธรรม มีความชัดเจนในระดับที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

จากคำจำกัดความต่าง ๆ ดังกล่าว สรุปได้ว่าโครงการหมายถึง แผนงานหรือเค้าโครงการที่กำหนดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบ มีการจัดดำเนินการในระยะเวลาที่กำหนดตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนงานที่ได้ระบุไว้ เพื่อบรรเทาหรือขจัดปัญหาและความต้องการทั้งในสภาพปัจจุบันและอนาคต

สรุปความหมายของโครงการว่า โครงการหมายถึง แผนย่อยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงาน หรือเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่จะดำเนินการในระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนงานที่ได้รับไว้

2.2 ความหมายของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการเป็น “ศาสตร์ประยุกต์ (Applied Science)” หรือเป็น “วิทยาการประยุกต์” ที่เกิดจากการผสมผสานของศาสตร์หลายแขนง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีแนวคิดและวิธีการที่ผูกพันกับวิชาการสาขาเศรษฐศาสตร์เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาเฉพาะคำว่า “การประเมินโครงการ” แล้วอาจบอกได้ว่าเป็นคำผสมของคำสองคำคือคำว่า “การประเมิน” กับคำว่า “โครงการ” ซึ่งทั้งสองคำต่างก็มีความหมายหรือคำจำกัดความเฉพาะของตนเอง

“การประเมิน” หรือ “การประเมินผล” มีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Evaluation” ซึ่งหมายถึง กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีความหมายเกี่ยวเนื่องกับคำอื่นๆ อีกหลายคำ เช่น การวิจัย (Research) การวัดผล (Measurement) การตรวจสอบรายงานผล (Appraisal) การควบคุมดูแล (Monitoring) การประมาณการ (Assessment) และการพิจารณาตัดสิน (Judgment) เป็นต้น ซึ่งคำดังกล่าวแล้วอาจสรุปเป็นความหมายหรือคำจำกัดความร่วมกันได้ว่า เป็นการประมาณค่าหรือการประมาณผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโดยอาศัยข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมด้วยวิธีการสอบถาม ทดสอบ สังเกต และวิธีการอื่นๆ แล้วทำการวิเคราะห์เพื่อตัดสินว่าการดำเนินงานนั้นมีคุณค่าหรือบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานนั้นมากน้อยเพียงใด

เป็นที่ทราบและยอมรับกันว่าการประเมินย่อมนำมาสู่การปรับปรุงในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการบริหารโครงการ ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารที่นำไปสู่การปฏิบัติอย่างกว้างขวาง ดังนั้นในการบริหารโครงการต่าง ๆ จะบังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นต้องอาศัยการประเมินโครงการ (Project Evaluation) ที่เป็นระบบ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

แวนดา พฤษชา (2550 : 50) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการปฏิบัติงานใดงานหนึ่ง แล้วนำไปวิเคราะห์เทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด และข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจในเลือกที่ดีที่สุดจากทางเลือกที่มีอยู่ของผู้บริหารโครงการ

พิสนุ พงศ์ศรี (2550 : 68) กล่าวว่า การประเมินโครงการโดยรวมแล้วเป็น กระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งระยะใดหรือทุกระยะ โดยนำสารสนเทศจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินใจจัดทำโครงการทดลองหรือนำร่อง ปรับเปลี่ยนระดับ ปรับปรุง ขยายผล หรือยกเลิกโครงการนั่นเอง

สุพักตร์ พิบูลย์ (2551 : 4) กล่าวว่า กระบวนการที่เน้นการรวบรวมข้อมูล แล้วตัดสินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเป็นกิจกรรมที่ใช้วิธีการเชิงวิทยาศาสตร์มีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ คือ วิเคราะห์เป้าหมายหรือสิ่งวิเคราะห์เป้าหมายหรือสิ่งที่มุ่ง

ประเมิน กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตของการประเมินออกแบบประเมิน สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปและเขียนรายงานการประเมิน

สุวิมล ว่องวาณิช (2551 : 57-58) กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ทราบถึงสัมฤทธิ์ผลของโครงการข้อมูลที่ได้จากการประเมินโครงการเป็นตัวช่วยตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวนั้นสมควรได้รับการขยายงาน สนับสนุนให้คงอยู่ต่อไป หรือสมควรระงับการดำเนินการ การประเมินจะต้องให้ได้ข้อมูลที่ช่วยผู้บริหารตัดสินใจในการเลือกหนทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา ผลของการประเมินควรจะสามารถนำไปช่วยปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น

สมคิด พรหมจ้อย (2551 : 2) ให้แนวคิดว่าการประเมินโครงการ เป็นขั้นตอนสำคัญประการหนึ่งของการกำหนดโครงการ ซึ่งต้องปฏิบัติทั้งก่อนดำเนินการ ขณะดำเนินการและหลังการดำเนินงานโครงการ

สต๊ฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1971 : 206) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า หมายถึง กระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่

เวลช์ (Welch, 1974 : 175) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดซึ่งสารสนเทศสำหรับผู้ตัดสินใจ กระบวนการประเมินเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่จะได้มาซึ่งสารสนเทศ และสารสนเทศที่ได้มาจะมีประโยชน์สำหรับใช้เป็นข้อมูลให้ผู้บริหารหรือเจ้าของโครงการใช้ในการตัดสินใจ พิจารณาหาทางเลือกของการดำเนินงานครั้งต่อไป

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การประเมินโครงการหมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบที่ให้ข้อมูลย้อนกลับซึ่งสามารถนำข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุง เปรียบเทียบผลการดำเนินงานว่าวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ดีหรือไม่อย่างไร โครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และพิจารณาบ่งชี้ให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการนั้นอย่างมีระบบแล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้นได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต การดำเนินงานต่อไปหรือจะยุติการดำเนินงานโครงการ หรือเพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น

2.3 ประเภทของการประเมินโครงการ

การแบ่งประเภทการประเมินโครงการคงมิใช่เป็นการกำหนดเกณฑ์เด็ดขาด แต่จำเป็นต้องอาศัยเกณฑ์หลายชนิดมาจำแนกประเภท เช่น ใช้เวลา วัตถุประสงค์ วิธีการ และรูปแบบการประเมินมาบ่งบอกถึงประเภทของการประเมิน ซึ่งในที่นี้อาจจำแนกการประเมินโครงการออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้ (สมหวัง พิริยานุวัฒน์, 2544)

2.3.1 การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ (Preliminary Evaluation) เป็นการศึกษาประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ก่อนที่จะเริ่มโครงการใด ๆ โดยอาจทำการศึกษาถึงประสิทธิภาพของปัจจัยป้อน ความเหมาะสมของกระบวนการที่คาดว่าจะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการ ปัญหา อุปสรรค ความเสี่ยงของโครงการ ตลอดจนผลลัพธ์ หรือประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ ในขณะเดียวกันก็อาจจะศึกษาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ เช่น

- การประเมินผลกระทบด้านสังคม (Social Impact Assessment-SIA)

- การประเมินผลกระทบด้านนิเวศ (Ecological Impact Assessment-EIA)
- การประเมินผลกระทบด้านการเมือง (Political Impact Assessment-PIA)
- การประเมินผลกระทบด้านเทคโนโลยี (Technological Impact Assessment-TIA)
- การประเมินผลกระทบด้านประชากร (Population Impact Assessment-PIA)
- การประเมินผลกระทบด้านนโยบาย (Policy Impact Assessment-POIA)
- การประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Impact Assessment)

การประเมินโครงการก่อนการดำเนินการนี้มีประโยชน์สำหรับนักลงทุน เพื่อศึกษาดูว่าก่อนลงมือโครงการใด ๆ นั้น จะเกิดความคุ้มค่าแก่การลงทุน (Cost effectiveness) หรือจะเกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประชากร เทคโนโลยี และระดับนโยบายหรือไม่ หากได้ทำการศึกษารอบคอบแล้วอาจจะได้ผลการคาดการณ์ล่วงหน้าว่าจะได้เกิดประโยชน์หรือโทษอย่างไร ปัญหา อุปสรรค เป็นอย่างไร เพื่อผู้เป็นเจ้าของโครงการจะได้ตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะเลิกล้มโครงการหรือปรับปรุงองค์ประกอบ และกระบวนการบริหารจัดการโครงการเพียงใด เพื่อให้เกิดผลดี

2.3.2 การประเมินระหว่างดำเนินการโครงการ (Formative evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงเป็นสิ่งสำคัญซึ่งมักจะใช้ประเมินผลระหว่างแผนหรือระหว่างพัฒนาโครงการผลที่ได้จาก Formative evaluation นั้น จะช่วยตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่แท้จริง นอกจากนั้น Formative evaluation อาจใช้ในระหว่างดำเนินการโครงการ จะช่วยตรวจสอบว่า โครงการได้ดำเนินไปตามแผนของโครงการอย่างไร อาจเรียกชื่อเฉพาะว่า Implementation evaluation หรือ Formative evaluation อาจตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการว่าดำเนินการได้ผลเพียงไร เรียกว่า Progress evaluation โดยทั่วไปแล้ว Formative evaluation อาจใช้ประเมินสิ่งต่อไปนี้

1. ทบทวนแผนของโครงการ
2. การสร้างแผนของโครงการ
3. การพัฒนาแบบสอบถาม (Questionnaire) หรือรายการ (Check list) สำหรับรวบรวมข้อมูลตามเรื่องที่ต้องการ
3. การคัดเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสม
4. การกำหนดตารางเวลาการประเมินผลให้สอดคล้องกับการดำเนินโครงการ
5. การเตรียมข้อมูลที่จะเป็นข่าวสารสำหรับการรายงานและเสนอแนะสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ
6. การแนะนำแนวทางปรับปรุง การแก้ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงของโครงการ

2.3.3 การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการหรือประเมินผลผลิต (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลรวมสรุป มักจะใช้ประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ สำหรับโครงการที่มีการดำเนินการระยะยาวก็อาจใช้ Summative Evaluation ในการสรุปย่อความระยะยาวต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้จากระยะต่างๆ จะช่วยให้มีการประเมินสรุปรวมนั้น ส่วนใหญ่จะรวบรวมจากผลของ Formative evaluation เป็น Summative Evaluation ซึ่งผลสรุปที่ได้จะนำไปสู่การรายงานว่า โครงการ

ได้บรรลุเป้าหมาย (Goals) หรือไม่อย่างไร ตลอดจนการรายงานถึงสถานภาพของโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวเพียงไร มีปัญหาหรืออุปสรรคใดที่ต้องแก้ไขปรับปรุงข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้บริหารโครงการสามารถนำไปสู่การตัดสินใจว่า โครงการนั้นควรดำเนินการต่อหรือยกเลิก

2.3.4 การประเมินประสิทธิภาพ การประเมินโครงการโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่ผ่านมา ยังจำกัดอยู่แต่เพียงการประเมินผลผลิต โดยมุ่งที่จะทราบความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้ให้บริการหรือผู้ให้ทุนในการยุติหรือขยายโครงการ แต่ในปัจจุบันนักประเมินและผู้บริหารโครงการ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินประสิทธิภาพของโครงการด้วย โดยถือว่าเป็นประเภทของการประเมินที่จำเป็นสำหรับโครงการบริการทั่วไป เพราะจะช่วยเสริมให้โครงการเหล่านั้น สามารถดำเนินการอย่างสอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาท้องถิ่น หรือโครงการที่เป็นตัวกำหนดเกณฑ์สำคัญสำหรับประกันโครงการขนาดใหญ่ระดับชาติ ที่จะไม่ต้องสูญเสียทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดโดยไม่จำเป็น การดำเนินโครงการบริการสังคมนั้น จะไม่มุ่งแต่เพียงความสำเร็จของโครงการเท่านั้น แต่จะต้องให้ค้ำค่าในเชิงของประสิทธิภาพด้วย โดยปกติการประเมินประสิทธิภาพของโครงการมักจะเริ่มจากคำถามต่าง ๆ กัน เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2546 : 65) เช่น

- 1) ความสำเร็จของโครงการนั้น ๆ เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายแล้วมีความเหมาะสมหรือไม่
- 2) ผลผลิตของโครงการเกิดจากปัจจัยที่ลงทุนไปใช้หรือไม่
- 3) โครงการนี้มีผลผลิตสูงกว่าโครงการอื่น ๆ เมื่อลงทุนเท่ากันหรือไม่ เพราะเหตุใด

2.4 รูปแบบของการประเมินโครงการ

รัตน์ะ บัวสนธ์ (2540 : 99) กล่าวว่ารูปแบบในการประเมินโครงการ หมายถึง กรอบความคิด คำโครง หรือโครงร่างในการประเมินโครงการ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาพรวมทั้งหมดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ และมีนักวิชาการได้เสนอรูปแบบการประเมินโครงการไว้หลายรูปแบบดังนี้

2.4.1 รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler 's Model)

เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2542 : 30) กล่าวว่า การประเมินโครงการตามแนวคิดของไทเลอร์ คือการประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อที่จะรู้ว่าการจัดการเรียนการสอนในครั้งนั้น ๆ ทำให้เกิดพฤติกรรมการเรียนการสอนตามจุดประสงค์นั้น ซึ่งมีรูปแบบการประเมินโครงการที่ไม่ซับซ้อน และมีจุดเน้นที่การประเมินผลการเรียนการสอนเป็นหลัก เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียนที่มุ่งหวัง กระบวนการควรมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ต้องมีการระบุหรือกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนไปว่า เมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนควรเกิดพฤติกรรมใด หรือสามารถทำอะไรได้บ้าง ลักษณะของ

วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนดังกล่าว ควรมีจุดเน้นอยู่ที่การกำหนดพฤติกรรมที่สังเกตได้อย่างชัดเจน หรือเรียกว่าวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

ขั้นตอนที่ 2 ต้องระบุต่อไปว่า จากวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังกล่าวนี้มีเนื้อหาใดบ้างที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ หรือมีสาระใดบ้างที่เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้วก่อให้เกิดพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในขั้นตอนที่ 1

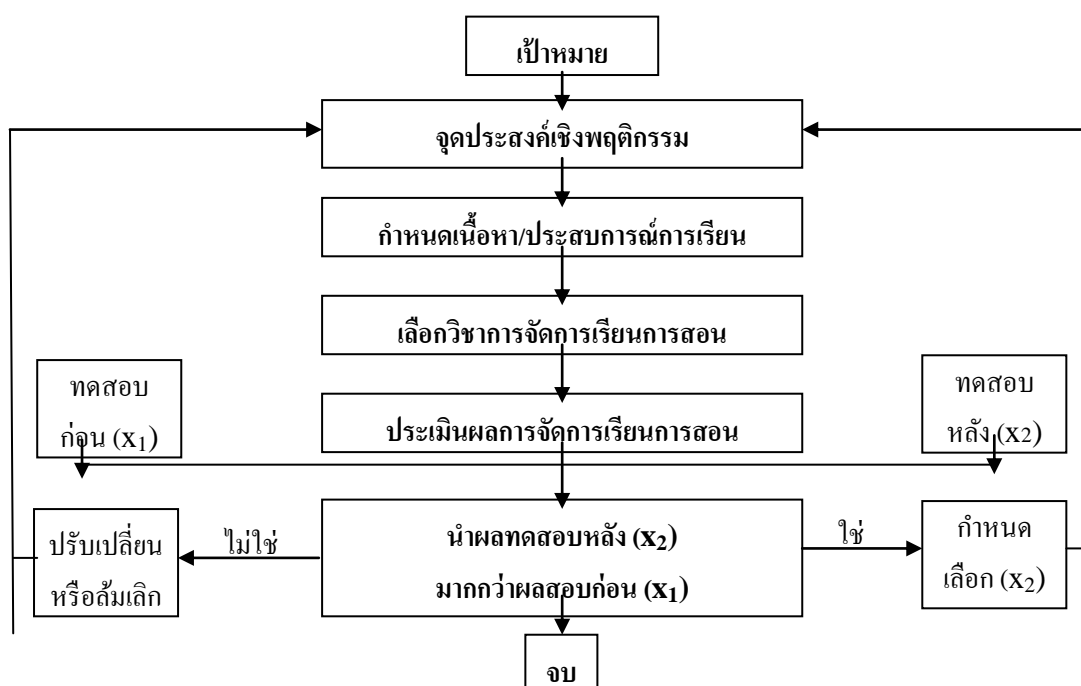
ขั้นตอนที่ 3 หารูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา ซึ่งผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ตามที่ระบุไว้ในขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 4 หามาตรการในการตรวจสอบหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนว่า ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในข้อใดบ้าง และมีวัตถุประสงค์ข้อใดบ้างที่ยังไม่เกิดการเรียนรู้

สำราญ มีแจ้ง (2544 : 114) ในการประเมินโครงการนั้น ไทเลอร์มีความเห็นว่า ต้องยึดความสำเร็จของคนส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ในการตัดสินความสำเร็จของโครงการ กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กจะถือเป็นผลสำเร็จของโครงการไม่ได้ การตีความจากคะแนนที่ได้จากการทดสอบเพื่อการประเมินผลนั้นอาศัยคะแนนรวมเป็นหลัก และข้อทดสอบที่ใช้ควรมีลักษณะเป็นเอกพจน์จึงสามารถตีความหมายของคะแนนรวมได้ถูกต้อง การประเมินผลตามแนวคิดของไทเลอร์ อาศัย

วัดพฤติกรรมเฉพาะก่อนและหลังการเรียน และมีการกำหนดเกณฑ์ไว้ล่วงหน้าว่า ความสำเร็จระดับใดจึงจะถือว่าจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ประสบผลสำเร็จ จะเห็นได้จากการประเมินผล ตามแนวคิดของไทเลอร์นี้เหมาะสำหรับการประเมินผลสรุปมากกว่าการประเมินผลความก้าวหน้า ไว้ตามแผนภูมิในภาพประกอบที่ 1

รูปแบบการประเมินของไทเลอร์

ภาพประกอบที่ 1 แผนภูมิแสดงรูปแบบการประเมินของไทเลอร์

ที่มา : รัตนะ บัวสนธ์, 2540 : 100

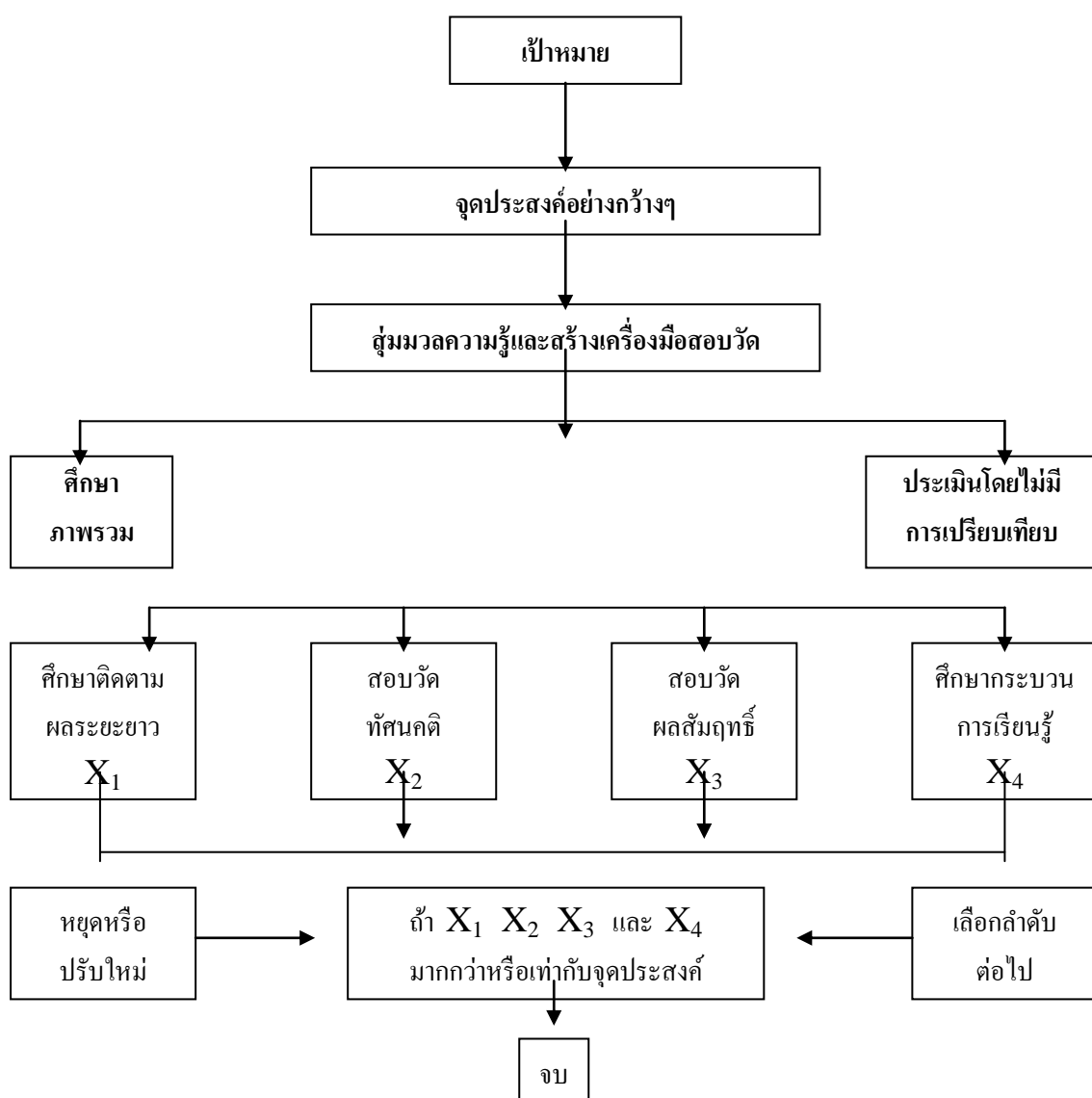
จากแนวคิดดังกล่าวทำให้สามารถกำหนดเป็นแผนภูมิแสดงรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ดังภาพประกอบที่ 1 จะเห็นว่าการประเมินโครงการตามแนวคิดของไทเลอร์ คือการประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อที่จะได้รู้ว่า การจัดการเรียนการสอนในครั้งนั้น ๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนเป็นไปตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการวัดก่อนและหลังการจัดการเรียนการสอน แล้วนำมาเปรียบเทียบกัน หากผลการสอนหลังการจัดการเรียนการสอนมากกว่าผลสอบก่อนการจัดการเรียนการสอน ก็แสดงว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการ เมื่อเป็นดังนี้ ผู้สอนหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องก็จะเลือกจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมลำดับต่อ ๆ ไปมาจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมตามลำดับจนกระทั่งในที่สุดจุดประสงค์หลายๆข้อที่กำหนดไว้บรรลุผลก็เท่ากับเป้าหมายได้รับการสนองตอบไปด้วย ในทางตรงกันข้าม จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมไม่บรรลุผล ก็พิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการสอบวัดผลครั้งหลังน้อยกว่าข้อมูลที่ได้จากการทดสอบก่อนการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมเสียใหม่หรือเลิกลุ่มจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้นก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพิจารณาอย่างรอบคอบเหมาะสม

กล่าวโดยสรุปคือ การประเมินของไทเลอร์ หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้เรียนสามารถกระทำได้จริงหลังจากที่ได้จัดการเรียนการสอนแล้วกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งได้กำหนดไว้ก่อนที่จะจัดการเรียนการสอนนั้น

2.4.2 รูปแบบการประเมินของครอนบาค (Cronbach' s Model)

รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 101) กล่าวว่าครอนบาค ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการประเมินผลไว้ว่า หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษา นอกจากนั้นครอนบาคยังมีความคิดเห็นว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “โครงการ” ก็อาจเป็นกิจกรรมใด ๆ ก็ได้ เช่น กิจกรรมการเรียนการสอน แนวทางหรือข้อเสนอแนะให้คนส่วนใหญ่ปฏิบัติตลอดจนการทดลองทางการศึกษาอื่น ๆ ครอนบาค มีความเห็นแตกต่างจากไทเลอร์ ในเรื่องของการประเมินผลการเรียนการสอนตรงที่เขาไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างเจาะจงหรืออย่างแคบ ทั้งนี้ ครอนบาค เสนอแนะให้กำหนดไว้อย่างกว้างๆ หรือทั่วไป โดยเขาให้เหตุผลว่า การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะเจาะจงจะทำให้ผู้เรียนและผู้สอนสนใจกับพฤติกรรมการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้เท่านั้น และจะละเลยไม่ให้ความสนใจเรียนรู้หรือทำการสอนในเรื่องอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน นอกจากนั้นยังเสนอแนะให้มีการรวบรวมข้อมูลอย่างรอบด้านมากกว่าที่จะเก็บข้อมูลเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อการประเมินผู้เรียน ครอนบาคก็สนับสนุนให้ใช้วิธีการศึกษาภาพรวมเฉพาะตัวผู้เรียน และไม่ใช้วิธีการเปรียบเทียบระหว่างผู้เรียนเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ข้อมูลทางด้านความรู้ ทักษะ ทักษะการรับรู้ได้ตามแผนภูมิภาพประกอบที่ 2

รูปแบบการประเมินของครอนบาค

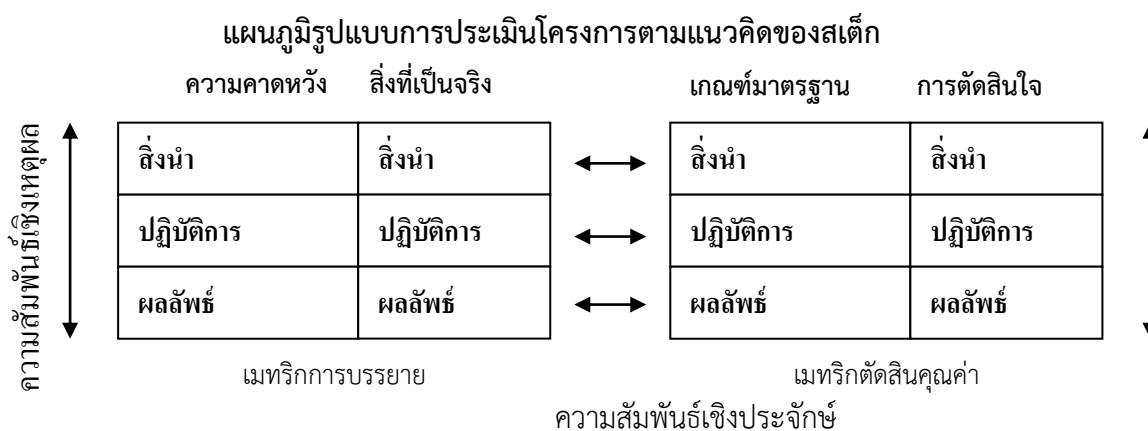
ภาพประกอบที่ 2 แผนภูมิแสดงการประเมินของครอนบาค ที่มา : รัตนะ บัวสนธ์, 2540 : 102

จากภาพประกอบที่ 2 จะเห็นว่าเมื่อเราวิเคราะห์เป้าหมายของการจัดการศึกษาหรือการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปก็จะทำการเขียนจุดประสงค์อย่างกว้าง ๆ โดยพยายามให้มีความครอบคลุมเป้าหมายที่กำหนดไว้ และไม่เขียนจุดประสงค์ให้เฉพาะเจาะจงลงไป หลังจากนั้นจึงกำหนดกลุ่มเนื้อหาสาระที่จะสอน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่บรรยายไว้ โดยพยายามให้เป็นตัวแทนมวลความรู้ทั้งหมด และทำการสร้างเครื่องมือ กำหนดวิธีการสำหรับสอบวัดสาระมวลความรู้ดังกล่าวด้วยวิธีการศึกษาภาพรวมทั้งหมดของผู้เรียน และดำเนินการประเมินผู้เรียน โดยไม่มีการนำไปเปรียบเทียบกับกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ทั้งนี้ โดยใช้ทั้งการศึกษาติดตามระยะยาวเฉพาะตัวผู้เรียน การสอบวัดทัศนคติ การสอบวัดประสิทธิผลการเรียนรู้ และศึกษากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนประกอบกัน หากผลการศึกษาสอบวัดในด้านต่าง ๆ นี้ได้ผลมากกว่า หรือเท่ากับจุดประสงค์ที่เขียนไว้อย่างกว้าง ๆ แล้ว ก็ดำเนินการหรือเขียนจุดประสงค์ในลำดับถัดไป แต่หากผลการศึกษาสอบวัดน้อยกว่าจุดประสงค์ที่เขียนไว้ก็ควรจะได้มีการหยุดหรือปรับเปลี่ยนจุดประสงค์นั้นเสียใหม่

รูปแบบการประเมินของครอนบาคมีความคล้ายคลึงกับรูปแบบการประเมินของไทเลอร์ ตรงที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอน หากแต่เพิ่มสาระประเด็นต่าง ๆ ที่จะทำการสอบวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการประเมินอย่างกว้างขวางขึ้น

2.4.3 รูปแบบการประเมินของสแต็ก

สแต็ก (Stake, R.E.) ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง “การบรรยายและตัดสินคุณค่าโปรแกรมการศึกษา” และได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินไว้ว่า ผู้ประเมินจะต้องทำการประเมินให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของโครงการ ทั้งที่เป็นภาพคาดหวังของโครงการ และภาพประกอบที่เป็นจริงของโครงการ ซึ่งภาพรวมในส่วนนี้ สแต็กเรียกว่า ส่วนการบรรยายหรือเมทริกการบรรยายของโครงการ หลังจากนั้นจึงทำการตัดสินให้คุณค่าของโครงการ โดยนำเสนอทั้งที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานหรือเมทริกการตัดสินคุณค่าของโครงการทั้งเมทริกการบรรยายและเมทริกการตัดสินคุณค่าของโครงการจะประกอบด้วยส่วนย่อย 3 ส่วนด้วยกัน คือสิ่งที่นำ (Antecedence) ปฏิบัติการ (Transaction) และผลลัพธ์ (outcomes) ของโครงการ ในการประเมินโครงการนั้น จะพิจารณาทั้งความสอดคล้องสัมพันธ์กันของส่วนต่าง ๆ ทั้งสามส่วนในด้านแนวตั้งของเมทริกทั้งสอง ซึ่งเป็นการประเมินที่เรียกว่า ประเมินความสอดคล้องสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Logical Relation Evaluation) และการประเมินตามแนวนอนของเมทริกทั้งสอง ซึ่งเป็นการประเมินที่เรียกว่า ประเมินความสอดคล้องสัมพันธ์เชิงประจักษ์ (Empirical Relations) รูปแบบการประเมินโครงการตามแนวคิดของสแต็ก แสดงไว้ตามแผนภูมิในภาพประกอบที่ 3

ภาพประกอบที่ 3 รูปแบบการประเมินโครงการตามแนวคิดของสเต็ก

ที่มา : รัตนะ บัวสนธ์, 2540 : 104

จากภาพประกอบที่ 3 ตามรูปแบบการประเมินโครงการของสเต็กมีสิ่งที่จะต้องอธิบาย ดังนี้ ในด้านซ้ายมือ ส่วนที่เป็นเมทริกการบรรยาย จะเป็นส่วนของการเขียนบรรยายภาพรวมทั้งหมดของโครงการ ซึ่งประกอบด้วยความคาดหวังและสิ่งที่เป็นจริงของโครงการ คำว่า “ความคาดหวังของโครงการ” ก็คือ สิ่งที่ควรจะมีหรือควรจะเป็นเกี่ยวกับส่วนต่างๆ ของโครงการ ในขณะที่ “สิ่งที่เป็นจริงของโครงการ” ก็คือ สิ่งเกิดขึ้นหรือสิ่งที่สังเกตตรวจสอบได้ของส่วนต่างๆ ของโครงการ ในด้านขวามือส่วนที่เป็นเมทริกการตัดสินคุณค่าจะเป็นส่วนที่บอกถึงการตัดสินใจเกณฑ์มาตรฐาน (Standard Criterion) คือสิ่งที่ใช้สำหรับกำหนดคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ในที่นี้คือสิ่งที่ใช้กำหนดคุณค่าของโครงการ) ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เกณฑ์มาตรฐานสัมบูรณ์ (Absolute Standard Criterion) และเกณฑ์มาตรฐานสัมพันธ์ (Relative Standard Criterion) การตัดสินใจ (Judgement) ก็คือการให้คุณค่า (Value) ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดทั้งเมทริกการบรรยายและเมทริกการตัดสินคุณค่าของโครงการจะประกอบด้วยส่วนย่อย ๆ ได้แก่

1) ลู่ นำ (Anfecedence) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีมาก่อนของโครงการนั้น ๆ แต่ก็ส่งผลต่อการดำเนินโครงการ และผลที่จะพึงได้รับจากการดำเนินโครงการ

2) ปฏิบัติการ (Transactions) หมายถึง การจัดกิจกรรม หรือการดำเนินงานต่างๆ ของโครงการ

3) ผลลั พธ์ (Outcomes) หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมหรือการดำเนินงานโครงการเชิงประจักษ์

การประเมินผลโครงการตามรูปแบบของสเต็กนี้ เราจะทำการประเมินทั้งในแนวตั้งและแนวนอนทั้งสองของเมทริกซ์ กล่าวคือ ถ้าเราทำการประเมินในแนวตั้งของทั้งสองเมทริกซ์เป็นการพิจารณาความสอดคล้องกันหรือความสมเหตุสมผล (Reasonable) ของส่วนประกอบย่อย ๆ ตามส่วนของเมทริกซ์นั่นเองว่าเขียนขึ้นสอดคล้องกันหรือไม่ ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน

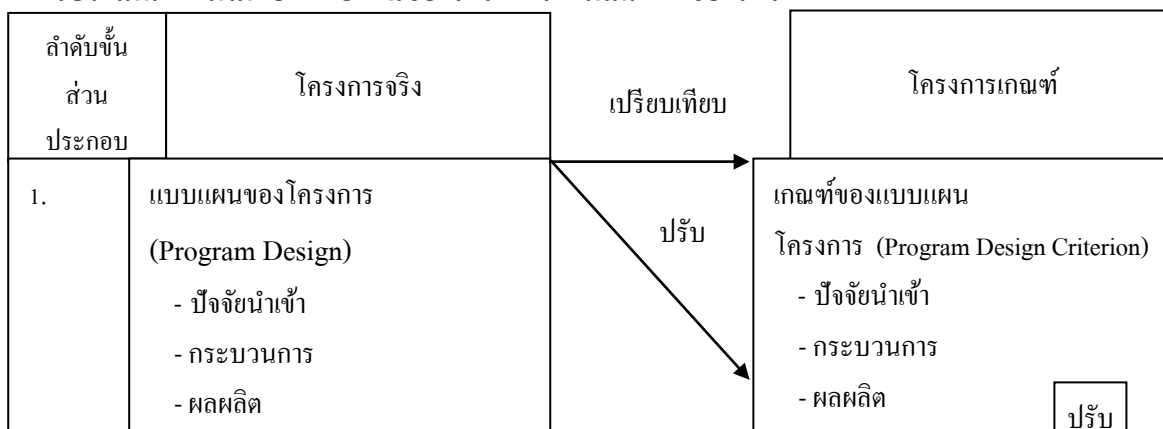
เพียงไร ในขณะที่เดียวกันหากเราทำการประเมินในแนวนอนทั้งสองเมทริกซ์ ก็จะเป็นการพิจารณาความสอดคล้องกันว่า ระหว่างส่วนประกอบย่อยแต่ละส่วนของเมทริกซ์ทั้งสองสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานแล้วเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงไร ทั้งนี้เพื่อเราจะได้ตัดสินใจต่อไป เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการนำรูปแบบการประเมินของสเติร์กมาใช้

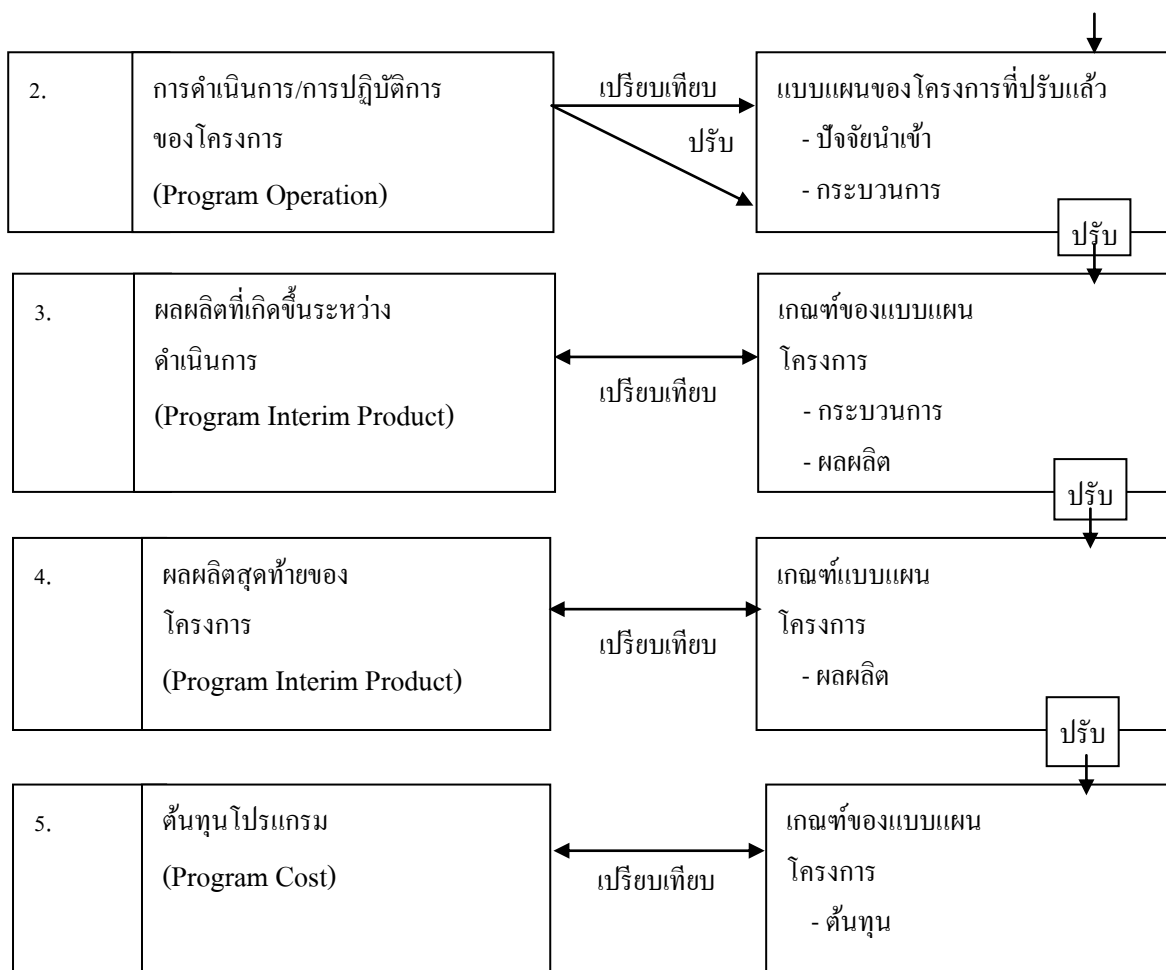
2.4.4 รูปแบบการประเมินของโพรวัส

รตันะ บัวสน์ (2540 : 107) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินผลโครงการของโพรวัส ว่า หมายถึง การรวบรวมข้อมูลเพื่อตัดสินใจในความไม่สอดคล้องกันระหว่างส่วนประกอบแต่ละส่วนของโครงการที่เป็นจริง (Actual Program) และโครงการเกณฑ์มาตรฐาน (Standard Criterion Program) ทั้งนี้โพรวัสเสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า รูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้องกัน (The Discrepancy Evaluation Model)

โดยสาระแล้ว รูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้องกันของโครงการประกอบด้วยโครงการสองโครงการ คือ โครงการที่เป็นจริงและโครงการมาตรฐานซึ่งทั้งสองโครงการนั้นเราจะนำส่วนประกอบย่อยแต่ละส่วนตามลำดับ โครงการจริงไปเปรียบเทียบกับโครงการเกณฑ์มาตรฐาน หากผลการเปรียบเทียบไม่สอดคล้องกันเราก็จะทำการปรับปรุงโครงการ โดยอาจปรับส่วนประกอบของโครงการ เกณฑ์มาตรฐานแต่ละส่วน หรือปรับในแต่ละส่วนของโครงการจริงก็ได้ นั้นหมายความว่า การที่เราปรับปรุงโครงการเกณฑ์มาตรฐานอาจเป็นเพราะเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในแต่ละส่วนของโครงการสูงเกินไป หรือเป็นอุดมคติจนยากที่โครงการจะไปถึงได้ (การได้เกณฑ์ในแต่ละส่วนประกอบของโครงการเกณฑ์มาตรฐานเป็นได้ทั้งเกณฑ์มาตรฐานสัมบูรณ์และเกณฑ์มาตรฐานสัมพัทธ์) หากเป็นเช่นนี้เราคงจะปรับเกณฑ์ให้ต่ำลง อย่งไรก็ดีหากเราคิดว่าเกณฑ์มีความเหมาะสมแล้วเราก็ควรจะปรับที่โครงการจริงจึงจะเหมาะสมกว่า ตามแผนภูมิภาพประกอบที่ 4

การประเมินความไม่สอดคล้องกันของโครงการตามแนวคิดของโพรวัส

จากภาพประกอบที่ 4 ภาพประกอบที่ได้ในขั้นตอนที่ 4 นี้เป็นการเปรียบเทียบระหว่างแบบแผนของโครงการจริงในส่วนที่เป็นปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ที่เราได้จัดทำหรือเขียนขึ้นกับเกณฑ์ของแบบแผนโครงการทั้งสามส่วน ซึ่งเราได้มาโดยการประชุมผู้เชี่ยวชาญ หรือการสัมภาษณ์เพื่อร่วมกันจัดทำเกณฑ์ของสามส่วนนั้น (การหาเกณฑ์จะกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป) หากแบบแผนของโครงการจริงและเกณฑ์ของแบบแผนของโครงการเกณฑ์ไม่สอดคล้องกันเราก็จะทำการปรับ (โครงการจริงและหรือโครงการเกณฑ์) ก็จะทำให้ได้แบบแผนโครงการที่ปรับแล้ว ในขั้นตอนที่ 2 หลังจากนั้นเราก็จะเปรียบเทียบระหว่างการปฏิบัติจริง (ที่เกิดขึ้น) ของโครงการจริงกับกระบวนการของโครงการเกณฑ์ หากไม่สอดคล้องกันเราก็จะปรับการปฏิบัติการโครงการจริงหรือปรับกระบวนการของโครงการเกณฑ์ตลอดจนปรับผลผลิตของโครงการเกณฑ์ด้วยเช่นกัน ในขั้นตอนที่ 3 ก็จะมีการเปรียบเทียบระหว่างผลผลิตย่อย ๆ ของโครงการเกณฑ์ หากไม่สอดคล้องกันเราก็จะมีการปรับเกณฑ์ผลผลิตของโครงการให้เหมาะสมต่อไป ในขั้นตอนที่ 4 เราจะนำผลผลิตรวมทั้งหมดของโครงการจริงเปรียบเทียบกับผลผลิตรวมทั้งหมดของโครงการเกณฑ์ เพื่อพิจารณาว่าสอดคล้องกันหรือไม่ และพร้อมกันนั้นนอกเหนือจากการเปรียบเทียบผลผลิตรวมทั้งหมดจากขั้นตอนที่ 4 แล้วเราก็จะเปรียบเทียบถึงต้นทุนของโครงการจริงกับต้นทุนของโครงการเกณฑ์ด้วยว่าสอดคล้องกันหรือไม่

2. การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้าง (Structuring decisions) มีวัตถุประสงค์เพื่อเลือกวิธีการที่เหมาะสม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นวิธีการที่คาดหวัง (Intended means)

3. การตัดสินใจเกี่ยวกับการปฏิบัติการ หรือการดำเนินงาน (Implementing decisions) มีวัตถุประสงค์เพื่อการดำเนินงานและการควบคุมกระบวนการที่นำมาใช้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นวิธีการที่เกิดขึ้นจริง (Actual means)

4. การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Recycling decisions) มีวัตถุประสงค์เพื่อการตรวจสอบการบรรลุความสำเร็จของโครงการ เรียกอีกอย่างว่า ผลที่เกิดขึ้นจริง (Recycling means)

รายละเอียดของการประเมินโครงการแบบซิปแต่ละด้าน มีดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหลักการและเหตุผลในการนำไปพิจารณาจุดมุ่งหมายของโครงการ การประเมินในขั้นนี้พยายามที่จะกำจัดจุดมุ่งหมายที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปอันได้แก่ การพิจารณาเป้าหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะว่ามีความสอดคล้องเกี่ยวข้องเพียงใดในแต่ละโครงการ โดยทำการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ ตลอดจนการจัดเก็บข้อมูลต่างๆมาเพื่อระบุปัญหาความต้องการ วิธีการ ของการประเมินสภาวะแวดล้อม ประกอบด้วย การอธิบาย เปรียบเทียบ และพิจารณาสภาพของโครงการ ข้อสรุปจากการประเมินสภาวะแวดล้อม จะเป็นการระบุคุณลักษณะต่างๆที่สำคัญในการที่จะกำหนดจุดมุ่งหมาย

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2540 : 207-215) ได้กล่าวถึงการประเมินสภาวะแวดล้อมว่ามีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อการได้มาซึ่งหลักการและเหตุผลที่จะนำไปใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยจะเน้นในด้านความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม ความต้องการ และเงื่อนไขที่เป็นจริงต่าง ๆ นอกจากนี้ยังช่วยในการวินิจฉัยปัญหา เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ ในการประเมินสภาวะแวดล้อมนี้ มีจุดเด่น ๆ ที่สำคัญมากมายจัดเป็นการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม นอกจากนี้ยังช่วยให้ทราบถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้อง และมีความสำคัญสำหรับการบรรลุเป้าหมายและการจัดเรียงลำดับปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานการณ์

จะเห็นได้ว่า การประเมินสภาวะแวดล้อมได้เน้นไปที่วัตถุประสงค์ หลักการและเหตุผลที่จะนำมาใช้ในการพิจารณาเป้าหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะว่ามีความสอดคล้องเกี่ยวข้องเพียงใดในแต่ละโครงการ โดยทำการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ ส่งเสริมพฤติกรรมรักการอ่าน ได้ประเมินหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการว่าเหมาะสมมากน้อยเพียงใดในครั้งนี้

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ข้อเท็จจริงในการนำปัจจัยต่าง ๆ อะไรบ้าง และอย่างไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ในอันที่จะทำให้โครงการนั้นบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ วิธีการประเมินในขั้นนี้จึงเกี่ยวกับการสืบให้รู้แน่ถึงธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกแก่โครงการ ตลอดจนยุทธวิธีต่าง ๆ ที่จะทำให้จุดมุ่งหมายต่างๆของโครงการบรรลุผลสัมฤทธิ์ ผลจากการประเมินปัจจัยก็จะให้คำตอบได้ว่า

การดำเนินโครงการที่ทำไปนั้นได้ดำเนินไปตามแผนที่เหมาะสมหรือไม่ ปัจจัยที่นำเข้าไปใช้เพียงพอหรือไม่ ควรจะใช้อย่างไรจึงจะทำให้โครงการนั้นบรรลุจุดมุ่งหมาย

ดังนั้นเรื่องของปัจจัยนำเข้า (Input) สำหรับการประเมินโครงการ ได้เน้นไปที่จำนวนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และการเงิน มีความเพียงพอมากน้อยเพียงใด

3. การประเมินกระบวนการ

การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินขณะที่โครงการเริ่มต้นและดำเนินการอยู่ จุดมุ่งหมายของการประเมินในขั้นนี้ เพื่อระบุว่า มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานอะไรบ้าง เฉพาะปัจจัยต่าง ๆ ของกระบวนการดำเนินงานที่ได้กำหนดไว้ในแบบแผนของโครงการ การประเมินในขั้นนี้ต้องการที่จะอธิบายถึงปรากฏการณ์และกิจกรรมต่างๆในกระบวนการดำเนินงานของโครงการว่า มีอะไรบ้างที่ยังบกพร่องอยู่ ผลการประเมินจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน เพื่อแยกส่วนที่ดีและส่วนที่เสียออกจากกัน อย่งไรก็ดี การประเมินกระบวนการเป็นการปรับปรุงแก้ไขดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆของโครงการเพื่อช่วยในการตัดสินใจ ในการคาดคะเนเหตุการณ์ขณะดำเนินการและเอาชนะความยุ่งยากในวิธีต่าง ๆ ของโครงการนั้น

การประเมินกระบวนการ เมื่อการวางแผนโครงการได้รับการยอมรับแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ การดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ในระหว่างที่กำลังดำเนินการนี้ การประเมินกระบวนการจะมีบทบาทสำคัญในเรื่องการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะๆ เพื่อการตรวจสอบการดำเนินงานของโครงการโดยทั่วไป การประเมินกระบวนการมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการคือ

1. เพื่อการหาข้อบกพร่องของโครงการในระหว่างที่มีการปฏิบัติการ หรือการดำเนินงานตามแผนนั้น
2. เพื่อหาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ
3. เพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการดำเนินงานของโครงการ

กล่าวโดยสรุป การประเมินกระบวนการ เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการหาข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจในด้านการดำเนินงานของโครงการ ดังนั้นการประเมินกระบวนการสำหรับการประเมินโครงการส่งเสริมพฤติกรรมรักการอ่านนี้ ได้เน้นกระบวนการในการดำเนินการจัดกิจกรรม การพัฒนาบุคลากร และการติดตามประเมินผลว่าได้มีการปฏิบัติมากน้อยเพียงใด

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) การประเมินผลผลิตของโครงการ เป็นการประเมินในส่วนที่เป็นผลของโครงการ ผลลัพธ์ที่ได้นี้มีความเกี่ยวข้องกับโครงการเพียงใด วิธีการประเมินในขั้นนี้จึงเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผลลัพธ์ที่ได้กับผลลัพธ์ที่เราคาดหวังว่าจะได้จากโครงการ การประเมินผลผลิตนี้ จะช่วยให้ผู้บริหารโครงการสามารถตัดสินใจว่า ควรดำเนินการต่อไป ยกเลิก ปรับปรุงแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายเสียใหม่ อย่งไรก็ดีนักประเมินควรต้องเลือกรูปแบบการประเมินให้มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและธรรมชาติของสิ่งที่จะประเมินผล บางครั้งอาจจะนำรูปแบบการประเมินหลายรูปแบบมาประยุกต์ใช้ และนำมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับโครงการที่จะประเมินก็ได้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2555 : 16) ได้กล่าวถึง การประเมินผลผลิตไว้ว่ามีจุดมุ่งหมาย ไม่ใช่แต่เพียงการตรวจสอบดูว่า ผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการนั้นเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย หรือตาม

ที่คาดหวังไว้หรือไม่ แต่ยังรวมถึงการประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้นในระหว่างที่กำลังดำเนินการของโครงการด้วย และวิธีการประเมินผลผลิตมีดังนี้ คือ

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในลักษณะที่เป็นนิยามปฏิบัติการ
2. ตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นกับจุดมุ่งหมายที่กำหนด
3. เปรียบเทียบผลของการวัดที่ได้กับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ก่อนแล้ว
4. แปลผลโดยพิจารณาถึงข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลบริบท ปัจจัยเบื้องต้น

และกระบวนการ

บทบาทที่สำคัญของการประเมินผลผลิต ได้แก่ การให้ข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการว่าจะทำต่อไป หรือว่าจะหยุดดำเนินการแต่เพียงเท่านี้ หรือว่าควรที่จะมีการปรับปรุงในกิจกรรมใด หรือจะนำไปเชื่อมโยงกับขั้นตอนใดของโครงการอื่น

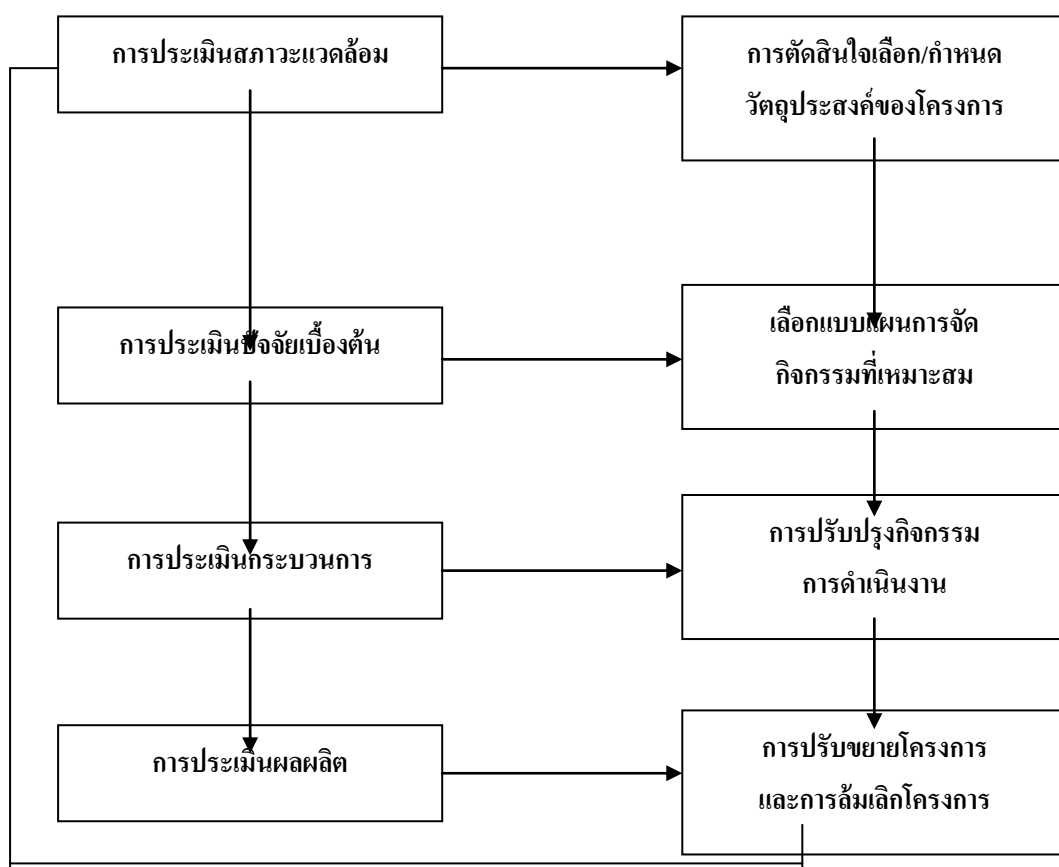
จากรูปแบบการประเมินโครงการดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่าแบบจำลองซิป (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) เป็นแบบประเมินที่เน้นการตัดสินใจและช่วยในการพัฒนาโครงการ ทั้งนี้เพราะจะทำให้นักประเมินได้ข้อดี ข้อบกพร่องและช่วยในการพัฒนาโครงการ

โดยสรุปการประเมินในแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน และการตัดสินใจ ดังแผนภูมิในภาพประกอบที่ 6

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการประเมินแบบ CIPP นี้ ได้มีนักประเมินผลโครงการปรับปรุงยুক্তนำเอาผลที่เกิดจากผลกระทบของโครงการ (Impact Evaluation) เข้ามารวมด้วย จึงกลายเป็นรูปแบบการประเมิน CIPP- I ไว้ตามแผนภูมิในภาพประกอบที่ 6

ประเภทการประเมิน

วัตถุประสงค์และการตัดสินใจ

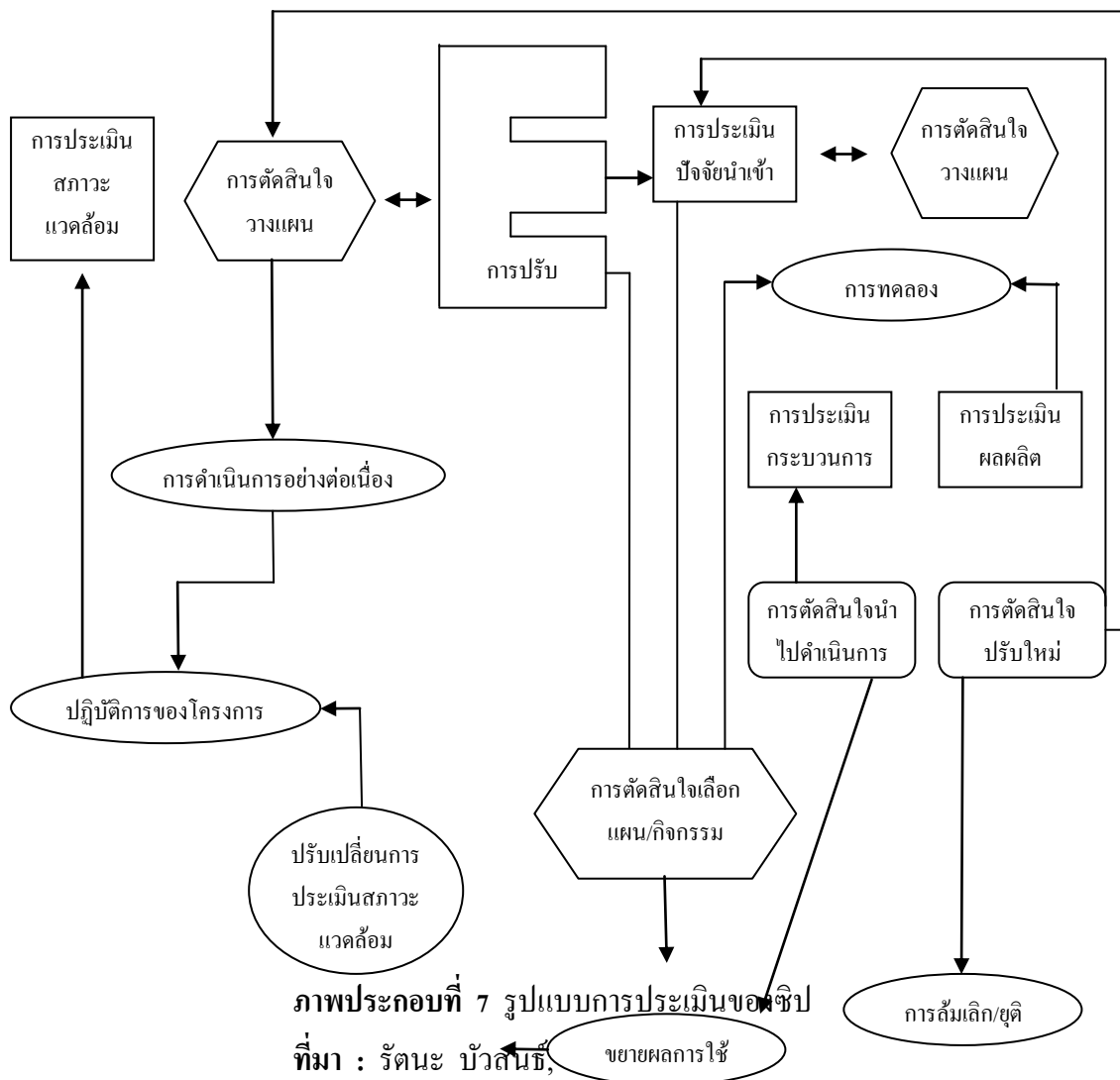

ภาพประกอบที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทการประเมิน วัตถุประสงค์และการตัดสินใจ ตามรูปแบบซิป

ที่มา : รัตนะ บัวสนธ์, 2540 : 111

การประเมินผลกระทบของโครงการ (Impact Evaluation - I) หมายถึง การประเมินผล ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากผลผลิตของโครงการหรือผลผลิตของโครงการก่อให้เกิดผลอื่น ๆ ตามมา ซึ่งผลอื่น ๆ นี้มีได้กำหนดหรือระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการ ผลกระทบของโครงการอาจ เป็นได้ทั้งทางบวกหรือทางลบ

จากรูปแบบการประเมินที่สตีฟเฟิลบีมและคณะได้นำเสนอไว้นี้ เขาได้สร้างรูปแบบการ ประเมิน CIPP ทั้งระบบไว้ตามแผนภูมิในภาพประกอบที่ 7

ในภาพประกอบที่ 7 แผนภูมิรูปแบบการประเมินแบบชิปนั้นแสดงให้เห็นว่าการประเมินผลโครงการเป็นกระบวนการที่ต้องกระทำกันอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ซึ่งจากการประเมินในแต่ละส่วนก็มีวัตถุประสงค์การประเมินต่างกัน และก่อให้เกิดกิจกรรมสืบเนื่องจากการประเมินต่างกันไปด้วย

จากรูปแบบการประเมินผลโครงการเท่าที่กล่าวมาทั้งหมด หากพิจารณาอย่างถ่องแท้เราจะพบว่า แต่ละรูปแบบสามารถบูรณาการ การประเมินผลโครงการที่จะมีบางลักษณะมีส่วนร่วมกันอยู่ ดังที่นักการศึกษาได้เสนอไว้ดังนี้

รัตนะ บัวสนธิ (2540 : 113 - 115) เสนอรูปแบบการประเมินแบบบูรณาการดังนี้

1) มีการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมหรือจากกระบวนการดำเนินโครงการกับวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้

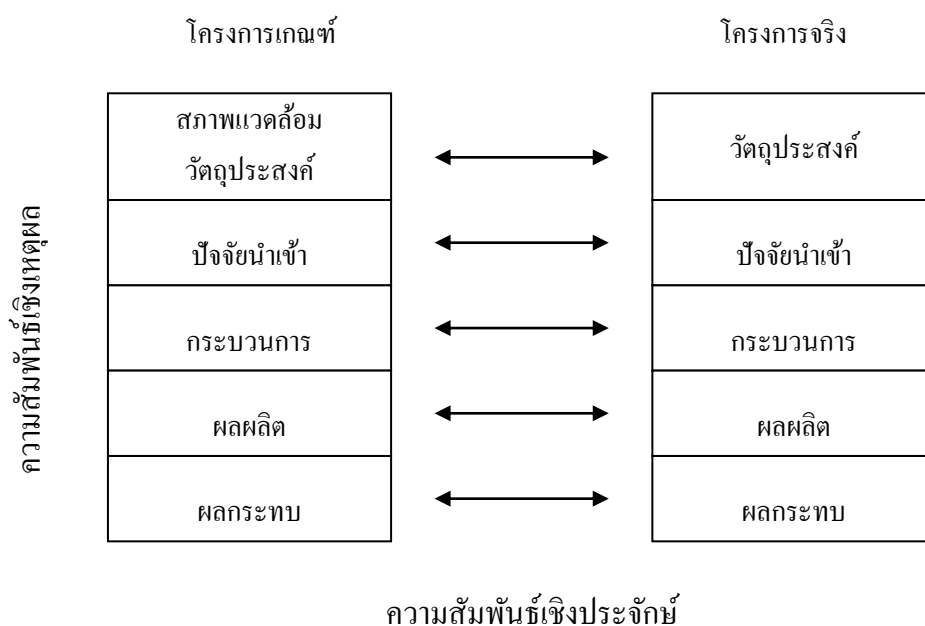
2) มีการเปรียบเทียบความสอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ

ของโครงการ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบเชิงเหตุผลหรือเชิงทฤษฎี

3) มีการเปรียบเทียบความสอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของโครงการเกณฑ์ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบเชิงประจักษ์

4) การประเมินผลโครงการประกอบด้วย 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ การประเมินภายในตัวโครงการจริงและโครงการเกณฑ์ คือ การประเมินผลส่วนประกอบต่าง ๆ ของโครงการจริงและโครงการเกณฑ์กับการประเมินผลระหว่างส่วนประกอบของโครงการจริงและโครงการเกณฑ์

ด้วยลักษณะร่วมกันของรูปแบบการประเมินโครงการข้างต้น ก็สามารถนำเสนอรูปแบบบูรณาการการประเมินผลโครงการได้ดังภาพประกอบที่ 8

ภาพประกอบที่ 8 แผนภูมิแสดงรูปแบบการบูรณาการการประเมินโครงการ
ที่มา : รัตนะ บัวสนธ์, 2540 : 114

จากภาพประกอบที่ 8 ขั้นตอนการประเมินจะเป็นไปตามลำดับดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 จัดทำโครงการจริงซึ่งประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ตั้งแต่วัตถุประสงค์ของโครงการจนกระทั่งถึงผลกระทบของโครงการ

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำโครงการเกณฑ์ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ เช่นเดียวกับโครงการจริง การจัดทำโครงการเกณฑ์อาจใช้วิธีระดมสมองผู้เชี่ยวชาญและการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่างๆของโครงการทั้งสอง ซึ่งแยกวิเคราะห์เฉพาะโครงการนั้นเพื่อดูว่าในแต่ละส่วนประกอบนั้นมีความสมเหตุสมผลหรือไม่อย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบเปรียบเทียบระหว่างส่วนประกอบแต่ละส่วน 2 โครงการเพื่อพิจารณาความสอดคล้องระหว่างส่วนประกอบแต่ละส่วนว่าสอดคล้องกันมากน้อยเพียงไร

ขั้นตอนที่ 5 ปรับปรุงและเสนอแนะหรือปรับเปลี่ยนส่วนประกอบของโครงการใดโครงการหนึ่งหรือทั้งสองโครงการ เพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของโครงการจริงเมื่อเปรียบเทียบกับโครงการเกณฑ์

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2554 : 60) ได้เสนอรูปแบบการประเมินไว้ดังนี้

1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผนเป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินสภาพแวดล้อม มีบทบาทสำคัญคือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินตัวป้อนคือการกำหนดโครงสร้างของแผนงานและขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ของโครงการ

3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินกระบวนการมีบทบาทสำคัญ คือ ควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดและเพื่อปรับปรุงแก้ไขแนวทางการทำงานให้ได้ผลดีที่สุด

4. การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลการประเมินที่เกิดขึ้น มีบทบาทหลักคือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการยุติ เลิกล้มหรือขยายโครงการในระยะเวลาต่อไป

จากแนวคิดและรูปแบบการประเมินแบบ CIPP นับว่าเป็นต้นแบบของการประเมินอย่างมีระบบ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีการปรับปรุงการตัดสินใจทุกขั้นตอนที่มีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ในการประเมินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการประเมินที่ครอบคลุมองค์ประกอบของโครงการทุกด้าน มีความเหมาะสมสำหรับผู้บริหารที่ต้องการข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ เพื่อให้การบริหารโครงการมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ ในฐานะผู้ประเมินโครงการส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมรักการอ่านเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ จึงมีความต้องการที่จะทราบตลอดระยะเวลาในการจัดทำโครงการนั้นประสบผลสำเร็จอยู่ในระดับใด มีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะอย่างไรบ้างเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงเลือกรูปแบบการประเมินแบบ CIPP เพื่อใช้ประเมินซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบของโครงการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาวะแวดล้อม ด้านปัจจัยหรือทรัพยากรนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต

2.5 การดำเนินงานของคณะกรรมการประเมินโครงการ

เมื่อคณะกรรมการประเมินโครงการไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการชุดเดียว หรือจำแนกเป็นอนุกรรมการย่อยหลายคณะ หรือเป็นคณะกรรมการถาวร หรือคณะกรรมการชั่วคราว ได้รับการ

แต่งตั้งแล้วการวางแผนเพื่อการดำเนินงานเป็นหน้าที่และภารกิจที่คณะกรรมการจะต้องจัดทำ การวางแผนเพื่อการประเมินโครงการสามารถกระทำได้หลายวิธีการทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ประการเช่นนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของคณะกรรมการลักษณะของโครงการ และองค์ประกอบ อื่น ๆ อย่างไรก็ตามการประเมินโครงการมีขั้นตอนและแผนงานที่คณะกรรมการจะต้องจัดทำ ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 : กำหนดความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการประเมิน

คณะกรรมการประเมินโครงการจะต้องกำหนดความหมายหรือวัตถุประสงค์การ ประเมินเป็นลำดับแรกเพราะวัตถุประสงค์เป็นทิศทางในการดำเนินงาน วัตถุประสงค์จะต้องเขียน อย่างชัดเจนและมีความเฉพาะเจาะจงมากที่สุด โดยจะต้องมีทั้งวัตถุประสงค์ระยะสั้น และ วัตถุประสงค์ระยะยาวในการดำเนินงาน การดำเนินงานขั้นตอนแรกนี้คณะกรรมการจะต้องสามารถ ตอบคำถามดังต่อไปนี้

- อะไร คือ ความมุ่งหมายของการประเมินโครงการนี้
- วัตถุประสงค์ในการประเมินมีอะไรบ้าง
- ทำไม จึงต้องประเมินโครงการนี้

ขั้นที่ 2 : การหาความต้องการในการประเมิน

หลังจากตอบคำถามในขั้นตอนแรกแล้ว คณะผู้ประเมินจะต้องทำความเข้าใจ เป็นในการประเมิน และสามารถลำดับความจำเป็นก่อนหลังในการประเมิน อย่างไรก็ตามในการหาความ จำเป็นลำดับแรก ๆ นั้น คณะผู้ประเมินไม่ควรพิจารณาเฉพาะลำดับแรก ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น โดยทันที แต่ควรพิจารณาย้อนหลังไปบ้างว่าในระยะหนึ่งหรือสองปีที่ผ่านมาที่มีความจำเป็นอื่นใด หรือไม่ ถ้ามีควรจะได้พิจารณาถึงความจำเป็นเหล่านั้นเสียก่อนอย่างละเอียดและรอบคอบ การหา ความต้องการจำเป็นในการประเมิน และการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของสิ่งที่ต้องประเมิน เป็นการประหยัดทั้งเวลา เงิน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน

ในขั้นตอนนี้ นอกจากคณะกรรมการต้องหาความจำเป็นในการประเมินผลโครงการแล้ว โดยส่วนตัวของคณะกรรมการทุกคนจะต้องเตรียมตัวให้พร้อมกล่าวคือมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการประเมินอย่างแจ่มชัดและที่สำคัญ คือจะต้องมีทัศนคติหรือเจตนาที่ดีต่อ สิ่งที่ต้องประเมินจึงจะสามารถทำให้การประเมินและผลของการประเมินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 3 : การหาเครื่องมือและการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือ (Instruments) เป็นสิ่งสำคัญในการประเมินโครงการ เมื่อคณะกรรมการทราบความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการประเมินแล้วคณะกรรมการจะต้อง สร้างหรือเลือกหาเครื่องมือที่สอดคล้องมากที่สุดกับวัตถุประสงค์หรือสิ่งที่ต้องการประเมินในการสร้าง หรือเลือกเครื่องมือที่คณะกรรมการควรให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับรู้และถ้าเป็นไปได้จะต้องยอมรับ เครื่องมือที่จะนำไปใช้นั้นหรือเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและสร้างเครื่องมือร่วมกัน เมื่อได้เครื่องมือที่ต้องการแล้วคณะผู้ประเมินจะต้องกำหนดเวลา (schedule) ในการนำเครื่องมือ ไปรวบรวมข้อมูลกำหนดเวลาควรต้องประกอบด้วย เวลาการปฐมนิเทศชี้แจงผู้เก็บข้อมูล การจัดเตรียมข้อมูล และการรวบรวมข้อมูล เป็นต้น

การรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่ง เพราะหากรวบรวมข้อมูลเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพแล้วย่อมมีผลกระทบต่อผลการประเมินฉะนั้นในการวางแผนเพื่อการรวบรวมข้อมูลคณะผู้ประเมินควร

- กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน
- ข้อมูลใดที่ต้องการเก็บรวบรวม
- จะเก็บข้อมูลเหล่านั้นอย่างไร
- จะเก็บข้อมูลเหล่านั้นเมื่อใด
- ใครจะเป็นผู้เก็บข้อมูลเหล่านั้น

ขั้นที่ 4 : การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อข้อมูลได้รับการรวบรวมเป็นไปตามวิธีการ และได้จำนวนที่ต้องการแล้ว คณะกรรมการประเมินโครงการจะต้องตรวจสอบข้อมูลอย่างละเอียด และจำแนกข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจะต้องสอดคล้องและเป็นไปตามวัตถุประสงค์และรูปแบบ ของการประเมินที่ได้กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งของการประเมินโครงการ ข้อมูลที่ได้รับอาจประกอบด้วยข้อมูลหลายประเภท รวมถึงความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้ หากการวิเคราะห์ เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ขาดหลักการในการวิเคราะห์ย่อมมีผลเสียต่อผลการประเมิน ฉะนั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลคณะผู้ประเมินจะต้องคำนึงถึง

- ประเภทและชนิดของข้อมูลที่จะรวบรวมต้องเป็นที่ตกลงและเห็นพ้องต้องกัน
- เครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดและรอบคอบ
- ข้อมูลที่ได้รับจะต้องจำแนกเป็นหมวดหมู่ และระบุได้ว่าเป็นข้อมูลที่เสริม หรือเป็น ข้อมูลที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน
- วิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูลจะต้องถูกกำหนดขึ้นไว้ล่วงหน้า

ขั้นที่ 5 : การรายงานข้อมูลและการรายงานผล

เมื่อข้อมูลได้รับการวิเคราะห์แล้ว คณะกรรมการจะนำเสนอข้อมูลนั้น ซึ่งถือว่าเป็นผลการประเมินโครงการนั่นเอง การกระทำเช่นนี้คณะผู้ประเมินจะต้องวางแผนในการนำเสนอข้อมูลซึ่งมีเนื้อหาที่สำคัญจะต้องรายงาน คือ วัตถุประสงค์ในการประเมิน วิธีการในการประเมินผล ผลของการประเมินและการนำผลการประเมินไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การนำผลการประเมินไปใช้นั้นจะต้องชี้ให้เห็นถึงจุดเด่น (Strength) และจุดด้อย (Weakness) ของผลเหล่านั้น และจะต้องชี้ให้เห็นด้วยว่าจะแก้ไขจุดด้อยได้อย่างไรและทำอย่างไรจึงจะทำให้จุดเด่นนั้นคงสภาพ ที่เป็นจุดเด่นอยู่เสมอ นอกจากนี้การรายงานผลการดำเนินงานโครงการควรต้องแสดง ถึงข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการ บุคลากรและทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนข้อมูลเพิ่มเติม ที่ต้องการรวบรวมทั้งความผูกพันด้านการงบประมาณและการเงิน

การรายงานผลการประเมินโครงการมีเป้าหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งคือจะต้องให้ผู้ประเมิน ระดับสูงของหน่วยงานมีความเข้าใจและทราบโดยเร็วที่สุด ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจอย่าง

คุณประโยชน์ ความถี่ ข้อมูลย้อนกลับ ความผูกพัน ความน่าเชื่อถือ วัตถุประสงค์ มาตรฐาน ความจำเป็น และคุณค่า ซึ่งสามารถอธิบายพอสังเขปได้ดังนี้

ข้อเท็จจริง (Evidence) หมายความว่ารายละเอียด และข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ได้จากการประเมินโครงการทุกชนิดต้องใช้เวลา แรงงาน และทุนทรัพย์เป็นจำนวนมากในการจัดตั้งและดำเนินงาน ความผิดพลาดในการวิเคราะห์รายละเอียดและข้อเท็จจริงที่จำเป็น อาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาดหรือขาดประสิทธิภาพ และทำให้โครงการที่กำหนดขึ้นหรือกำลังดำเนินงานอยู่นั้นขาดประสิทธิผลและประสิทธิภาพ หรืออาจล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ฉะนั้นการประเมินโครงการจะต้องได้รายละเอียดที่เป็นจริง และมีเหตุผลอย่างเพียงพอ

คุณประโยชน์ (Benefit) หมายความว่าในการประเมินโครงการนั้นจะต้องคำนึงด้วยว่าการลงทุนกับผลประโยชน์ที่จะได้รับคุ้มกันหรือไม่ ถ้าเป็นการประเมินโครงการที่ไม่ให้ประโยชน์กับสังคมโดยส่วนรวมก็ไม่ควรลงทุน เพราะการประเมินผลโครงการนั้นมักจะต้องเสียค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ถ้าประเมินแล้วผลที่ได้ไม่เกิดประโยชน์ หรือเป็นผลที่ไม่อาจเชื่อถือได้ การประเมินโครงการนั้นจะเป็นการสูญเปล่า ฉะนั้นการประเมินโครงการทุกโครงการ และทุกครั้งที่จะต้องประเมิน ผู้ประเมินจะต้องคำนึงถึงความคุ้มทุน หรือผลประโยชน์ที่จะได้รับเป็นสำคัญ จึงจะทำให้คุณภาพของการประเมินเป็นไปตามความมุ่งหวังที่ต้องการ และเป็นวิธีการประเมินโครงการที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

ความถี่ (Frequency) หมายความว่าในการประเมินโครงการควรจะมี ความถี่ในการรวบรวมข้อมูลบ่อยครั้งเพียงใด ย่อมต้องขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการเป็นสำคัญ หากเป็นโครงการระยะยาว การเก็บข้อมูลจะต้องได้รับการกำหนดไว้เป็นระยะอาจเป็นทุก 6 เดือน ทุกรอบปี หรือแล้วแต่ความเหมาะสม แต่จะต้องมีการเก็บรวบรวม และการวิเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลมีความเป็นจริงทันสมัย จึงจะทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความถูกต้อง ฉะนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าความถี่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่มีหน้าที่ในการประเมินโครงการจะต้องคำนึงถึง

ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) หมายความว่าในการประเมินโครงการนั้นผู้ประเมินจะต้องพิจารณาข้อมูลย้อนกลับต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อจะได้ปรับปรุงโครงการได้ทันที่ ข้อมูลย้อนกลับอาจเป็นอุปสรรค ปัญหา ผลดีหรือผลเสียต่าง ๆ อันเกิดจากการดำเนินงานโครงการ ถ้าเป็นข้อมูลย้อนกลับที่ไม่ดีผู้ประเมินโครงการก็จะวิเคราะห์และนำเสนอต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขหรืออาจตัดสินใจเลิกโครงการนั้น ถ้าเป็นข้อมูลย้อนกลับที่ดีผู้ประเมินโครงการก็จะวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำเสนอต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงโครงการให้ดียิ่งขึ้น ฉะนั้นข้อมูลย้อนกลับจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ประเมินโครงการและผู้บริหารโครงการจะต้องคำนึงถึงอย่างมากอย่างหนึ่ง

ข้อผูกมัด (Commitment) หมายความว่าในการประเมินผลโครงการจะต้องมีบุคคลที่ได้รับผลกระทบและบุคคลที่จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับดำเนินงาน รวมทั้งบุคคลที่จะต้องนำผลการประเมินโครงการไปใช้ จะต้องเป็นผู้ที่มีพันธะหรือผูกพันกับการประเมินโครงการโดยตลอด ทั้งนี้เพื่อให้ผลของการประเมินโครงการที่มีความเชื่อมั่นหรือไม่ลำเอียง และผลของการประเมินโครงการสามารถนำไปใช้ได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ เพราะทุกคนมีส่วนรับผิดชอบและยอมรับร่วมกัน ดังนั้นการผูกมัดบุคคลหลายฝ่ายให้มีส่วนร่วมย่อมเป็นสิ่งสำคัญของกระบวนการประเมินผลโครงการ

ความเป็นปรนัย (Objectivity) หมายความว่า การประเมินผลโครงการที่ดีนั้นจะต้องมีความเป็นปรนัยหรือความตรงไปตรงมาสูงและความเป็นปรนัยจะเกิดขึ้นได้ย่อมต้องอาศัยบุคคลภายนอกหรือผู้เชี่ยวชาญในการประเมินเป็นผู้เข้ามีส่วนร่วมและช่วยเหลือในการประเมิน ผู้เชี่ยวชาญอาจเป็นอาจารย์จากมหาวิทยาลัยหรือจากสถาบันที่มีความชำนาญด้านการประเมินโครงการโดยเฉพาะ ผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นบุคคลภายนอกองค์กร นอกจากจะช่วยจัดการประเมินด้วยการคิดและนึกฝันเอาเอง หรือความลำเอียงของผู้ประเมินภายในองค์กรแล้ว ยังจะให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย ฉะนั้นผู้ประเมินโครงการพึงระลึกเสมอว่าความเป็นปรนัยหรือความตรงไปตรงมาของการประเมินโครงการนั้นเกิดจากการประเมินของผู้รู้ หรือผู้เชี่ยวชาญอีกประการหนึ่ง

วัตถุประสงค์ (Objective) หมายความว่า การประเมินโครงการจะต้องมีวัตถุประสงค์ และรายละเอียดในการดำเนินงานอย่างชัดเจน อาจกล่าวได้ว่าการประเมินโครงการที่มีวัตถุประสงค์ไม่ชัดเจนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพิจารณาตัดสินใจในการดำเนินงานโครงการผิดพลาด ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ไม่เพียงแต่จะช่วยให้การประเมินโครงการเป็นไปด้วยดีมีประสิทธิภาพเท่านั้น ยังจะช่วยให้การดำเนินงานโครงการหรือการพัฒนาโครงการในลักษณะต่างๆเป็นไปด้วยดี พึงระลึกเสมอว่าโครงการเป็นจำนวนมากเมื่อดำเนินการแล้วก่อให้เกิดคุณประโยชน์อย่างมาก เพราะความชัดเจนในวัตถุประสงค์ของโครงการเหล่านั้น

มาตรฐาน (Standards) หมายความว่าในการประเมินโครงการจะต้องมีมาตรฐานที่สามารถนำเอาผลงานที่เกิดขึ้นไปเปรียบเทียบได้ มาตรฐานที่ใช้เปรียบเทียบมี 2 ลักษณะ คือมาตรฐานที่เป็นเกณฑ์แน่นอนหรือเป็นเกณฑ์ตายตัว (Absolute standard) ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดขึ้นแล้วเปลี่ยนแปลงยาก บางทีเรียกมาตรฐานชนิดนี้ว่า มาตรฐานแห่งความเป็นเลิศ (Standard of Excellence) มาตรฐานทั้งสองลักษณะนี้จะต้องกำหนดโดยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการประเมินผลโครงการ บุคคลทั่วไปไม่สามารถกำหนดเกณฑ์มาตรฐานได้

ความสอดคล้องสัมพันธ์ (Relevance) หมายความว่า ข้อมูลที่เก็บรวบรวมและได้รับการคัดเลือกจะต้องสอดคล้องหรือเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ และจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับโครงการที่ต้องการประเมินด้วย นั่นคือการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจะต้องเป็นไปตามความเป็นจริงของข้อมูลนำเข้า (Inputs) ที่จะต้องใช้ จะต้องเหมาะสมกับกระบวนการ (Transactions) ในการดำเนินงาน และเกิดผลงาน (Outcomes) ตามที่ได้คาดหวังไว้ของโครงการ ฉะนั้นข้อมูลที่จำเป็นและสอดคล้องกับโครงการจึงเป็นปัจจัยที่ผู้ประเมินโครงการจะต้องคำนึงถึงในการประเมินโครงการ

ค่านิยม (Values) หมายความว่าในการพิจารณาตัดสินโครงการนั้นควรจะต้องเป็นไปตามคุณค่าอันเหมาะสมของข้อมูลข้อตกลงและข้อผูกมัดที่ต่อเนื่องกัน การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นองค์ประกอบอันสำคัญของกระบวนการประเมินโครงการ และส่วนประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของกระบวนการประเมินผลโครงการคือ “ค่านิยม” ของผู้ประเมินโครงการ ผู้ประเมินโครงการบางคนเน้นการวิพากษ์วิจารณ์โครงการเป็นหลัก แต่ผู้ประเมินบางคนเน้นทักษะในการกระทำเป็นหลัก การเน้นการกระทำเป็นหลักเป็นการพิจารณาถึงคุณค่าและความเหมาะสมของข้อมูล พิจารณาถึงข้อตกลงและข้อผูกมัดในการกระทำที่ยอมรับร่วมกัน การพิจารณาตัดสินโครงการ

ด้วยวิธีนี้ย่อมจะเป็นวิธีที่สามารถปรับปรุงแก้ไขโครงการได้ดีกว่าการพิจารณาจากการวิจารณ์โครงการ แต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งจะไม่ให้แนวทางในการแก้ไขปรับปรุงโครงการที่แน่นอนและชัดเจน

สิ่งสำคัญดังที่กล่าว ล้วนเป็นปัจจัยที่จำเป็นอันมีผลต่อคุณภาพของการประเมินโครงการ และมีผลต่อคุณภาพในการตัดสินใจการดำเนินโครงการ เพราะการประเมินโครงการเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคน สภาพแวดล้อมต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกนึกคิดของคนในหลายรูปแบบและหลายลักษณะ ซึ่งอาจเป็นทั้งความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของกลุ่มคนเหล่านั้น ฉะนั้นผู้ประเมินโครงการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงถึงและวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆอย่างพินิจพิจารณาเป็นที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินโครงการ และการประเมินผลโครงการมีความเป็นไปได้ และผลงานที่เกิดขึ้นมีความถูกต้องน่าเชื่อถือ

2.7 ปัญหาของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการมีลักษณะคล้ายกับการทำการวิจัย กล่าวคือประกอบด้วยกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำข้อมูลไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามที่ต้องการ ดังนั้นปัญหาของการประเมินโครงการกับปัญหาการวิจัยจึงอาจมีส่วนที่คล้ายคลึงกัน

อยู่บ้าง อย่างไรก็ตามหากจะพิจารณาในส่วนประกอบของการประเมินโครงการว่าจะประกอบไปด้วยข้อมูลนำเข้า (Inputs) กระบวนการ (Process) และผลงาน (Outputs) แล้วอาจกล่าวได้ว่าแต่ละส่วนประกอบมีส่วนที่ทำให้เกิดปัญหาได้ และปัญหาที่เกิดขึ้นอาจมีผลทำให้โครงการที่ดำเนินอยู่หยุดชะงัก ล้มเหลว หรือมีผลทำให้โครงการที่สำเร็จแล้วนั้นได้ผลโดยไม่มีที่ยอมรับได้

ปัญหาอันเกิดจากข้อมูลนำเข้า ข้อมูลนำเข้าในการประเมินโครงการมีมากมายทั้งนี้แล้วแต่ลักษณะของโครงการ และลักษณะหรือความซับซ้อนของการประเมิน ข้อมูลนำเข้าที่มีส่วนทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการประเมินอาจแจกแจงได้ดังนี้

1. การขาดแคลนงบประมาณที่จะต้องใช้เพื่อการประเมินโครงการ
2. ความไม่เพียงพอและความไม่เหมาะสมของผู้ที่จะทำหน้าที่ในการประเมินโครงการ
3. การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการประเมินโครงการ
4. การขาดหลักการในการบริหารและการประเมินโครงการ

ปัญหาอันเกิดจากกระบวนการ กระบวนการประเมินโครงการเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง เพราะเปรียบเสมือนกับเครื่องมือหรือเครื่องจักรที่จะต้องทำหน้าที่กลั่นกรองข้อมูลนำเข้าซึ่งเป็นวัตถุดิบให้เป็นผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ที่มีคุณประโยชน์ต่อสังคมและบุคคลทั่วไป กระบวนการมีส่วนทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการประเมินโครงการได้หลายลักษณะดังเช่น

1. ความไม่ชัดเจนและเหมาะสมในวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ
2. การใช้รูปแบบการประเมินที่ไม่เหมาะสมกับลักษณะของโครงการ
3. ประเมินเฉพาะจุดใดจุดหนึ่งของโครงการเท่านั้น หรือประเมินผลสุดท้าย หรือ

ผลสำเร็จของโครงการเพียงอย่างเดียว จึงทำให้การสรุปผลการประเมินขาดความชัดเจน หรือขาดความถูกต้องเท่าที่ควรจะเป็น

4. ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับโครงการและการประเมินโครงการหรือระหว่างผู้ประเมินกับผู้ดำเนินงานโครงการ

ปัญหาอันเกิดจากผลงาน การกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด หากได้รับการดำเนินงานจนบรรลุถึงความสำเร็จแล้วแต่ผลของการกระทำนั้นมิได้ถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ย่อมถือได้ว่าเป็นการลงทุนที่ไม่คุ้มค่า หรือเป็นการกระทำที่เกิดการสูญเปล่าอย่างสิ้นเชิง ผลของการประเมินโครงการมีลักษณะเช่นเดียวกันหากไม่ได้รับการนำไปใช้ย่อมไม่เกิดประโยชน์อันใดที่จะต้องมีการประเมินโครงการ ปัญหาอันเกิดจากผลงานอาจจำแนกได้ดังนี้

1. ผลงานการประเมินโครงการขาดความน่าเชื่อถือต่อการที่จะต้องนำไปใช้หรือเพื่อการตัดสินใจ

2. ผลการประเมินได้รับการบิดเบือนจากความเป็นจริงครั้งนำไปใช้จึงไม่เกิดผลดีต่อการบริหารโครงการและก่อให้เกิดปัญหาต่อองค์การโดยส่วนรวม

3. ผลของการประเมินมักถูกกล่ลเลยจากผู้บริหารที่จะต้องนำไปใช้เพื่อการปรับปรุงงานของตนให้ดีขึ้นคิดเพียงว่าการประเมินเป็นผลงานอย่างหนึ่งที่หน่วยงานของตนน่าจะทำได้เพื่อเป็นผลงานของหน่วยงาน มากกว่าจะคิดว่าการประเมินเป็นการกระทำเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหน่วยงานโดยส่วนรวมให้ดีขึ้น

4. ผลของการประเมินไม่สอดคล้อง หรือเบี่ยงเบนไปจากวัตถุประสงค์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้มากเกินไป ทำให้การประเมินนั้นสูญเสียด่างค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานเป็นจำนวนมาก และการที่จะปรับผลการประเมินให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในภายหลังเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก

ปัญหาและอุปสรรคในการประเมินโครงการดังที่กล่าวแล้วเป็นเพียงตัวอย่างที่ผู้ประเมินโครงการจะต้องคาดการณ์ พิจารณาอย่างรอบคอบ และจะต้องคำนึงถึงทุกครั้งในการวางแผนประเมินโครงการ การที่ผู้ประเมินโครงการสามารถทราบและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นเสียก่อนเป็นการล่วงหน้าย่อมทำให้ผลของการประเมินโครงการมีความน่าเชื่อถือ และนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องในที่สุด

3. เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่าน

การอ่านเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ ในปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้วิทยาการที่เป็นลายลักษณ์อักษรแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว และทุกรูปแบบ ถ้าผู้ใดสามารถใช้การอ่านเป็นเครื่องมือสำหรับการรับรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วย่อมจะทำให้ผู้นั้นมีโอกาสได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ก่อให้เกิดประโยชน์ ความสุข และความสำเร็จในชีวิตได้เป็นอย่างดี

3.1 ความหมายของการอ่าน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 1364) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่านคือ การว่าตามตัว ถ้าออกเสียงด้วยเรียกว่า อ่านออกเสียง ถ้าไม่ต้องออกเสียงเรียกว่า อ่านในใจ การสังเกตหรือพิจารณาดูเพื่อให้เข้าใจ เช่น อ่านสีหน้า อ่านริมฝีปาก อ่านใจ การตีความ เช่น อ่านรหัส อ่านลายแทง คิด นับ

ศรีรัตน์ เจริญจันทร์ (2542 : 2) กล่าวว่า การอ่านจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง คือ ตัวอักษรและการตกลงรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับตัวอักษรชุดนั้น ๆ ว่า ถ้าพบเครื่องหมายลักษณะนี้ให้ออกเสียงว่าดั่งนั้น เสียงที่ออกนั้นตรงกับเสียงที่เราใช้เรียกสิ่งหนึ่งสิ่งใด ดั่งนั้นตัวอักษรกลุ่มหนึ่งจึงมีความหมายสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งหนึ่ง โดยตกลงร่วมกัน องค์ประกอบของการอ่าน

จึงประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้ ตัวอักษรหรือกลุ่มอักษร ความตกลงรับรู้ร่วมกันว่า ความเข้าใจที่ตรงกันว่า เสียงดังกล่าวนั้นหมายถึงอะไร การอ่านเป็นการแปลความหมายของตัวอักษรออกมาเป็นความคิด และความคิดนั้นนำไปใช้ประโยชน์ ตัวอักษรเป็นเครื่องหมายแทนคำพูด และคำพูดเป็นเพียงที่ใช้แทนของจริงอีกทีหนึ่ง

คิวกันท์ ปทุมสูติ (2540: 3) ให้ความหมายไว้ดังนี้ การอ่าน คือ การออกเสียงตามตัวหนังสือเพื่อให้ได้ความหรือเข้าใจความ เพื่อสื่อความหมายตามตัวหนังสือนั้นประการหนึ่ง หรือแม้ไม่ออกเสียงแต่ทำความเข้าใจความหมายต่าง ๆ ตามตัวหนังสือนั้นประการหนึ่ง และยังมีความหมายกว้างถึงการสังเกตพิจารณาต่าง ๆ ให้เข้าใจ

สุพรรณิ วราทร (2545 : 1-4) การอ่าน คือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรับสัญลักษณ์ที่ดี โดยการนำความรู้และประสบการณ์มาทำความเข้าใจสิ่งที่อ่านหรือเพิ่มเติมสิ่งที่ขาดหายไปด้วยการตีความหมาย คาดการณ์ หรือประเมินค่าสิ่งที่ปรากฏในเนื้อหาที่อ่าน

แววตา พุกษา (2550 : 57-59) กล่าวว่า การอ่านเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ จากหนังสือไปยังผู้อ่าน ซึ่งทำให้ผู้อ่านมีทั้งความรู้ เจตคติและทักษะ หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้แล้วแต่จุดประสงค์ของการอ่านแต่ละคน

จากความหมายของการอ่านที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การอ่านคือ การรับรู้เรื่องราวตามตัวหนังสือ เพื่อให้เข้าใจความหมายตามตัวหนังสือนั้น รวมถึงการพินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ให้รู้ชัด เช่น อ่านความคิด อ่านนิสัย ดังนั้น ผู้ที่อ่านได้และอ่านเป็นจะต้องใช้กระบวนการทั้งหมดในการอ่านที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการถ่ายทอดความหมายจากตัวอักษรออกมาเป็นความคิด และจากการคิดที่ได้จากการอ่านผสมผสานกับประสบการณ์เดิมสามารถนำความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์ต่อไป

3.2 ทฤษฎีการอ่าน

นักจิตวิทยาการศึกษา นักภาษาศาสตร์ นักวิจัย และผู้เชี่ยวชาญทางการอ่านต่างได้พยายามกำหนดแนวทางการวิจัย หรืออธิบายพฤติกรรมทางการอ่านไว้หลายกลุ่มด้วยกัน สุมิตร อังวัฒนกุล (2527 : 108-115) ได้ประมวลทฤษฎีเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการอ่านไว้ 5 กลุ่ม ดังนี้

3.2.1 แบบจำลองการอ่านที่เน้นทักษะ (Skill models) ทฤษฎีนี้เน้นทักษะที่ประกอบด้วย การรับรู้คำ ความหมาย การเข้าใจความหมายสิ่งที่อ่าน การประเมิน และการผสมผสานความรู้เดิมกับความรู้ใหม่

3.2.2 แบบจำลองที่เน้นกระบวนการรับสาร (Information Processing Models) ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับช่องทางการสื่อสาร ความสามารถของช่องทางอันจำกัด เสียงรบกวนสารและการเข้าใจความ ทฤษฎีนี้จึงให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับสื่อและองค์ประกอบทางร่างกาย มนุษย์ว่าเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการอ่าน

3.2.3 แบบจำลองการอ่านตามทฤษฎีทางจิตวิทยา (Psychological Models) ทฤษฎีการอ่านในกลุ่มนี้ แยกออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ

1) แบบจำลองการอ่านที่เน้นพฤติกรรมผู้ที่มีแนวคิดอยู่ในขอบเขตนี้ เช่น สกินเนอร์ (Skinner) สเตต (Staat) และกาเย (Gane) เป็นต้น ลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีในกลุ่มนี้คือ ใช้วิธีเสริมแรงในการหลอมรวมพฤติกรรมกรรมการอ่านที่สังเกตได้

2) แบบจำลองที่เน้นความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive Models) ทฤษฎีนี้ไม่แตกต่างไปจากทฤษฎีที่เน้นพฤติกรรมนัก กล่าวคือ ทั้ง 2 กลุ่มนี้เห็นว่าการแยกแยะการสรุปและการถ่ายโอนเป็นส่วนประกอบในการเรียนรู้และการจำเรื่องราวที่เป็นเนื้อหาหลัก

3) แบบจำลองการอ่านที่เน้นพัฒนาการ (Development Model) ผู้ที่เป็นเจ้าของทฤษฎี คือ เพียเจต์ (1970) ซึ่งมีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยที่ต้องพึ่งผู้อื่นและจะพัฒนาไปตามวัยที่เจริญขึ้น สิ่งสำคัญที่สุดของช่วงอายุ ก็คือ จะมีการเรียนรู้ความสามารถหรือทักษะเฉพาะอย่างในแต่ละช่วงอายุ ถ้าประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่เหมาะสมไม่ได้เกิดในช่วงพัฒนาการเฉพาะนั้นแล้ว การเรียนรู้ส่วนนั้นจะบกพร่องไป

4) แบบจำลองการอ่านตามความคิดทางภาษาศาสตร์ (Linguistic Models) การอ่านตามทฤษฎีในกลุ่มนี้ยังจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 4.1) แบบจำลองการอ่านในระยะแรก
- 4.2) แบบจำลองการอ่านที่เป็นไวยากรณ์ปริวรรต
- 4.3) แบบจำลองการอ่านที่เน้นจิตภาษาศาสตร์

ในบรรดาทฤษฎีต่าง ๆ ที่กล่าวถึงต่างก็มีความน่าสนใจแตกต่างกันออกไป แต่ทฤษฎีที่น่าสนใจนำมาเป็นแนวทางการวิจัย ได้แก่ แบบจำลองการอ่านที่เน้นพัฒนาการ (Development Model) ซึ่งให้ความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดและแบ่งออกเป็นช่วง ๆ ตั้งแต่ช่วงอายุ 12 ขวบขึ้นไป เป็นช่วงพัฒนาการเกี่ยวกับสิ่งที่มีแบบแผนการเสริมสร้างพฤติกรรมรักการอ่าน จึงเป็นกิจกรรมที่สามารถจัดให้เด็กหรือนักศึกษาได้ ทั้งนี้ โดยคำนึงพัฒนาการเป็นหลักนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญโดยเฉลี่ยจะมีอายุอยู่ในช่วง 7-12 ปี เป็นวัยที่มีความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เห็น เริ่มรักความเป็นอิสระ แต่ก็ยังอยู่ในอิทธิพลของเพื่อน การใช้แนวคิดของทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบโดยจัดองค์ประกอบและปัจจัยต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ น่าจะสามารถเสริมสร้างพฤติกรรมการอ่านของนักเรียนให้มีความต่อเนื่องและคงทนได้

3.3 ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน

ได้มีนักวิชาการได้ให้ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน ไว้ดังนี้

ชุตินา สัจจามันท์ (2529 : 54) กล่าวว่า การอ่านมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ เพื่อให้เรียนรู้เท่าทันเหตุการณ์ด้วยตนเอง สามารถนำความรู้ อีกทั้งประสบการณ์มาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้เพราะการอ่านเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ตัวผู้อ่านเองและแก่สังคมโดยทั่วไป ในด้านตัวผู้อ่านจะได้รับความรู้ ความบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจ ส่วนในด้านสังคม ผู้ที่อ่านมากย่อมมีความฉลาดรอบรู้มาก ทำให้เป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพในการทำงาน มีความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมอันจะส่งผลในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

กานต์มณี ศักดิ์เจริญ (2529 : 331) กล่าวว่า การอ่านช่วยสร้างความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ผู้ที่มีความสามารถในการอ่านหนังสือเป็นพิเศษมักมีความก้าวหน้าในอาชีพและชีวิตมากกว่าคนที่อ่านหนังสือน้อยหรืออ่านช้า เพราะปัจจุบันในชีวิตประจำวันต้องอาศัยการอ่านเพื่อใช้ในการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจ การอ่านจึงมีบทบาทสำคัญในชีวิตของเรา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2534 :58) ได้ทรงบรรยายถึงความสำคัญของการอ่านหนังสือ ในการประชุมใหญ่สามัญประจำปี พ.ศ.2530 ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยไว้ดังนี้

1. การอ่านหนังสือทำให้ได้เนื้อหาสาระความรู้มากกว่าการศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีอื่น ๆ เช่น การฟัง

2. ผู้อ่านสามารถอ่านหนังสือได้โดยไม่มีการจำกัดเวลาและสถานที่ สามารถนำไปไหนมาไหนก็ได้

3. หนังสือเก็บได้นานกว่าอย่างอื่น ซึ่งมักมีอายุการใช้งานโดยจำกัด

4. ผู้อ่านสามารถฝึกคิดและสร้างจินตนาการได้เองในขณะที่อ่าน

5. การอ่านส่งเสริมให้สมองดี มีสมาธินานกว่าและมากกว่าสื่ออย่างอื่น ทั้งนี้เพราะขณะอ่านจิตใจจะต้องมุ่งมั่นอยู่กับข้อความ พินิจพิเคราะห์ข้อความ

6. ผู้อ่านเป็นผู้กำหนดการอ่านได้ด้วยตนเอง จะอ่านคร่าวๆ อ่านละเอียด อ่านข้าม หรืออ่านทุกตัวอักษร เป็นไปตามใจของผู้อ่าน หรือจะเลือกอ่านเล่มไหนก็ได้ เพราะหนังสือมีมากสามารถเลือกอ่านเองได้

7. หนังสือมีหลากหลายรูปแบบและมีราคาถูกกว่าสื่ออย่างอื่นจึงทำให้สมองผู้อ่านเปิดกว้าง สร้างแนวคิดและทัศนะได้มากกว่า ไม่ยึดติดอยู่กับแนวคิดใดๆ โดยเฉพาะ

8. ผู้อ่านเกิดความคิดเห็นได้ด้วยตนเอง วินิจฉัยเนื้อหาสาระได้ด้วยตนเอง รวมทั้งหนังสือบางเล่มสามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วย เมื่อปฏิบัติแล้วก็เกิดผลดี

มัทนา นาคะบุตร (2542 : 6-7) กล่าวว่า การอ่านนอกจากจะให้คุณค่าด้านความรู้ ความคิด และความบันเทิง อันเป็นประโยชน์เฉพาะของผู้อ่านแล้วยังเกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาตินับอเนกอนันต์ ดังนี้

1. การอ่านหนังสือหรือสิ่งพิมพ์เป็นกุญแจสู่มรดกทางวัฒนธรรม และนำสู่วิทยาการ วิทยาศาสตร์ การอ่านทำให้คนเข้าใจตนเอง และสังคม รู้จักการปรับตัว และการอยู่ร่วมในสังคม

2. การอ่านช่วยสร้างความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจรับรู้ความเป็นไปและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ธุรกิจการค้า ตลาดหุ้นและการลงทุนทั้งปวง

3. การอ่านช่วยส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้ความมั่นคงได้ ถ้าประชาชนมีความรอบรู้ รู้จักการสื่อสารข้อมูล รู้จักทัศนะเลือกคิดและตัดสินใจได้อย่างเสรีมีเหตุผล

4. การอ่านช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล การอ่านมีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลทุกสาขาวิชาชีพไม่ว่าจะเป็นแพทย์ ครู อาจารย์ นักกฎหมาย พ่อค้า นักธุรกิจ นักการทูต นักการเมือง การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากการอ่านหนังสือจะช่วยให้มีความสำเร็จในวิชาชีพได้เป็นอย่างดี

5. การอ่านช่วยพัฒนาสังคม ประเทศใดมีประชากรที่รู้หนังสือและรักการอ่าน จะทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศนั้นดีขึ้น ซึ่งก็จะทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่สังคม

ศิวกานต์ ปทุมสูติ (2540 : 15 -16) ให้ความสำคัญของการอ่านว่า การอ่านมีความสำคัญต่อคนเรา เพราะว่าการอ่านเป็นช่องทางการรับรู้ที่สามารถเลือกรับและแสวงหาได้ตามโอกาสที่ต้องการ เป็นทางที่เพิ่มพูนความรู้ความคิดและประสบการณ์ได้ทั้งเชิงลึกและเชิงกว้างอย่างไม่จำกัดขอบเขต ซึ่งสรุปความสำคัญของการอ่านได้ ดังนี้

1. การอ่านเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ความรู้และความคิดและวิจารณ์ญาณให้คนเรามีความองงามทางวุฒิภาวะ วุฒิปัญญา และความสามารถได้ดียิ่ง
2. การอ่านส่งเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนาในชีวิตและจิตวิญญาณของผู้อ่านให้เป็นไปในทางที่ดีที่งามได้ด้วยตนเอง
3. การอ่านเปรียบเสมือนสะพานเชื่อมประสานความรู้ความเข้าใจของมวลมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาให้ถึงกันให้ตรงกัน ให้ประจักษ์ในความจริงเดียวกัน และสามารถประกอบกิจการต่าง ๆ อันเป็นคุณประโยชน์ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 11) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการอ่านว่า การอ่านมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่เกิดจนโตและจนกระทั่งถึงวัยชรา การอ่านทำให้รู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งปัจจุบันโลกของข้อมูลข่าวสารทำให้ผู้อ่านมีความสุข มีความหวังและมีความอยากรู้อยากเห็นอันเป็นความต้องการของมนุษย์ทุกคน การอ่านมีประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง คือพัฒนาการศึกษา พัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เป็นคนทันสมัยทันต่อเหตุการณ์ และสนองความต้องการอยากรู้อยากเห็น นอกจากนี้ การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้ต้องอาศัยประชาชนที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งความรู้ความสามารถดังกล่าวก็ได้มาจากการอ่านนั่นเอง

ลินจง จันทรวราทิตย์ (2542 : 7) ได้ให้ความสำคัญของการอ่านว่า การอ่านเป็นวิธีที่แสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้ตลอดชีวิต การอ่านจึงมีความสำคัญในระดับบุคคล สังคม และประเทศชาติ ดังนี้

1. ความสำคัญของการอ่านในระดับบุคคล
 - 1.1 การอ่านช่วยเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ทำให้เผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหาย่างรวดเร็ว นำความรู้และประสบการณ์พัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เช่น การดูแลสุขภาพของตนเอง
 - 1.2 การอ่านช่วยให้ผู้อ่านเกิดปัญญา มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เข้าใจตนเอง มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อตนเองและสังคม วินิจฉัยเหตุการณ์และสังคมได้อย่างถูกต้อง
 - 1.3 การอ่านช่วยพัฒนาความคิดให้แตกฉานและลุ่มลึก การอ่านและการคิดมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด การอ่านหนังสือที่ดีๆ จะทำให้ความคิดและทักษะการเขียนพัฒนาไปด้วย
 - 1.4 การอ่านทำให้เกิดความสุขและความเพลิดเพลิน ตลอดจนถึงศิลปะในการเรียบเรียงหนังสือ ทำให้ผู้อ่านเกิดสุนทรียภาพในความงามทางภาษา
 - 1.5 การอ่านเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
2. ความสำคัญของการอ่านในระดับสังคม
 - 2.1 การอ่านช่วยสร้างความเข้าใจในสังคม ทำให้มนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ลดอคติระหว่างเชื้อชาติ ชนชาติและศาสนา
 - 2.2 การอ่านช่วยสร้างความร่วมมือในสังคม สื่อ สิ่งพิมพ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ของรัฐบาลและองค์กรต่างๆ ต้องอาศัยการอ่าน เช่น การรณรงค์ห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ การชักชวนให้อนุรักษ์ธรรมชาติ การห้ามทิ้งขยะ
 - 2.3 การอ่านช่วยสร้างสังคมปัญญาชน แก้ปัญหาด้วยปัญญามากกว่าใช้อารมณ์ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ถูกต้องและตรงจุด และไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคม
3. ความสำคัญของการอ่านในระดับประเทศ

3.1 การอ่านหนังสือมีส่วนช่วยเสริมสร้างชีวิตของประชากรให้ดีขึ้น มีผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เมื่อประชากรมีคุณภาพดี ทำให้การพัฒนาประเทศดำเนินไปด้วยดี ถ้าประชากรในประเทศไม่อ่านหนังสือ การพัฒนาประเทศก็เป็นไปได้ยาก การพัฒนาประเทศจึงเริ่มต้นที่การรู้หนังสือและการศึกษาเป็นอันดับแรก

3.2 ถ้าประชาชนมีความรู้ น้อย อ่านน้อย เป็นประชากรที่ด้อยคุณภาพ ขาดความคิดสร้างสรรค์ ขาดความกระตือรือร้น ไม่ปรับปรุงอาชีพทำให้เศรษฐกิจโดยรวมไม่ก้าวหน้า ประเทศชาติก็ล้มเหลว

3.3 การส่งเสริมให้มีพฤติกรรมรักการอ่าน เมื่อเติบโตเป็นหนุ่มสาวจะเป็นกำลังสำคัญของชาติ เมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีครอบครัวจะเป็นพ่อแม่ที่มีคุณภาพ สร้างครอบครัวนักอ่าน สร้างสังคมนักอ่านเหมือนประเทศที่เจริญก้าวหน้าทั้งหลาย เช่น ญี่ปุ่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา

สุพรรณิ วราทร (2545 : 4) กล่าวว่า การอ่านเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่คนทุกเพศทุกวัยทุกระดับ ตั้งแต่การดำเนินชีวิตประจำวัน การศึกษาหาความรู้ การปฏิบัติงานตลอดจนการพักผ่อนหย่อนใจ การเสริมสร้างประสบการณ์และความคิด ด้วยเหตุนี้ การอ่านจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบุคคลและสังคม

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 7) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่าน ดังนี้

1. การอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน จำเป็นต้องอ่านหนังสือเพื่อการศึกษาหาความรู้ต่างๆ
2. การเป็นเครื่องมือช่วยให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เพราะสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปพัฒนาตนและพัฒนางาน
3. การอ่านเป็นเครื่องมือสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นต่อไป
4. การอ่านเป็นวิธีการส่งเสริมให้คนมีความคิดและรอบรู้เพราะประสบการณ์ที่ได้จากการอ่านเมื่อเก็บสะสมเพิ่มพูนนานวันก็จะทำให้เกิดความคิดเกิดสติปัญญาเป็นคนฉลาดรอบรู้ได้
5. การอ่านเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเพลิดเพลินบันเทิงใจ เป็นวิธีหนึ่งในการแสวงหาความสุขให้แก่ตนเองที่ง่ายที่สุดและได้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุด
6. การอ่านเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ทางด้านจิตใจและบุคลิกภาพเพราะเมื่ออ่านมากย่อมรู้มาก สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข
7. การอ่านเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาระบบการเมือง การปกครอง ศาสนา ประวัติศาสตร์และสังคม
8. การอ่านเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาระบบสื่อสาร และการใช้เครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ

จากความสำคัญและประโยชน์ของการอ่าน จากนานาทัศนะของบุคคลต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดถึงคุณค่าและความสำคัญของการอ่าน ซึ่งยังประโยชน์แก่บุคคล สังคม และประเทศชาติ ทั้งในด้านการแสวงหาความรู้เพื่อการดำรงชีพ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจ วิทยาการทั้งมวล เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร อันจะมีผลต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ การอ่านจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังพฤติกรรมรักการอ่านให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

3.4 นิสัยการอ่าน

พจนานุกรม The New Lexicon Webster's (1988 : 432) นิยามคำว่านิสัย (Habit) ว่า หมายถึง แนวโน้มที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งซ้ำแล้วซ้ำอีก

ศรีรัตน์ เจริญจันทร์ (2542 : 32) อธิบายว่า นิสัยการอ่านหมายถึง การฝึกฝน มุ่งมั่น แต่การอ่านและอ่านจนเคยชิน อ่านจนเป็นนิสัย แม้บางครั้งมีปัญหา และอุปสรรคต่อการอ่าน บ้างก็ไม่ย่อท้อ คนที่มีนิสัยรักการอ่านย่อมอ่านทุกอย่างที่เป็นวัสดุสำหรับการอ่านไม่ว่าจะเป็นหนังสือ สิ่งพิมพ์อื่น ๆ ป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ หรือแม้แต่กระดาษห่อสิ่งของ อ่านได้ทุกสถานที่ ทุกโอกาส แม้แต่อยู่ในห้องสุขา และไม่ปล่อยเวลาว่างไปกับกิจกรรมอื่นใดนอกจากการอ่าน

กล่าวโดยสรุป นิสัยรักการอ่านจึงหมายถึง แนวโน้มที่จะอ่านอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่จำกัดเวลา สถานที่ รูปแบบและเนื้อหา

3.5 การส่งเสริมการอ่าน

การส่งเสริมการอ่านได้มีนักวิชาการแต่ละท่านให้ความหมายไว้ ดังนี้

แมนมาศ ขวลิขิต (2529 : 223-224) กล่าวว่า กิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีหลายแบบรวมถึงลักษณะกิจกรรมดึงดูดความสนใจโดยทางประสาทสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ หลายอย่างรวมกันไว้ 4 ประเภทคือ

1. กิจกรรมที่เร้าโสตประสาท หมายถึง กิจกรรมที่ชวนฟัง ใช้เสียงและคำพูดเป็นหลัก กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การเล่านิทานให้ฟัง การเล่าเรื่องจากหนังสือ การอ่านหนังสือให้ฟัง การแนะนำหนังสือด้วยปากเปล่า การบรรยาย การอภิปราย การโต้วาที ที่เกี่ยวกับหนังสือ การบรรเลงดนตรี การร้องเพลงจากบทละครร้อง ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในอรรถรส ถ้อยคำนั้นนอกจากฟังไพเราะแล้วยังทำให้สมองเห็นภาพ ได้กลิ่น ทำให้รู้สึกอโรย ได้รู้สึกสัมผัสความร้อน หนาว ให้รู้สึกดีใจ เสียใจ เกลียดชัง รัก แหม่มชื่น สงบ ฯลฯ ในการจัดกิจกรรมซึ่งเน้นให้รู้จักเพลิดเพลินในอรรถรส ไม่ควรใช้อุปกรณ์ที่เบี่ยงเบนความสนใจไปทางอื่น เช่น ภาพ การใช้ท่าทาง ฯลฯ ยกเว้นแต่เมื่อจำเป็นที่จะต้องใช้เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่กำลังพูดถึงเท่านั้น

2. กิจกรรมที่เร้าจักจักษุประสาท หมายถึง กิจกรรมที่ชวนให้ดู ฟังพินิจ และอ่าน ความหมายของสิ่งที่เห็น กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การจัดแสดงภาพชนิดต่างๆ อาทิ ภาพถ่าย ภาพที่ตัดเก็บรวบรวมจากวารสารหรือปฏิบัติ เป็นเรื่อง เป็นชุดภาพเขียน ภาพประกอบหนังสือนิทรรศการ หนังสือ สิ่งของต่างๆ ในการแสดงภาพหนังสือ จะมีคำบรรยายอธิบายสิ่งที่แสดง สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงประวัติตามความจำเป็น มุ่งให้ผู้ชมใช้สมาธิในการชม เช่นเดียวกับเสียง ภาพสิ่งที่แสดง ตลอดจนคำเขียนอธิบาย นอกจากเร้าจักจักษุสัมผัสแล้ว ยังมีส่วนทำให้ได้ยินเสียง ได้สัมผัส ได้เกิดความรู้สึกรู้สึกต่างๆ ด้วย

3. กิจกรรมซึ่งเร้าโสตและจักจักษุประสาทในขณะเดียวกันได้แก่ กิจกรรมซึ่งชวนให้ฟังและดูไปพร้อมๆ กัน ประสานประสาททั้งสองให้ทำงานร่วมกัน อาทิ เล่านิทาน โดยให้ดูภาพประกอบซึ่งจัดเตรียมไว้โดยเฉพาะ เล่านิทานและให้ดูภาพประกอบในหนังสือ เล่านิทานโดยใช้โสตทัศนวัสดุประกอบฉายภาพนิ่งซึ่งคำบรรยาย ฉายภาพยนตร์ ฉายแถบบันทึกเสียงและภาพสาธิตเทคนิควิธีการบางอย่างจากหนังสือที่นำมาจัดนิทรรศการ การจัดสัปดาห์ห้องสมุด

4. กิจกรรมซึ่งให้ผู้เขียนมีเป้าหมายโดยรวมด้วย กิจกรรมทำนองนี้จะช่วยให้ผู้เป็นเป้าหมายเกิดความสนุกและภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ ตัวอย่างเมื่อเล่านิทานแล้วก็ให้ผู้ฟังวาดภาพประกอบ ให้แสดงท่าทางประกอบ ให้ร้องเพลงตามตัวละครในนิทาน ให้แข่งขันกันเล่าเรื่องที่ได้ฟังไปแล้ว ให้แข่งขันเรียบเรียงเรื่องที่ได้ฟัง ให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวละคร หรือเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งในนิทาน ให้ร่วมในวงสนทนา หรือได้วาที่เกี่ยวกับหนังสือ

แววตา พุกษา (2550 : 43) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพื่อให้มีนิสัยรักการอ่านนั้น ผู้บริหารต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณให้เพียงพอ ตลอดจนส่งเสริมให้ครูไปอบรมสัมมนาศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อประโยชน์อันสูงสุดแก่เด็ก ส่งผลให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน และผลฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2554 : 4) วิธีส่งเสริมให้ประชากรรักการอ่าน พบว่า 5 อันดับแรกคือ หนังสือควรมีราคาถูกลงร้อยละ 31.1 หนังสือควรมีเนื้อหาสาระน่าสนใจร้อยละ 21.8 ควรมีห้องสมุดประจำหมู่บ้านหรือชุมชนร้อยละ 20.5 ส่งเสริมให้พ่อแม่ปลูกฝังให้เด็กรักการอ่านหนังสือร้อยละ 17.8 และรูปเล่มกะทัดรัด / ปกสวยงามน่าอ่าน / มีรูปภาพประกอบร้อยละ 13.3

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เป็นการกระทำต่างๆ เพื่อให้เด็กเกิดความสนใจในการอ่าน ตระหนักในความสำคัญของการอ่าน ด้วยกิจกรรมที่เข้าใจ จูงใจ กระตุ้นให้อยากรู้อยากเห็น สร้างบรรยากาศการอ่านในบ้าน ในโรงเรียนและในสังคม บูรณาการการอ่านเข้าไปในกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน เพื่อพัฒนาการอ่านจนเป็นนิสัย

3.5 พฤติกรรม

คำว่า “พฤติกรรม” สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม หมายถึง สิ่งที่บุคคลกระทำ แสดงออก ตอบสนอง หรือได้ตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยินได้ อีกทั้งวัดได้ตรงกันด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้น จะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกร่างกาย (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2526 ก : 2) โดยทั่วไปแล้วพฤติกรรมแบ่งเป็น 2 ประเภทดังต่อไปนี้

3.5.1 พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) หมายถึง การกระทำ การแสดงออก หรือการตอบสนองที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยินได้ หรือวัดได้ เป็นพฤติกรรมที่เป็นการกระทำ เรียกว่า กายกรรม และพฤติกรรมที่เป็นคำพูดเรียกว่า วจีกรรม พฤติกรรมที่เป็นกายกรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกโดยส่วนหนึ่งของร่างกาย เช่น การเดิน การปรบมือ การยกคิ้ว การเต้นของหัวใจ การผลิตฮอร์โมนของต่อมต่าง ๆ ความดันโลหิต ฯลฯ ส่วนพฤติกรรมที่เป็นวจีกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมที่เป็นคำพูด เช่น การเล่านิทาน การสั่งงาน การร้องเรียก การตำหนิ การดู การตักเตือน ฯลฯ วจีกรรมที่จัดเป็นพฤติกรรมภายนอกนี้แตกต่างจากคำรายงาน โดยที่คำรายงานเป็นวจีกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมพรรณนาความรู้สึกนึกคิดของตน เล่าพฤติกรรมในอดีตของตนหรือเล่าแผนการของตนในอนาคต ส่วนวจีกรรมภายนอกนั้นเป็นคำพูดโดยทั่วๆ ไปที่ไม่เกี่ยวกับการพรรณนา พฤติกรรมของตนโดยตรง (ชัยพร วิชชาวุธ. 2525 : 41) นั่นก็หมายความว่า การเป็นพฤติกรรมภายนอกของวจีกรรมอยู่ที่กิริยาอาการ (action) มิใช่อยู่ที่ลักษณะเนื้อหาสาระที่พูด (content) พฤติกรรมภายนอกแบ่งออกเป็น พฤติกรรมโมลาร์ (molar behavior) และพฤติกรรมโมเลกุล (molecular behavior)

1) พฤติกรรมโมลาร์ หมายถึง พฤติกรรมที่มีหน่วยใหญ่สามารถสังเกตได้ง่าย เช่น การโบกมือ การขุดดิน การทำหน้าบึ้ง การร้องไห้ การพูดเสียงดัง ฯลฯ พฤติกรรมที่คนเราแสดงออกต่อกันล้วนเป็นพฤติกรรมโมลาร์ ทั้งสิ้น

2) พฤติกรรมโมเลกุล หมายถึง พฤติกรรมที่มีหน่วยเล็กต้องอาศัยเครื่องมือขยายหรือวิเคราะห์จึงจะสังเกตได้ชัดเจน เช่น การเต้นของหัวใจ การหลั่งเหงื่อที่ผิวหนัง การบีบตัวของลำไส้ การผลิตฮอร์โมนของต่อมต่างๆ การทำงานของเซลล์ประสาท ฯลฯ (ชัยพร วิชชาวุธ. 2525 : 42)

3.5.2 พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตหรือวัดได้โดยตรง เช่น ความเข้าใจ การรับรู้ การคิด การตัดสินใจ ความรู้สึก ฯลฯ พฤติกรรมภายในเป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถสังเกตได้ด้วยประสาทสัมผัสต้องสันนิษฐาน (Infer) จากพฤติกรรมภายนอกอย่างไรก็ดี การสันนิษฐานพฤติกรรมภายในจากพฤติกรรมภายนอกอาจผิดพลาดได้ โดยเฉพาะการสันนิษฐานจากพฤติกรรมโมลาร์เพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องสังเกตพฤติกรรมโมเลกุลให้มาก ๆ หากจะให้การสันนิษฐานมีความถูกต้องยิ่งขึ้น ควรจะสังเกตจากพฤติกรรมโมเลกุลประกอบด้วย เช่น การสันนิษฐานความโกรธ คนบางคนเมื่อโกรธจะไม่แสดงกิริยาท่าทางใด ๆ ให้รู้ เป็นผู้ที่เก็บความโกรธได้ดี ไม่สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมโมลาร์ ไม่ว่าจะป็นคำพูด น้ำเสียง หรือสีหน้าท่าทางการที่จะรู้ว่าคนคนนั้นโกรธหรือไม่ สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมโมเลกุล คือ วัดความดันโลหิต วัดความถี่ของการเต้นของหัวใจ หรือวัดความเปลี่ยนแปลงทางเคมีในโลหิต เป็นต้น

พฤติกรรม คือ การแสดงออกทางร่างกายด้วยกิริยาท่าทางต่าง ๆ และการพูดเพื่อตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส

เมื่อประสาทสัมผัส รับสัมผัสของสิ่งใดก็ตามเข้ามาแล้ว ก็จะมีการประมวลผลแยกแยะจากความรู้และประสบการณ์ว่า เป็นอะไร สำคัญหรือไม่อย่างไร จากนั้นจิตใจก็จะปรุงแต่งให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ ต่อสัมผัสนั้น แล้วส่งผลไปสู่การตอบสนองด้วยการแสดงออกทางร่างกายด้วยกิริยาท่าทางและการพูด ตามอารมณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นอยู่นั้นออกมาเป็น “พฤติกรรม”

อย่างไรก็ตามในการปรับพฤติกรรม นักปรับพฤติกรรมจะเน้นที่พฤติกรรมภายนอกเป็นส่วนใหญ่ เพราะสามารถสังเกตได้ มองเห็นได้ หรือวัดได้ด้วยเครื่องมือที่มีความเป็นปรนัย จะมีผู้ที่สนใจพฤติกรรมภายในอยู่บ้างก็เพียงแต่นักจิตวิทยาปัญญานิยม

3.6 การส่งเสริมพฤติกรรมรักการอ่าน

3.5.1 เป้าหมายของการส่งเสริมพฤติกรรมรักการอ่าน

พฤติกรรมรักการอ่านเป็นเป้าหมายสูงสุดที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน เช่น ครู อาจารย์ ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับ พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน พฤติกรรมรักการอ่านมีคุณค่าต่อคนทุกคนทุกระดับ เมื่อจบการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้วยังสามารถใช้การอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และพัฒนาความก้าวหน้าในอาชีพของตนและครอบครัวได้เป็นอย่างดี

กรมวิชาการ (2529 : 11) กล่าวถึงการสร้างพฤติกรรมรักการอ่านเป็นหน้าที่ของทุกคน โดยทุกคนต้องพยายามฝึกตนให้เป็นนักอ่านที่ดี และช่วยสนับสนุนส่งเสริมชักชวนให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญในเรื่องการอ่าน ให้เกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน การปลูกฝังพฤติกรรมรักการอ่านควรเริ่มตั้งแต่เล็ก ๆ เพราะเมื่อเด็กรักการอ่านตั้งแต่เล็ก ๆ แล้ว เวลาเด็กเจริญเติบโตขึ้นพฤติกรรมรักการ

อ่านจะติดตัวไปเรื่อย ๆ เป็นผลดีต่อการเรียนและการปรับปรุงตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมของเด็กได้เป็นอย่างดี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 593) กล่าวถึง นิสสัย คือ ความประพฤตินี้เคยชิน ทำจนเป็นนิสัย ส่วนคำว่า รักการอ่านหมายถึง มีจิตใจฝักใฝ่มุ่งมั่นต่อการอ่านและอ่านจนเคยชิน อ่านจนเป็นนิสัย แม้บางครั้งจะมีปัญหาอุปสรรคต่อการอ่านบ้างก็ไม่ย่อท้อ คนที่มีนิสัยรักการอ่านย่อมอ่านทุกอย่างที่เป็นวัสดุสำหรับอ่าน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ สิ่งพิมพ์อื่นๆ ป้ายโฆษณา ประชาสัมพันธ์ต่างๆ หรือแม้แต่กระดาษห่อของ อ่านได้ทุกสถานที่ ทุกโอกาส แม้แต่อยู่ในห้องสุขา และไม่ปล่อยเวลาว่างไปกับกิจกรรมอื่นใดนอกจากการอ่าน

เจริญผล สุวรรณโชติ (2530 : 1) กล่าวว่า นิสัยรักการอ่านของแต่ละชาติมีความแตกต่างกันอย่างมาก หากจะสังเกตการอ่านของคนในแถบยุโรปและอเมริกาแล้ว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า คนยุโรปและอเมริกาอ่านหนังสือมากกว่าคนเอเชีย โดยเฉพาะเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับคนไทยแล้วเห็นได้ชัดเจนมาก คือ คนยุโรปหรืออเมริกา ไม่ว่าจะเดินทางไปพักผ่อนที่ใด มักจะนำหนังสือติดตัวไปด้วย ส่วนคนไทยนั้นมักใช้เวลาไปกับการรับประทานอาหาร

3.5.2 สภาพการอ่านของคนไทย

ศรีรัตน์ เจริญจันทร์ (2542 : 34) ศึกษาสภาพการอ่านของคนไทยในปัจจุบันและอนาคตนั้นดีกว่าในอดีตมากแต่สำหรับพฤติกรรมการอ่านของคนไทยนั้นยังอยู่ในระดับน้อยมาก กล่าวคือ โดยทั่ว ๆ ไปจะพบว่าคนไทยยังปล่อยเวลาว่างให้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์ สังเกตได้จากเวลาที่มีการรอคอย เช่น การคอยรถ คอยรับบริการ คอยเพื่อน คนไทยมักนั่งอยู่เฉย ๆ แทนที่จะอ่านหนังสือ หรือการไปพักผ่อน คนไทยมักจะไปเล่น (การพนัน) ไปกิน (สุรา) มากกว่าจะไปเพื่อพักผ่อนจริงๆ หรือมีหนังสือติดตัวไปอ่านเพื่อเพิ่มความเพลิดเพลินเพิ่มรสชาติให้แก่ชีวิต ตลอดจนการเดินทางที่ต้องใช้เวลานานก็มักปล่อยให้เวลาหมดไป โดยไม่ได้ประโยชน์แต่อย่างใด จนกระทั่งองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ปรารภว่าประเทศไทยเป็นประเทศด้อยพัฒนาในด้านการอ่านหนังสือโดยให้สถิติว่าพลเมืองไทย 50 ล้านคน เฉลี่ยแล้วอ่านหนังสือคนละ 5 หน้ากระดาษต่อปีซึ่งเป็นอัตราที่น้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พยายามรณรงค์สร้างพฤติกรรมการอ่านให้แก่คนไทยอย่างจริงจังด้วยวิธีการต่างๆ จนทำให้คนไทยนิยมการอ่านหนังสือในเวลาว่างมากขึ้น เพราะจากความเชื่อที่ว่า พฤติกรรมการอ่านเป็นรากฐานแห่งการพัฒนา ดังประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกาและประเทศต่าง ๆ ในแถบยุโรปล้วนมีประชาชนที่มีพฤติกรรมการอ่านทั้งสิ้น

สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ TK Park (2554 : 26-29) ผลการสำรวจสถิติการอ่านของประชากรไทย โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2551 พบว่าคนไทยอายุ 6 ปีขึ้นไปมีอัตราการอ่านหนังสือร้อยละ 66.3 ลดลงจากปี 2548 ที่มีอัตราการอ่านหนังสือร้อยละ 69.1 แต่มากกว่าปี 2546 ที่มีสถิติร้อยละ 61.2

ในด้านรายละเอียดผลการสำรวจปี 2551 เด็กอายุ 6 – 14 ปี มีอัตราการอ่านหนังสือร้อยละ 81.5 เยาวชนอายุ 15 – 24 มีอัตราการอ่านหนังสือร้อยละ 78.6 คนวัยทำงาน อายุ 25 – 59 มีอัตราการอ่านหนังสือร้อยละ 64.3 คนวัยสูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไปมีอัตราการอ่านหนังสือร้อยละ 39.3 หนังสือที่อ่าน มากที่สุดคือหนังสือพิมพ์ ร้อยละ 71.0 รองลงมา คือ นวนิยาย/การ์ตูน/และหนังสือ

อ่านเล่น ร้อยละ 38.8 รองลงมาคือนิยายสาร ร้อยละ 35.4 โดยเด็กอายุ 6 – 14 ปี อ่านแบบเรียน/ตำราเรียนตามหลักสูตรมากที่สุด ขณะที่คนวัยอื่นอ่านหนังสือพิมพ์มากที่สุด เวลาที่ใช้ในการอ่านหนังสือเฉลี่ย 39 นาทีต่อวัน โดยเยาวชนอายุ 15 – 24 ปีมีอัตราการอ่านหนังสือสูงสุด 46 นาทีต่อวัน

ในด้านเขตพื้นที่ของประชากรที่อ่านหนังสือ พบว่า กรุงเทพมหานคร มีร้อยละการอ่านหนังสือสูงที่สุด รองลงมาคือประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล ส่วนประชากรที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลมีอัตราการอ่านหนังสือน้อยที่สุด และในด้านระดับการศึกษาของประชากรที่อ่านหนังสือพบว่า ประชากรที่มีระดับ การศึกษาอุดมศึกษาขึ้นไปมีระดับการอ่านหนังสือมากที่สุด (ร้อยละ 95.6) รองลงมาคือระดับอาชีวศึกษา (ร้อยละ 85.8) และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 83.4) ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษามีร้อยละการอ่านหนังสือน้อยที่สุดเพียง ร้อยละ 15

คนไทยอายุ 6 ปีขึ้นไปที่อ่านหนังสือช่วงนอกเวลาเรียน/นอกเวลาทำงานทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์มี จำนวน 3.2 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 8.1 ของผู้อ่านหนังสือทั้งสิ้นจากการสำรวจความคิดเห็นของประชากรอายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไปเกี่ยวกับการรณรงค์ให้คนรักการอ่านหนังสือพบว่า วิธีการรณรงค์ที่ได้รับการเสนอแนะมากที่สุด 5 ลำดับแรก คือ หนังสือควรมีราคาถูกลง หนังสือควรมีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจ ควรมีห้องสมุดประจำหมู่บ้านหรือชุมชน ส่งเสริมให้พ่อแม่ปลูกฝังให้เด็กรักการอ่านหนังสือ และภาษาที่ใช้ในหนังสือควรใช้ภาษาง่ายๆ สื่อให้ทุกคนสามารถเข้าใจได้

ผลการศึกษาสถานการณ์การอ่านและดัชนีการอ่านหนังสือของคนไทย ปี 2552 โดย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ พบว่าคนไทยใช้เวลาอ่านหนังสือเฉลี่ยวันละ 94 นาทีต่อวัน โดยผู้ที่อายุน้อยกว่า 20 ปีใช้เวลาว่างในการอ่านมากที่สุดเฉลี่ย 115 นาทีต่อวัน ขณะที่คนอายุ 49 ปีขึ้นไป ใช้เวลาว่างอ่านน้อยที่สุด เฉลี่ย 75 นาทีต่อวัน

ผลการสำรวจพฤติกรรมการอ่านหนังสือ สำรวจโดยสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการสำรวจผู้ร่วมงานมหกรรมรักการอ่าน ปี 2552 พบว่า หนังสือที่ชอบมากที่สุดคือ หนังสือเกี่ยวกับความรู้ รองลงมาคือหนังสือบันเทิง หนังสือการ์ตูน นวนิยาย และนิยายสาร เวลาที่ใช้ในการอ่านเฉลี่ยต่อวัน มากที่สุด คือ 16 – 30 นาที รองลงมา คือ มากกว่า 60 นาที และ 31- 60 นาที การส่งเสริมการอ่านที่ได้รับการ เสนอแนะมากที่สุด คือ ปลูกฝังการอ่านให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง รองลงมาคือ หนังสือควรมีราคาถูก และหนังสือ ควรมีเนื้อหาที่น่าสนใจ

อัตราการรู้หนังสือของประชากร จากข้อมูลของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย พบว่า ในปี 2550 มีอัตราร้อยละ 99.4 ปี 2551 มีอัตราร้อยละ 99.9 ปี 2552 มีอัตราร้อยละ 99.7

ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาด้านการอ่านจากผลทดสอบของ The Programme for International Student Assessment (PISA) จัดทำโดย Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) ซึ่งวัดความสามารถด้านการอ่านของนักเรียนอายุ 15 ปี พบว่าในปี 2546เด็กไทยมีคะแนน 420 ปี 2549 มีคะแนน 417 ปี 2552 มีคะแนน 421

ปัญหาและข้อจำกัดในการส่งเสริมการอ่านของไทย

ในอดีตที่ผ่านมาหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ต่างดำเนินงานด้านการส่งเสริมการอ่านอย่างหลากหลาย แต่ยังมีลักษณะต่างคนต่างทำมีความร่วมมือกันบ้างในลักษณะของการเข้าไป

ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนโรงเรียนในด้านการบริจาคหนังสือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน และการพัฒนา บุคลากรด้านการส่งเสริมการอ่านและพัฒนาห้องสมุด ทำให้ไม่เกิดพลังผลักดันการอ่านสู่ประชาชนในทุกกลุ่ม ทุกวัยเท่าที่ควร

นอกจากนี้หากนโยบายส่งเสริมการอ่านมีความชัดเจนตั้งแต่จากระดับรัฐบาล และมีการรณรงค์ อย่างต่อเนื่องทำให้ผลของนโยบายสามารถเห็นผลได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ดังเช่นในปี 2546 ที่ กระทรวงศึกษาธิการจัดทำโครงการ ปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมต่อเนื่องจนถึงปี 2548 พบว่าพฤติกรรมการอ่านหนังสือนอกเวลาเรียนและเวลาทำงานของประชากรไทยมีอัตราเพิ่มมากขึ้น 26 (สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ TK Park. 2554 : 26-29)

3.5.3 สาเหตุที่ทำให้คนไทยขาดพฤติกรรมรักการอ่าน มีสาเหตุหลายประการพอสรุปได้ดังนี้

สุขุม เฉลยทรัพย์ (2529 : 195- 196) ได้อธิบายถึงสาเหตุที่คนไทยขาดนิสัยรักการอ่านว่า มีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. หนังสือ ตำราและเอกสารต่าง ๆ มีอยู่ไม่เพียงพอกับการค้นคว้าหาความรู้ เด็กถูกบังคับให้อ่านหนังสือเพียงเล่มเดียวคือ หนังสือเรียน เช่น สมัยก่อนอ่านนิทาน “ หนังสือนิทานอีสป” เรื่องเดียว หรือแม้แต่การหาซื้ออ่านเองก็มีราคาแพงเกินกำลังซื้อของประชาชนที่อยู่ในระดับเศรษฐกิจต่ำและในระดับกลาง

2. กิจกรรมการเรียนการสอนของครู ไม่เอื้ออำนวยต่อการฝึกพฤติกรรมการอ่าน เช่น ไม่มีการส่งเสริมให้ใช้ห้องสมุด เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับไปแล้วจึงไม่มีพฤติกรรมที่จะศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดประชาชน หรือแหล่งค้นคว้าอื่น

3. หนังสืออ่านสำหรับเด็กเป็นเอกสารสำคัญที่จะปลูกฝังเด็กให้มีพฤติกรรมรักการอ่านยังไม่สามารถผลิตออกมาเพียงพอกับความต้องการของเด็กเท่าที่ควร และยังมีราคาแพงอยู่เป็นอันมากเด็กที่มาจากครอบครัวระดับต่ำและระดับกลางไม่สามารถซื้อหาอ่านได้

4. พื้นฐานการศึกษาของคนไทยทั่วไปยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ คืออยู่ในระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ การรักการอ่านจึงยังไม่เกิด

5. สถานที่สำหรับการส่งเสริมการอ่านมีอยู่จำนวนน้อย เช่น ห้องสมุดประชาชนที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2549 มีอยู่ทั่วประเทศประมาณ 300 กว่าแห่ง แต่ประชากรมีตั้ง 50 ล้านคน ห้องสมุดประชาชนจึงไม่มีที่ท่าว่าจะเพียงพอกับคนอ่าน

6. ผู้ผลิตหนังสือยังเล็งเห็นเรื่องของธุรกิจการค้าขายหนังสือ และไม่กล้าที่จะลงทุนผลิตหนังสือเด็ก จึงทำให้ราคาหนังสือเด็กยังคงมีต้นทุนสูง ผู้มีรายได้น้อยจึงไม่สามารถจัดหาให้ลูกหลานของตนอ่านได้

ศรียรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์ (2542 : 35 - 41) กล่าวถึงสาเหตุที่คนไทยขาดนิสัยรักการอ่านว่า

1. ไม่เห็นความสำคัญของการอ่าน การที่คนไทยไม่เห็นความสำคัญของการอ่านนั้นมิได้หมายความว่า คนไทยไม่ทราบว่าการอ่านมีความสำคัญอย่างไร แต่ความเป็นจริงในชีวิตประจำวันคนไทยส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องใช้การอ่าน ไม่พึงพาการอ่านเพื่อประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมตาม

ประสบการณ์ที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เมื่อถึงฤดูฝนก็ทำนา ไถ หว่าน ปักดำตามที่เคยทำมาและตามธรรมชาติที่อำนวยให้ เมื่อมีปัญหาในการดำรงชีวิตก็หันไปพึ่งพระสงฆ์ที่ไม่ใช่พุทธสาวกที่แท้จริง ฟังหมอดู หมอผี ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่อาจลบล้างได้ แม้แต่ยุคของความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเช่นปัจจุบัน คนไทยอาชีพอื่นๆก็เช่นเดียวกัน ในเมื่อไม่เห็นความสำคัญของการอ่านแล้วเขาเหล่านั้นจะอ่านไปทำไม ถึงไม่อ่านก็อยู่ในสังคมแบบไทยได้อย่างมีความสุข แม้แต่นักเรียนยังมีความเชื่อว่า หากมัวไปอ่านหนังสืออื่น ๆ ก็จะทำให้ไม่มีเวลาท่องหนังสือตำราเรียน เวลาสอบ ครูก็ไม่ได้ออกข้อสอบนอกเหนือไปจากตำราเรียน แม้แต่การศึกษาในระดับอุดมศึกษา ผู้เรียนจำเป็นต้องค้นคว้ามาก แต่ผู้สอนก็ไม่เอาจริงเอาจังในเรื่องนี้ ประกอบกับกิจกรรมอื่น ๆ ที่น่าสนใจมากกว่า ทำทายมากกว่า นักศึกษาจึงไม่สนใจการอ่าน หรือบางคนอ่านแล้วก็ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ หรือยังไม่มีโอกาสนำมาใช้ จึงรู้สึกว่าการอ่านไปก็ไร้ประโยชน์

2. ปัญหาการอ่านที่มีผลทำให้คนไทยขาดนิสัยรักการอ่าน พอสรุปได้ดังนี้

2.1 คนไทยส่วนหนึ่งยังอ่านหนังสือไม่ออกถึงแม้รัฐบาลจะได้ทำโครงการรณรงค์การรู้หนังสือทั่วประเทศอย่างจริงจัง แต่หลังจากพ้นโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือไปแล้วไม่นาน ประชาชนก็กลับลืมหนังสืออีก

2.2 คนไทยอ่านหนังสือออกแต่อ่านไม่แตกฉาน ไม่รู้จักผสมคำ อ่านซ้ำ อ่านไม่คล่อง อ่านผิด ๆ ถูก ๆ อ่านออกเสียงผิด เช่น ตัว ส เป็น ซ หรือ ถ เป็น ด

2.3 อ่านได้แตกฉานแต่ไม่เข้าใจความหมาย ไม่สามารถสรุปใจความได้เนื่องจากไม่ทราบความหมายของคำ อ่านเว้นวรรคตอนไม่ถูกต้อง ทำให้ความหมายของข้อความเปลี่ยนไป

2.4 อ่านแล้วไม่ได้ความรู้เพิ่มขึ้นจากความรู้เดิม เนื่องจากขาดประสบการณ์ทางด้านภาษา ได้แค่ความหมายของคำ และขาดการสะสมความรู้เดิมในเรื่องต่างๆ

3. วัสดุสำหรับอ่าน ในเรื่องของวัสดุสำหรับอ่านในที่นี้ หมายถึงเฉพาะหนังสือหรือเอกสารที่มีการจัดพิมพ์ขึ้นเป็นรูปเล่มเกี่ยวกับวัสดุการอ่านที่เป็นสาเหตุทำให้คนไทยไม่มีนิสัยรักการอ่าน สรุปได้ดังนี้

3.1 มีปริมาณน้อยไม่เพียงพอกับความต้องการ และขาดการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ประชาชนในเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้นที่ได้รับหนังสือจากหน่วยงานต่างๆ หากเป็นชนบทและที่ห่างไกลความเจริญประชาชนไม่มีโอกาสได้พบเห็นหนังสือ มีโรงเรียนประถมศึกษาจำนวนน้อยแห่งที่มีห้องสมุด ถึงมีก็ไม่เห็นหนังสือที่นักเรียนสนใจอ่าน

3.2 รูปร่างภายนอกไม่ชวนอ่านโดยเฉพาะหนังสือแบบเรียนภาษาไทย ชั้นประถมศึกษา ใช้กระดาษไม่ดี พิมพ์ไม่สวย ไม่ชัดเจน ขนาดตัวหนังสือเล็กมาก

3.3 เนื้อหาไม่น่าอ่าน ภาษาสื่อสารไม่ไพเราะทางอรรถรส ไม่สนุก มีหนังสือแปลมากกว่าที่แต่งเอง ทำให้ผู้อ่านโดยเฉพาะผู้เยาว์ไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักบ้านเมือง ตลอดจนวัฒนธรรมของตนเอง

3.4 ขาดคุณภาพ หนังสือหลายเล่มให้ความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ คือผู้เขียนไม่รู้จริง เด็กอ่านไม่มีความรู้สึกซึ่งจึงเห็นจริงตามไปด้วย

3.5 ขาดนักเขียนหนังสือสำหรับชนบทโดยเฉพาะด้วยนิสัย สิ่งแวดล้อม ความสนใจของชาวชนบทต่างจากชาวเมือง จึงไม่อาจเข้าใจหนังสือที่เขียนสำหรับชนบท

3.6 หนังสือสวຍและตีราคาแพง หนังสือราคาถูกไม่ชวนอ่าน

4. ขาดการกระตุ้นและส่งเสริมให้มีนิสัยรักการอ่าน นิสัยรักการอ่านนั้นมิได้เกิดเองโดยธรรมชาติ จำเป็นต้องอาศัยการปลูกฝัง กระตุ้นและส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านนั้นจำเป็นต้องทำตั้งแต่อายุยังน้อย ๆ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของพ่อแม่โดยตรง หากพ่อแม่ผู้ปกครองหรือสมาชิกในครอบครัวไม่มีนิสัยรักการอ่าน ไม่อ่านให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง ไม่สะสมหนังสือไว้ในบ้าน ไม่รู้จักเล่านิทานให้ลูกหรือเด็กในครอบครัวฟัง ไม่สนับสนุนและให้กำลังใจเมื่อลูกสนใจหรือประสบความสำเร็จในการอ่าน การที่จะหวังให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านย่อมเป็นไปได้ยาก และเมื่อไปโรงเรียนเด็กถูกบังคับให้อ่านหนังสือเพียงเล่มเดียว ถึงแม้จะเป็นเรื่องสนุกแต่ถ้าต้องอ่านเพียงเล่มเดียวซ้ำแล้วซ้ำอีก เมื่ออยากอ่านหนังสืออื่นก็ไม่มี พ่อแม่ ครูไม่อนุญาตให้อ่าน ไม่มีสิทธิ์เลือกอ่านเอง ในที่สุดก็เบื่อและไม่อยากอ่านอีกต่อไป เด็กในวัยเรียนมีการบ้านมากจนไม่มีเวลาอ่านหนังสือ กิจกรรมในโรงเรียน เช่น การเรียนการสอนของครูไม่เอื้ออำนวยต่อการฝึกนิสัยให้รักการอ่าน ครูไม่ได้ฝึกให้เรียนจากห้องสมุด

5. ความบกพร่องทางร่างกายมีผลกระทบต่อความสามารถในการอ่านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ส่งผลให้ไม่สนใจการอ่าน ความบกพร่องทางร่างกายที่มีผลถึงการสร้างนิสัยรักการอ่านมีดังนี้

5.1 สายตา สายตาเป็นอวัยวะที่สำคัญที่จะต้องใช้การอ่าน เช่น สายตาสั้น สายตาวาว สายตาเอียง ตาพร่ามองภาพไม่ชัด

5.2 หู เช่น หูตึงและมีความบกพร่องทางการได้ยิน ทำให้การอ่านไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่ได้ยินเสียงอ่านที่ถูกต้อง

5.3 สุขภาพ คนที่มีสุขภาพภาพไม่ดี ย่อมมีผลทำให้ไม่อยากอ่านอย่างแน่นอน

6. ความสามารถทางสมอง ความสามารถทางสมองเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นต่อการอ่าน

7. ความพร้อมที่จะเรียน หมายถึงระดับวุฒิภาวะและความสามารถในการเรียนรู้การอ่าน

8. สภาพอารมณ์ คนที่ไม่มีความมั่นคงทางอารมณ์เนื่องจากสาเหตุต่างๆที่เกิดความกดดันจากทางบ้านหรือโรงเรียนจากเพื่อนฝูง ย่อมมีผลทำให้เกิดความวิตกกังวล ทำให้ไม่มีสมาธิในการอ่าน

9. สภาพเศรษฐกิจ ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนคือ ปัจจัยสี่ ถ้าร่างกายไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ ความต้องการด้านอื่นๆย่อมไม่เกิดตามไปด้วย

10. อิทธิพลจากสิ่งอื่น ๆ สิ่งที่ทำให้ความรู้ความบันเทิงที่มีอิทธิพลมากสำหรับคนไทยคือ สื่อชนิดต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

11. ค่านิยมของคนไทย โดยเฉพาะชาวชนบทที่ไม่ใช่อาชีพรับราชการมีความเห็นการอ่านไม่มีความจำเป็นสำหรับตนเอง

3.5.4 องค์กรที่มีบทบาทในการสร้างพฤติกรรมการอ่าน

ไพพรรณ อินทนิล (2546 : 101 - 103) กล่าวถึง การส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน เมื่อเด็กอ่านหนังสือออกแล้วควรมีขั้นตอนการส่งเสริมการอ่านต่อเนื่องเพื่อให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านตลอดชีวิต ลักษณะของผู้มีนิสัยรักการอ่าน คือ ชอบอ่านหนังสือมากสามารถอ่านหนังสือได้ทุก

ครั้งที่มีโอกาสและติดหนังสือต้องอ่านทุกวัน ถ้าวันใดไม่อ่านจะเหมือนทำกิจวัตรประจำวันไม่ครบถ้วน ผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู บรรณารักษ์

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 56) กล่าวว่า บ้านหรือครอบครัว (Family) บ้านเป็นสถานที่ที่เด็กจะเรียนรู้ได้ทั้งวัน การสร้างความสนใจในการอ่านต้องเริ่มที่บ้านก่อน ผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดก็คือ พ่อแม่ (โดยเฉพาะแม่) ผู้ปกครองญาติผู้ใหญ่และพี่เลี้ยง จะต้องเตรียมความพร้อมให้กับเด็กตั้งแต่การพัฒนาทารกในครรภ์ เป็นการเตรียมพร้อมทั้งสมองและอารมณ์ เพื่อการเรียนรู้และการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญ ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อบอุ่นจะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กให้ประสบผลสำเร็จ เป็นคนเฉลียวฉลาดและเป็นคนรักการอ่าน เด็กส่วนมากโดยเฉพาะเด็กในยุคปัจจุบัน ประสบปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวมากที่สุด จึงทำให้เด็กไม่รักการอ่าน การเรียนตกต่ำไม่ประสบผลสำเร็จในด้านการศึกษาเล่าเรียน จากการออกแบบสอบถามของนิตยสารลูกรัก (2538 : 7) ได้สอบถามความคิดเห็นของเด็กวัยประถมศึกษา 1,401 คน ถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และการใช้เวลาอยู่ร่วมกันในบ้าน พบว่า เด็กใช้เวลาวันหยุดให้หมดไปกับการดูวีดิทัศน์ถึง 45.72% เล่นวีดิทัศน์เกม 19.02% เล่นกับพี่น้อง 33.42% อ่านหนังสือ 32.66% ช่วยงานบ้าน 34.19% ในวันหยุดพ่อแม่มักจะใช้เวลากับครอบครัวด้วยกิจกรรมพาไปห้างสรรพสินค้าเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือ อยู่บ้านเฉยๆ เด็กๆ ต้องการให้พ่อแม่กลับบ้านเพื่อมีเวลาอยู่กับลูกๆ มากที่สุด รองลงมาคืออยากกอดพ่อแม่ก่อนนอนทุกคืน อยากให้พ่อแม่เล่านิทานให้ฟังก่อนนอน และอย่าบ่นลูกๆ บ่อยเกินความจำเป็น

ศรียรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์ (2542 : 43) กล่าวถึงครอบครัวกับการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านไว้ว่า บ้านหรือครอบครัวเป็นแหล่งสำคัญในการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านโดยได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจจากพ่อแม่และสมาชิกในครอบครัว แต่มีพ่อแม่และผู้ปกครองบางคนทำไปโดยไม่ได้หวังว่าการกระทำนั้นเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้แก่ลูกเพียงแต่หาวิธีเลี้ยงลูกให้ง่ายขึ้น ครอบครัวที่เลี้ยงลูกด้วยหนังสือจะทำให้ลูกอ่านอนซอนง่าย มีเหตุผลและฉลาด

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 94-95) ได้กล่าวว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตรัสอธิบายเมื่อ พ.ศ. 2535 ถึงวิธีการส่งเสริมการอ่าน ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถว่า สมเด็จพระแม่ทรงมีกิจกรรมหลายอย่าง เช่น ทรงเล่าเรื่องหนังสือพระราชทาน ทรงอ่านหนังสือพระราชทานทรงเล่านิทานพระราชทาน ทรงพาไปทัศนศึกษา เวลาว่างสมเด็จพระแม่จะทรงซื้อหนังสือมาอ่าน แล้วเล่าพระราชทานตั้งแต่หนังสือนิทานสำหรับเด็ก เรื่องประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติบุคคลสำคัญ เรื่องศิลปวัฒนธรรม ทั้งไทยและสากล แม้แต่ข่าวหนังสือพิมพ์บทวิจารณ์ต่างๆ เมื่อเล่าพระราชทานแล้ว บางทีก็พระราชทานหนังสือไปให้อ่านเองต่อ บางเรื่องก็สนุกและชอบอ่านมาจนทุกวันนี้ เช่น การ์ตูนผจญภัยของ Tin Tin ของนักเขียนการ์ตูนชาวเบลเยียม ชื่อ Herge ถึงจะเป็นการ์ตูนก็ให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ เหตุการณ์ในโลกที่เกิดขึ้นในเวลานั้น เพราะวก่อนที่จะแต่งเรื่อง ผู้แต่งได้ไปค้นคว้าวิจัยข้อมูลต่างๆ มาจริงๆ ไม่ใช่ฝันเอาเอง สมเด็จพระแม่เล่าเรื่องการ์ตูน เรื่องนี้ตั้งแต่อยู่ที่สวีเดนแลนด์ เมื่อข้าพเจ้าอายุเพียง 5 ปี ตอนหลังอ่านเองได้ ทรงแนะนำทั้งการอ่านในใจและการอ่านดังๆ ซึ่งมีรับสั่งว่าจะช่วยให้ภาษาพูดของเราดีขึ้น ทรงสนับสนุนให้ตั้งห้องสมุดสะสมหนังสือ สมเด็จพระแม่โปรดให้เราอ่านหนังสือมากกว่าดูโทรทัศน์ มีเหตุผลว่าดูโทรทัศน์ (ซึ่งในตอนนั้นมีอยู่เพียงสองสามช่อง) เหมือนกับ

สะกดจิตให้ต้องดูและฟังรายการที่ผู้จัดรายการมีเพียงคนสองคนจัดขึ้น ในขณะที่หนังสือมีให้เลือกอย่างหลากหลาย ถึงกระนั้นก็ได้ห้ามการดูโทรทัศน์ไปเสียทีเดียว แต่ต้องมีเวลากำหนดว่าดูได้เฉพาะวันเสาร์วันอาทิตย์ตอนบ่าย นอกจากการอ่านหนังสือเพื่อการศึกษาก็ที่ทรงสนับสนุน คือ การไปที่ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไป “พิพิธภัณฑ์”

อารี สันทรวี (2537 : 5) กล่าวถึงบทบาทของครอบครัว ในการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน จากงานวิจัยเกี่ยวกับเด็กที่อ่านหนังสือได้เร็วและไม่มีปัญหาการอ่านในสหรัฐอเมริกาจะแสดงถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางบ้าน ที่ส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน 4 ลักษณะ คือ พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ในบ้านอ่านหนังสือให้เด็กฟังเป็นประจำ ที่บ้านมีสิ่งพิมพ์ หนังสือและวารสาร ที่บ้านมีอุปกรณ์ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก เช่น กระจดาช ดินสอสี ผู้ใหญ่สนใจและส่งเสริมการอ่านของเด็ก เช่น พาไปห้องสมุด ซื้อหนังสือให้เป็นของขวัญ ช่วยเขียนตามคำบอกของเด็ก สนทนาพูดคุยตอบคำถามต่างๆ ไปของเด็ก การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง หรือให้เด็กอ่านให้ฟังดังๆ หรืออ่านในใจเงียบๆ เพื่อสร้างนิสัยรักการอ่าน ทั้งที่บ้านและโรงเรียนจะไม่เน้นให้อ่านหนังสือออก สะกดตัวได้หรือทดสอบความรู้ความเข้าใจแต่มุ่งที่จะให้เด็กได้รับความเพลิดเพลิน ได้รับความรู้โดยไม่เครียด การสอนให้อ่านออกจับใจความได้นั้น เป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้จากการเรียนการสอนในหลักสูตรอยู่แล้ว แต่กิจกรรมอ่านหนังสือสร้างนิสัยรักการอ่าน เจตคติที่ดีต่อหนังสือ เพราะเด็กจะเห็นว่าหนังสือเป็นสิ่งที่ให้ความสุขและได้ความรู้โดยไม่เครียด เมื่อเด็กมีนิสัยรักการอ่านแล้ว ก็จะเรียนอ่านเขียนได้เร็ว และมีทักษะในการค้นคว้าหาความรู้และข้อมูลด้วยตนเองทำให้อ่านหนังสือได้เก่ง

กรมวิชาการ(2542 : 64) กล่าวถึงวิธีการสร้างนิสัยรักการอ่านไว้ว่า เด็กจะมีนิสัยรักการอ่าน ต้องได้รับการหล่อหลอมและส่งเสริมจากสถาบันหลักของมนุษยชาติ คือ บ้านกับโรงเรียน หากเจาะจงถึงตัวผู้รับผิดชอบก็คงไม่พ้นพ่อ แม่ ผู้ปกครองและครูอาจารย์ที่จะร่วมมือกันส่งเสริมสนับสนุนการอ่านให้กับเด็กๆ ของเรา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เด็กแกร่งและเก่งเพียงพอต่อการมีทักษะการดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน พ่อแม่ที่มีนิสัยรักการอ่านจะเป็นแรงบันดาลใจและแบบอย่างให้เด็กเกิดนิสัยรักการอ่านตามไปด้วย แต่ครอบครัวไทยส่วนใหญ่ใช้เวลาอ่านเพื่อความบันเทิงมากกว่าหนังสือเพิ่มความรู้ ขณะเดียวกันพ่อแม่ก็มักบังคับให้เด็กอ่านหนังสือเรียนเพียงอย่างเดียวซึ่งเด็กๆ มักอุทธรณ์ว่าไม่ยอมอ่านหรืออ่านไม่สนุก วิธีการนี้ไม่ช่วยส่งเสริมการอ่านหรือพัฒนาการอ่านมากนัก เว้นไว้แต่จะใช้วิธีจูงใจให้เด็กอ่านหนังสือเรียนได้ด้วยความเต็มใจ ก็จะเกิดผลดีต่อการอ่านมากกว่าการบังคับ วิธีที่จะช่วยส่งเสริมและพัฒนาการอ่านสำหรับพ่อและแม่มีหลายวิธี อาทิ

1. พ่อและแม่ต้องหมั่นสำรวจว่าลูกชอบอ่านหนังสืออะไร แล้วหาหนังสือประเภทนั้นๆ ให้ลูกอ่าน ซึ่งจะช่วยให้เด็กเต็มใจอ่านมากกว่าถูกบังคับ แม้ว่าลูกจะอ่านหนังสือการ์ตูนก็ควรตามใจ พ่อแม่มีหน้าที่ที่จะให้คำปรึกษา แนะนำ และระมัดระวังสื่อลามกที่ลูกอาจได้รับจากสังคมภายนอกที่แอบแฝงมาในลักษณะต่างๆ และอย่าตกใจ ถ้าเกิดไปพบว่าลูกมีสื่อประเภทนี้ แต่ควรอธิบายให้ความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องให้กับเขาอย่างใจเย็น

2. เลือกหนังสือที่ขอบความรอบรู้ประจำไว้ที่บ้าน หนังสือที่มีเนื้อหาสาระหลากหลายไว้ให้ลูกอ่าน เมื่อเขาอยากอ่านหรือมีความพร้อมที่จะอ่านหนังสือ

3. การให้ของขวัญที่ดีที่สุดสำหรับลูกในโอกาสสำคัญ เช่น วันเกิด วันปีใหม่ วันเด็ก วันครอบครัว ฯลฯ ควรให้หนังสือเป็นของขวัญแทนของเล่นหรือขนม เพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับลูก รวมถึงการให้รางวัลอื่นๆ เช่น สอบได้คะแนนดี ทำความดีที่ควรแก่การชื่นชม

4. หาเวลาว่างพาลูกๆ ไปร้านหนังสือ แทนการไปศูนย์การค้า พ่อแม่ควรเปิดโอกาสให้ลูกเลือกหนังสือที่เขาสนใจ ภายใต้คำแนะนำของพ่อแม่

5. พ่อแม่และลูกช่วยกันจัดบรรยากาศภายในบ้านให้เหมาะสมแก่การอ่าน เช่น หาโต๊ะและเก้าอี้ที่เหมาะสมสำหรับอ่านหนังสือ มีมุมสบายในบ้านที่เหมาะสมกับการอ่าน

6. การอาสาพาลูกไปห้องสมุดบ่อยๆ จะเป็นการส่งเสริมให้ลูกมีนิสัยรักการค้นคว้า ค้นเคยกกับการใช้ห้องสมุด รู้จักวิธีการค้นคว้าหาหนังสือตามระบบห้องสมุด ตลอดจนทำให้ลูกรู้สึกถึงความเอื้ออาทรของพ่อแม่ได้เป็นอย่างดี

7. พ่อแม่ควรสร้างกฎกติการ่วมกับลูก เช่น เวลาไหนจะดูโทรทัศน์ พักผ่อน อ่านหนังสือ ฯลฯ ควรรักษาวินัยและกฎกติกาเป็นสิ่งที่สำคัญมาก หากถึงเวลาอ่านหนังสือของลูก ผู้ใหญ่ก็ไม่ควรดูละครหลังข่าวหรือเปิดวิทยุให้มีเสียงรบกวน หรือสร้างความรำคาญให้กับลูก มิฉะนั้นเป็นการรบกวนใจลูกให้อยากมาดูละครหรือฟังรายการวิทยุร่วมกับพ่อแม่ได้

8. ประการสำคัญพ่อแม่จะต้องอ่านหนังสือเล่มเดียวกับลูก การอ้างว่าไม่มีเวลานำมาใช้ไม่ได้เป็นอันขาด การอ่านหนังสือเล่มเดียวกับลูกจะช่วยให้พ่อกับแม่คุยกับลูกได้สะดวก เป็นการทบทวนเนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนั้น ฝึกการวิเคราะห์วิจารณ์คุณค่าสาระของหนังสือเพราะนอกจากทำให้ลูกพัฒนาการอ่าน ยังฝึกให้ลูกมีวิจารณ์ญาณในการอ่านกล้าแสดงความคิดเห็น เกิดความเชื่อมั่นในตัวเองมากขึ้นและช่วยสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กได้อีกด้วย

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 62 – 65) กล่าวถึง วิธีการสร้างนิสัยรักการอ่านในครอบครัว มีดังนี้

1. สอนอ่าน สอนการสะกดคำ สอนทำการบ้าน สอนร้องเพลง เล่นนิทาน อ่านบทกลอน อ่านหนังสือให้ฟัง หนังสือภาพสวยๆ เล่าเรื่องหนังสือ สนทนาเกี่ยวกับหนังสือ ร้องเพลง แสดงละครและการเล่นของเล่น

2. พาลูกไปทัศนศึกษาพาไปวัดศึกษาธรรม พาไปร้านจำหน่ายหนังสือและของเล่น ช่วยลูกเลือกหนังสือและของเล่น พาลูกไปทัศนศึกษาตามสถานที่ต่างๆ เช่น พาไปสวนสัตว์ ไปวัด พระแก้ว ไปดูจิตรกรรมฝาผนังเพื่อเสริมสร้างจินตนาการเรื่องราวเกียรติและการวาดภาพประกวด นอกจากนั้นพาไปทำบุญที่วัดเป็นประจำ ตอนแรกเด็กอาจจะไปเพราะเกรงใจพ่อแม่ ผู้ปกครองพ่อแม่ผู้ปกครองต้องอธิบายอย่างลึกซึ้งด้วยการปฏิบัติจริง

3. พ่อแม่พาลูกไปร้านจำหน่ายหนังสือ ช่วยลูกเลือกหนังสือที่ลูกชอบแล้วควรพาไปชมงานแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับหนังสือ เช่น งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ พาไปอ่านหนังสือที่ห้องสมุดประชาชนใกล้ๆ บ้าน หรือหอสมุดแห่งชาติ พาไปร่วมกิจกรรมสำหรับเด็กที่ห้องสมุดจัดขึ้นในโอกาสวันสำคัญต่างๆ เช่น วันเด็ก วันวิทยาศาสตร์และวันลอยกระทง เป็นต้น

4. พาลูกเล่นเกมต่างๆ เช่น เกมทายปัญหา คิดเกมเอง หรือเล่นเกมในหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ เช่น การวาดภาพพระบายสี ตอบคำถาม ต่อตัวอักษร เกมอักษรไขว้ เล่นเกม

สำเร็จรูป เกมคอมพิวเตอร์ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ปัญหาและไหวพริบให้กับเด็ก ทำให้เด็กสนุกสนาน เพลิดเพลินและรักการอ่านโดยไม่รู้ตัว

5. พ่อแม่ ผู้ปกครองควรฝึกให้ลูกจัดทำสมุดภาพและสมุดบันทึกเรื่องที่ย่านและสิ่งที่ได้พบเห็นจากการไปศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่และจากการอ่าน

6. พ่อแม่ควรติดแผ่นภาพตัวอักษรในระดับสายตา ที่เด็กจะมองเห็นได้ชัดเจน และมีมือชี้ถึงได้เพื่อฝึกการอ่านและนอกจากนั้นควรติดแผนที่ประเทศไทยไว้ด้วยเพื่อสอนให้ลูกดูแผนที่เวลาจะไปศึกษาแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ ควรให้เด็กดูและศึกษาแผนที่จังหวัดที่จะไป ให้ลูกต้องก่อน ตลอดจนข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวจากหนังสือ อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ หนังสือนันทนาการ ฯลฯ

7. ควรซื้อหนังสือเป็นของขวัญและรางวัลให้ลูกในโอกาสพิเศษต่างๆ เช่น ของขวัญวันเกิด ของขวัญวันปีใหม่ ของขวัญรางวัลที่สอบได้คะแนนดี แทนที่จะเป็นของเล่นราคาแพง ควรจะเป็นหนังสือที่เหมาะสมกับเด็กมากกว่า

8. พ่อแม่ผู้ปกครอง ควรจัดชั้นหนังสือ โต๊ะเขียนหนังสือส่วนตัวให้กับเด็ก

9. บอกรับวารสารสำหรับเด็กให้กับเด็กโดยเฉพาะ เด็กจะได้ภาคภูมิใจที่ได้เป็นเจ้าของและทำให้รักการอ่านโดยไม่รู้ตัว ซึ่งสร้างความประทับใจจากวารสาร ที่พ่อแม่ผู้ปกครองบอกรับเป็นสมาชิกให้

10. พ่อแม่ไม่ควรตามใจลูกด้วยการซื้อทุกอย่างที่ลูกต้องการ ควรจะมีข้อแลกเปลี่ยนให้ลูกได้อ่านหนังสือ คั่นคว้า เล่าเรื่อง ร้องเพลงหรือตอบคำถามที่ต้องอ่านจากหนังสือ เมื่อเด็กได้ทำตามข้อตกลงหรือสัญญาที่ให้ไว้แล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองก็ให้สิ่งที่คุณต้องการได้

11. พ่อแม่ควรแนะนำให้ลูกรู้จักส่วนต่างๆ ของหนังสือ เช่น หน้าปก หน้าปกใน หน้าคำนำ หน้าสารบัญ หน้าอภิธานศัพท์และหน้าดัชนี และหัดให้ใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆ ของหนังสือในการอ่านเพื่อความรวดเร็ว เช่น เวลาค้นความหมายจากคำศัพท์ให้รู้จักใช้อภิธานศัพท์

12. พ่อแม่ควรหัดให้ลูกรู้จักใช้หนังสืออ้างอิงง่ายๆ ที่ควรซื้อประจำไว้ที่บ้าน เช่น พจนานุกรมภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ สารานุกรมสำหรับเด็กทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศและหนังสืออ้างอิงทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น

13. พ่อแม่ควรเป็นแบบอย่างในการถนอมหนังสือและสอนการใช้หนังสืออย่างถูกวิธีให้กับลูก

14. พ่อแม่กระตุ้นให้ลูกวาดภาพ แต่งเรื่องจากภาพหรือแต่งนิทานแล้วรวบรวมเป็นหนังสือภาพเล่มเล็กๆ ของลูก หรือนิทานที่แม่แต่งขึ้นและให้เด็กร่วมแต่งด้วยแล้วรวมเป็นเล่มเป็นหนังสือนิทานแม่ลูกแต่งด้วยกัน

15. เมื่ออ่านหนังสือให้ลูกฟังแล้ว ควรวางหนังสือไว้ใกล้ๆ ลูกเพื่อให้ลูกได้สัมผัสหรือหยิบอ่านต่อ

16. หลังจากที่ย่านหนังสือให้ฟัง เล่านิทาน เล่าเรื่องหนังสือแล้ว ควรสนทนากับลูกเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง ตัวละครที่ลูกชอบให้ลูกเล่าตอนจบ ถามคำถามง่ายๆ เพื่อตรวจสอบความเข้าใจ

และเพื่อเพิ่มความสนใจ เช่น ภาพนี่คือภาพอะไร ในรูปนี้มีต้นไม้กี่ต้น ลูกชอบตัวละครคนตัวไหนมากที่สุด ทำไมจึงชอบ รูปนี้มีหมูกี่ตัว ลูกหมูกี่ตัวหนึ่งอยู่ที่ไหน ฯลฯ

17. พ่อแม่แนะนำให้ลูกอ่านหนังสือคู่มือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ที่เรียกว่าหนังสือประเภท “ทำอะไรได้ด้วยตนเอง” (How-to) และฝึกให้เด็กลองปฏิบัติตามขั้นตอนด้วยการปฏิบัติจริง เช่น ทำขนมฝอยทอง ขนมเค้ก ทำกระทง ทำของเล่น ทำตัวหุ่นตุ๊กตา ฯลฯ

18. พาลูกไปร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการอ่าน เช่น กิจกรรม “พ่อแม่ลูกอ่านหนังสือด้วยกัน” “สนทนาเกี่ยวกับหนังสือ” สมัครเป็นสมาชิกหรืออาสาสมัครถ้าเป็นกิจกรรมที่ต้องการผู้ปกครองเป็นอาสาสมัครทำโครงการส่งเสริมการอ่าน

19. ศึกษา ค้นคว้า ฝึกอบรม ฟังการอภิปรายเกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่านเพื่อนำเทคนิคต่างๆ มาใช้ส่งเสริมการอ่านของลูก

20. พาลูกไปหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดประชาชนในวันหยุด เพื่อให้ลูกคุ้นเคยกับห้องสมุดไปรู้จักกับบรรณารักษ์ห้องสมุด เพื่อจะได้ขอความช่วยเหลือในการใช้หนังสือของลูกในห้องสมุด

21. กำหนดเวลาดูโทรทัศน์ให้กับลูก เพราะโทรทัศน์และวีดิทัศน์ดึงดูดความสนใจของเด็กได้มากกว่าการอ่าน

22. ขณะที่เด็กกำลังดูโทรทัศน์รายการที่เหมาะสมกับเด็ก อย่าให้เด็กอ่านหนังสือหรือวาดภาพไปด้วย แต่ถ้าเป็นการสอนการวาดภาพหรือฝึกทำกิจกรรมต่างๆ ให้เด็กทำตามได้

23. เวลาเด็กดูโทรทัศน์ พ่อแม่ ผู้ปกครองควรดูกับเด็กด้วย เพื่อตรวจสอบรายการโทรทัศน์ที่เหมาะสมกับลูกๆ

24. การดูการ์ตูน ไม่ควรปล่อยให้เด็กดูตามลำพัง ถึงแม้ว่าการ์ตูนญี่ปุ่นจะทำให้เด็กติดใจและชอบดูมากเหมือนเพื่อนสนิทของลูกก็ตาม แต่การ์ตูนญี่ปุ่นมีเนื้อหาทั้งดีและไม่ดี การที่เด็กชอบดูการ์ตูนญี่ปุ่นเพราะมีเนื้อเรื่องที่สัมพันธ์หรือสอดคล้องกับธรรมชาติและอารมณ์ของเด็กมากที่สุดตลอดจนก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เสริมสร้างจินตนาการอย่างกว้างขวาง แต่ขณะเดียวกันก็ชื่นชมและเลียนแบบ เวลานั้นดูการ์ตูนกับลูกพ่อแม่ควรพูดคุยซักถามแลกเปลี่ยนความคิดกับลูกเพื่อชี้ให้ลูกรู้จักแยกสิ่งดีและสิ่งที่ไม่ดีที่สะท้อนให้เห็นจากตัวละครการ์ตูนได้ พ่อแม่ต้องอธิบายว่าทำไมตัวการ์ตูนจึงต้องทำอย่างนั้น ซึ่งจะช่วยให้เด็กค่อยๆ เรียนรู้และติดตามจนกระทั่งสามารถจะแยกความดีและความไม่ดีออกจากกันได้ ตลอดจนความก้าวร้าวรุนแรงต่างๆ พ่อแม่ต้องค่อยๆ สอนชี้แนะให้ลูกรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักเสียสละ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการดูการ์ตูนสร้างสัมพันธ์และความอบอุ่นในครอบครัวได้เป็นอย่างดี หนังสือการ์ตูนก็เช่นเดียวกันจะช่วยส่งเสริมให้เด็กรักการอ่านได้เช่นเดียวกับหนังสืออื่นๆ เพียงแต่ในหนังสือการ์ตูนเด็กจะขาดอรรถรสจากบรรยายโวหารและพรรณนาโวหารเท่านั้น

25. สนับสนุนและแนะนำการทำกิจกรรมประกวด หรือแข่งขันเกี่ยวกับหนังสือและการอ่านของลูก ตลอดจนส่งเสริมความถนัดของลูก เพื่อให้ลูกเติบโตไปอย่างมีคุณภาพทั้งสมองร่างกายและจิตใจ

26. ส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกเข้าร่วมกิจกรรมภาคฤดูร้อนเกี่ยวกับหนังสือและการอ่านที่โรงเรียนและหน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นเพื่อจะได้รู้จักเพื่อนๆ ต่างสถาบัน และได้ประโยชน์จากการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

27. ให้ลูกอ่านหนังสือให้ฟังเมื่อลูกอ่านได้แล้ว เพื่อเป็นการตรวจสอบการอ่านของลูก ทำให้ลูกมีความรู้ไปด้วย เช่น เรื่องศาสนา วรรณคดีไทย ความรู้ทั่วไป มีผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณคดีไทยหลายคนยอมรับว่า ตอนเป็นเด็กพ่อแม่ให้อ่านวรรณคดีไทยให้ฟังจึงทำให้สนใจวรรณคดีไทยรักและเชี่ยวชาญวรรณคดีไทยเมื่อเติบโตขึ้นมาเวลาที่อ่านหนังสือด้วยกันนั้นเป็นโอกาสที่พ่อแม่จะได้สอดแทรกความคิดเห็นแนะนำศีลธรรมจรรยาและมรรยาทไปในตัว

28. พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรใช้เวลาคุยกับลูกเรื่องโรงเรียน การเรียน เพื่อนๆ และหนังสือที่ลูกชอบโดยใช้ภาษาเดียวกับลูก พยายามทำตัวเป็นเพื่อนกับลูก ไม่ดุ ไม่ตำหนิ และไม่เข้มงวดเกินไป เมื่อลูกปรึกษาหารือก็รับฟังและให้คำแนะนำกับลูก ลูกจะได้ไม่ปิดบังพ่อแม่เมื่อมีปัญหาอย่าใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาจะทำให้เด็กเสียแบบ และทำให้เด็กเป็นคนก้าวร้าวได้

29. ปรึกษากับครูและโรงเรียนเมื่อลูกมีปัญหา ให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาที่โรงเรียน

ไพพรรณ อินทนิล (2546 : 101 - 103) เสนอแนวทางการส่งเสริมให้เด็กมีพฤติกรรมรักการอ่าน มีขั้นตอนดังนี้

1. มุ่งมั่นตั้งใจ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นเตรียมการเพื่อให้พร้อมสำหรับการสร้างพฤติกรรมรักการอ่านให้กับลูก โดยเริ่มตั้งแต่การเลือกคู่มือ การดำเนินชีวิตตามครรลองคลองธรรม

2. เตรียมลูกให้อ่านหนังสือโดยอ่านให้ฟัง ซึ่รูปให้ดู จัดเตรียมสถานที่อ่านหนังสือโดยจัดสถานที่เล่นให้กว้างและมีหนังสือกองรวมไว้กับของเล่น

3. ชื้อหนังสือสม่ำเสมอในโอกาสต่างๆ ให้กับลูก

4. อธิบายความรู้เมื่อเดินทางไปสถานที่ต่างหรือเครื่องหมายต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้เด็กเป็นคนใฝ่รู้ ทบทวนสานฝัน เมื่อไปเที่ยวที่ต่างๆ ควรเลือกถ่ายรูปและนำรูปถ่ายมาให้เด็กเขียนสั้นๆ ประกอบภาพ ให้รางวัลเป็นหนังสือดีกว่าสิ่งอื่นๆ เช่นวันเกิด การประกวดเรียนดี

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 66 - 67) กล่าวว่า โรงเรียน (School) โรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญรองลงมาจากครอบครัวที่จะต้องให้ความรักและความอบอุ่นเหมือนบ้าน เสริมสร้างความสนใจในการอ่านโดยจัดทำกิจกรรมที่จะส่งเสริมการอ่านในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างพฤติกรรมรักการอ่าน ตลอดจนสร้างความสามารถในการอ่านให้กับเด็กอีกทั้งผู้บริหารโรงเรียนควรเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ (Vision) ที่กว้างไกลในเรื่องของการอ่าน ต้องตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการอ่านจะต้องสนับสนุนให้มีห้องสมุดที่ได้มาตรฐานในโรงเรียนและจัดให้มีมุมหนังสือในห้องเรียน จัดสรรงบประมาณสำหรับห้องสมุดในการจัดซื้อครุภัณฑ์ที่เหมาะสม จัดซื้อของเล่น หนังสือเด็ก เกมเสริมสมอง หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ โสตทัศนูปกรณ์และสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่างๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ซีดี-รอม อินเทอร์เน็ต ฯลฯ เพื่อให้บริการผู้อื่นได้ตรงกับวัย ความรู้ ความสนใจและความต้องการของผู้อ่านในโรงเรียนจัดหาบรรณารักษ์ประจำห้องสมุดที่มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มาจัดห้องสมุดให้สมบูรณ์ถูกต้อง สะอาดสวยงามกว้างขวาง มีที่นั่งอ่านหนังสือเพียงพอติดรูปภาพและป้ายคำขวัญ

เชิญชวนเข้าไปอ่านหนังสือในห้องสมุด จัดนิทรรศการหมุนเวียนตามวันสำคัญต่างๆ อยู่ตลอดเวลา จะช่วยดึงดูดความสนใจให้ผู้อ่านอยากเข้าไปใช้ห้องสมุด สำหรับโรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนประถมศึกษา ควรมีห้องสมุดของเล่นที่เสริมสมองและพัฒนาการกล้ามเนื้อ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของบรรณารักษ์ห้องสมุดมีส่วนสำคัญที่ช่วยดึงดูดความสนใจให้ผู้อ่านอยากเข้าไปอ่านในห้องสมุด เช่นเดียวกัน บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดควรให้บริการด้วยความเต็มใจ สะดวกรวดเร็ว มีจรรยาบรรณของบรรณารักษ์ มีบริการต่างๆ ที่ช่วยเหลือผู้อ่าน เช่น บริการตอบคำถามและช่วยค้นคว้าเมื่อผู้อ่านมีปัญหาเกี่ยวกับการอ่านการค้นคว้าและเขียนรายงาน บริการสอบถามใช้ห้องสมุด บริการจองหนังสือ บริการยืมหนังสือ บริการใส่ตลับคูปองบริการให้ผู้อ่านยืมของเล่นไปเล่นที่บ้านก่อน ให้เด็กยืมไปเล่น บริการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และบริการอินเทอร์เน็ตเป็นต้น การให้บริการของห้องสมุดควรให้บริการตลอดวัน ไม่ควรปิดห้องสมุดในตอนกลางวัน ห้องสมุดควรจะให้บริการก่อนกำหนดเวลาโรงเรียนเข้าและปิดหลังโรงเรียนเลิก เพื่อให้โอกาสนักเรียนได้มายืมคืน และใช้ห้องสมุดได้เต็มที่ นอกจากนั้นห้องสมุดต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่างๆ โดยบรรณารักษ์เป็นผู้ดำเนินการจัดเองในห้องสมุดหรือบรรณารักษ์จัดร่วมกับครูในโรงเรียน อาจจัดในชั้นเรียนหรือจัดในห้องสมุด หรือจัดทั้งในห้องเรียนในห้องสมุดด้านหน้าของห้องสมุดและในห้องประชุมของโรงเรียน

สถาบันภาษาไทย (2542 : 65 – 68) กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนกับการส่งเสริมพฤติกรรมการอ่านว่า ครูอาจารย์ทุกคนในโรงเรียนควรถือเป็นหน้าที่ที่จะจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาแต่ละรายวิชาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนให้ครบถ้วนทั้งพุทธพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย และทักษะกระบวนการของแต่ละรายวิชาที่ครูรับผิดชอบ จะช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้และมีเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน ตลอดจนสามารถบูรณาการเนื้อหาและทักษะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณค่า ทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีความหมาย มีพฤติกรรมใฝ่รู้ใฝ่เรียนสามารถใช้กระบวนการอ่านเป็นเครื่องมือในการสร้างองค์แห่งความรู้ และเป็นการศึกษาเพื่อชีวิตอย่างจริง ทำให้เป็นคนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและรู้วิธีการแก้ปัญหาของสังคมได้อย่างแท้จริง การคาดหวังว่าครูที่สอนภาษาไทยจะต้องรับผิดชอบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเพียงฝ่ายเดียวย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องนัก การพัฒนาคุณภาพการศึกษาต้องเริ่มต้นที่การส่งเสริมการอ่าน ครู อาจารย์ต้องให้ความร่วมมือกันอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามครูผู้สอนวิชาภาษาไทยจะต้องเป็นหลักรับผิดชอบการฝึกฝนทักษะการอ่านให้กับนักเรียนโดยฝึกให้อ่านตั้งแต่อ่านเอาเรื่อง อ่านจับใจความจนถึงการอ่านตีความ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะช่วยส่งเสริมด้านการอ่านให้กับนักเรียน ทำให้นักเรียนอยากอ่านหนังสือ สนใจการอ่านและรักการอ่าน โดยครูอาจารย์อาจจัดกิจกรรมได้อย่างหลากหลายตามความสนใจหรือความสมัครใจของนักเรียน ดังนี้

1. การจัดตั้งชมรมหรือชุมนุมนักอ่าน โดยรับสมัครสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมจากนั้นให้คำแนะนำวิธีพัฒนาทักษะการอ่านพร้อมกับให้นักเรียนอ่านหนังสือแล้วสรุปสาระสำคัญ ข้อคิดหรือคำคมจากเรื่องที่อ่าน ประกวาดหรือจัดอันดับยอดนักอ่านประจำเดือน โดยมีเกณฑ์หรือกติกาที่สามารถตรวจสอบได้ เช่น ครูที่ปรึกษาชุมนุมเซ็นรับรองลงในแฟ้มหรือสมุดสะสมการอ่าน

2. การใช้นาฏการประกอบการสอน นักเรียนระดับมัธยมศึกษามีความสามารถในงานประดิษฐ์และกิจกรรมการแสดง มีความคิดสร้างสรรค์ มีพลังและจินตนาการ การนำกิจกรรม

การแสดง เช่น บทบาทสมมุติ เล่นละคร การขีดหุ่นกระบอก การขีดหนังตะลุง ฯลฯ มาประกอบ ในกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากจะช่วยให้การเรียนภาษาไทยของนักเรียนสนุกสนาน เพลิดเพลินแล้ว ยังสามารถบูรณาการวิชาต่างๆ มาใช้อีกด้วย โดยนักเรียนจะช่วยกันไปอ่านเรื่องที่ ต้องแสดง ต้องช่วยกันรับผิดชอบเขียนบทละคร สร้างตัวหุ่นหรือสร้างโรงละคร ฯลฯ ซึ่งนับว่า สอดคล้องกับการยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอนด้วย

3. การจัดนิทรรศการหนังสือหรือการปริทัศน์หนังสือ จะมีคุณค่าให้นักเรียนสนใจ การอ่าน อยากอ่านหนังสือ หรือทราบความเคลื่อนไหวต่างๆ ในวงการหนังสือก่อให้เกิดการขยายตัว ในเรื่องการอ่านอย่างกว้างขวาง ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มให้นักเรียนแต่ละชั้นรับผิดชอบในการนำเสนอที่ ป้ายนิเทศให้เพื่อนนักเรียนในโรงเรียนได้ทราบอย่างทั่วถึง

4. การจัดห้องสมุดและมุมหนังสือของหมวดวิชา เพื่อสะดวกที่จะให้นักเรียนสามารถ เข้ามาศึกษาค้นคว้าตามความสนใจของแต่ละคน นอกจากจะช่วยให้ครูอาจารย์จัดกิจกรรมสนับสนุน การอ่านได้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของแต่ละรายวิชาที่ครูรับผิดชอบแล้ว ยังช่วยให้เกิดความสะดวก ในการเรียนการสอนให้สัมฤทธิ์ผลอีกส่วนหนึ่งด้วย

5. ส่งเสริมให้นักเรียนสร้างหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่าน โดยอาจให้ศึกษาค้นคว้าแล้ว จัดทำเป็นรายงานวิชาการ เช่น เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม สารคดีท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ตำนานหรือประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นอาชีพและการทำมาหากินของชุมชน รอบโรงเรียน ฯลฯ เมื่อครูได้ตรวจให้คะแนนแล้วนำมาเก็บไว้ในห้องสมุดของหมวดวิชาหรือมุม หนังสือ นอกจากจะช่วยให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจและผูกพันในท้องถิ่นแล้ว ยังทำให้นักเรียน เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพและนับเป็นกุศโลบายของครู ในการฝึกทักษะการเขียนให้กับ นักเรียน

6. การจัดกิจกรรมรายงานข่าวสารคดี ก่อนการสอนในแต่ละคาบของครูโดยให้ นักเรียนแสดงข้อคิดเห็น หรือนำเสนอเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ ต่อการเรียนออกมารายงานอย่าง สั้นๆ หน้าชั้น ผลัดเปลี่ยนกันคนละประมาณ 2 - 4 นาที จะช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะ ไปศึกษาหารายละเอียดเพิ่มเติมหรืออย่างน้อยนักเรียนที่ออกมานำเสนอก็จะต้องไปอ่านหรือศึกษามา ล่วงหน้า และฝึกทักษะการพูดให้นักเรียนด้วยเช่นกัน

7. การจัดการเรียนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางที่ช่วย ส่งเสริมการอ่าน เช่น การแบ่งกลุ่มไปศึกษาค้นคว้าแล้วจัดทำรายงานเสนอ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมทั้ง ทักษะการอ่าน การเขียน และการพูดอย่างกว้างขวาง หรือการจัดการเรียนเป็นคู่ (Learning cell) โดยนักเรียนจะจับคู่กันและอ่านหนังสือเรื่องเดียวกัน จากนั้นผลัดกันตั้งคำถามเพื่อถามคู่ของตน หากตอบผิดจะต้องเฉลยให้อีกฝ่ายทราบก่อน อาจมีการแข่งขันเพื่อเพิ่มความสนุกสนานก็ได้

8. กิจกรรมหยุดทุกอย่างเพื่ออ่านเท่านั้น กิจกรรมนี้ทำได้ไม่ยากโดยครูผู้สอนได้ตั้ง กฎเกณฑ์ว่าก่อนจะสอนจะอนุญาตให้นักเรียนเลือกอ่านหนังสือที่ชอบ เป็นเวลา 5 นาที ทุกคนจะต้อง อ่านรวมทั้งครูผู้สอนให้อ่านอย่างมีสมาธิเงียบสงบจะช่วยฝึกสมาธิในการอ่านให้กับนักเรียน ช่วยปรับ อารมณ์ของนักเรียนที่อาจมีความคับข้องใจจากวิชาอื่นที่เรียนมาก่อนหน้า หรือครูอาจชวนสนทนา

หรือให้นักเรียนสรุปเรื่องที่นักเรียนอ่านมาสั้นๆ เพื่อทดสอบความเข้าใจหรือเป็นการขยายความรู้จากเรื่องที่อ่านให้นักเรียนคนอื่นๆ ได้ทราบ

9. การจัดกิจกรรมประกวดการอ่าน หมวดวิชาภาษาไทยได้จัดกิจกรรมประกวดการอ่านอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง ทั้งการอ่านออกเสียงและการอ่านในใจ โดยเลือกบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองที่น่าสนใจให้นักเรียนอ่าน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียน วิธีการนี้ครูผู้สอนจะได้ทราบว่านักเรียนมีข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงในเรื่องการอ่านอย่างไรบ้าง วิธีการนี้ครูผู้สอนจะได้ทราบว่านักเรียนมีข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงในเรื่องการอ่านอย่างไรบ้าง หรืออาจส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในด้านใด

10. การนำกิจกรรมการพูดมาใช้ผสมผสานกับกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ได้แก่ การโต้วาที การพูดอภิปราย การแสดงสุนทรพจน์ ฯลฯ โดยจัดญาติหรือหัวข้อให้เกี่ยวข้องกับบทเรียนหรือสัมพันธ์กับทักษะการใช้ภาษาไทย ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้นักเรียนมีพฤติกรรมใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการศึกษาค้นคว้ามากขึ้น

11. การจัดกิจกรรมทัศนศึกษา ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่นักเรียนให้ความสนใจมาก โดยเลือกสถานที่ที่น่าสนใจและส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าให้กับนักเรียน เช่น พระบรมมหาราชวัง พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ชายทะเล ฯลฯ ก่อนเดินทางครูอาจารย์แนะนำสถานที่ที่นักเรียนจะไปทัศนศึกษาแล้วให้นักเรียนจัดทำรายงานส่งเพื่อนำเป็นสื่อส่งเสริมการอ่านในโอกาสต่อไป ซึ่งเจ้าของรายงานก็เกิดความภาคภูมิใจที่รายงานของเขาได้รับความสนใจให้เป็นเอกสารเพื่อการศึกษา

12. การจัดค่ายเยาวชนเพื่อการอ่าน เป็นกิจกรรมหนึ่งที่นักเรียนให้ความสนใจเพราะกิจกรรมที่จัดให้ระหว่างอยู่ค่าย จะมีทั้งภาควิชาการและภาคนันทนาการ ได้รับทั้งความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้ท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่มีบรรยากาศชวนให้เข้าร่วมกิจกรรม ที่จัดให้ระหว่างอยู่ค่าย เช่น ประกวดการอ่านบทกวีการตอบปัญหาจากเรื่องที่อ่าน แข่งขันการเขียนเรื่องหัวข่าวหนังสือพิมพ์ เป็นเรื่องสั้น ฯลฯ

จากบทบาทของโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมพฤติกรรมรักการอ่าน ของนักเรียนที่กล่าวมาข้างต้น ผู้บริหารโรงเรียน ครูและบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนและบุคลากรในโรงเรียนควรร่วมมือกัน กำหนดนโยบายบริหารจัดการในโรงเรียน เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมพฤติกรรมรักการอ่านให้เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

บ้านและโรงเรียนเป็นสถาบันสำคัญที่มีบทบาทในการส่งเสริมการอ่าน ให้กับเด็กในความปกครองหรือนักเรียน การให้ความร่วมมือกันระหว่างบ้านและโรงเรียนในการส่งเสริมพฤติกรรมรักการอ่าน จะช่วยป้องกันไม่ให้เด็กเป็นเด็กเกเร ไม่อยากเรียนหนังสือ ชอบหนีเรียน มีพฤติกรรมก้าวร้าว ดิตยาเสพติด จะช่วยเป็นเกราะป้องกันสิ่งไม่ดีทั้งหลาย และช่วยสร้างเสริมสติปัญญาให้เด็กฉลาดกับเด็กอีกด้วยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่บ้านและโรงเรียนต้องเร่งรัดในการส่งเสริมพฤติกรรมรักการอ่านให้เกิดขึ้นกับบุตรและนักเรียน ซึ่งเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป

3.7 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

แม้นมาส ซวลิต (2529 : 218) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน หมายถึง การกระทำต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจในการอ่าน เห็นความสำคัญและความจำเป็น

ของการอ่าน เกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน พยายามพัฒนาการอ่านของตนให้ถึงระดับการอ่าน เป็นและอ่านจนเป็นพฤติกรรม

ศรีรัตน์ เจริญจันทร์ (2542 : 53) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านว่า หมายถึง การกระทำใดๆ ก็ตามที่มีมุ่งหวังให้กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจในหนังสือ เห็นความสำคัญ และความจำเป็นของการอ่าน เกิดความเพลิดเพลินในการอ่าน กระจายใคร่อ่านอยู่ตลอดเวลาจน กลายเป็นพฤติกรรมรักการอ่านในที่สุด

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 94) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านว่า หมายถึง สภาพการเรียนรู้ที่เด็กได้ใช้ร่างกายและสมองในการประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับการอ่าน เช่น การเล่านิทาน การขีดหุ่น การแสดงละคร เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการในการอ่าน ทั้งทางด้านความเข้าใจในการอ่าน และทัศนคติที่ดีต่อการอ่าน “กิจกรรมส่งเสริมการอ่านทำได้ทั้งใน ครอบครัว (พ่อแม่, ผู้ปกครอง) โรงเรียน (ครู, บรรณารักษ์) ห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชน

กรมวิชาการ (2546 ข : 77) ให้ความหมายกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน คือการกระทำต่างๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความสนใจในการอ่าน เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการอ่านเกิด ความเพลิดเพลินในการอ่าน พยายามพัฒนาการอ่านจนเป็นพฤติกรรม กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. ใฝ่ใจ บุคคลที่เป็นเป้าหมาย อาจเป็นคนคนเดียว หรือกลุ่มบุคคลทั่วไป ให้เกิดความ อยากรอ่านหนังสือ โดยเฉพาะหนังสือที่มีคุณภาพตามที่ประสงค์ หรือผู้ที่จัดกิจกรรมเห็นควรว่าควร อ่าน กิจกรรมที่ชี้ให้เห็นว่าการอ่านเป็นสิ่งจำเป็น มีความสำคัญ มีประโยชน์ต่อบุคคล สังคม นานาประการ

2. จูงใจ ให้บุคคลที่เป็นเป้าหมายเกิดความพยายามที่จะอ่านให้แตกฉาน เพื่อที่จะได้รู้ เรื่องราวอันน่ารู้ น่าสนุก ที่มีอยู่ในหนังสือตามที่ผู้จัดกิจกรรมนำมากล่าว นอกจากประโยชน์แล้วยัง รู้สึกว่าความพยายามอ่านให้เข้าใจถ่องแท้คุ้มค่า ให้ความรู้สึกเป็นอิสระเสรี ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นให้ ช่วยอ่าน ช่วยตีความ ซึ่งบางครั้งอาจจะคลาดเคลื่อนได้ เห็นความจำเป็นที่จะต้องฝึกฝนการอ่านและ การใช้คู่มือช่วยการอ่าน พจนานุกรมศัพท์วิชาเฉพาะ เป็นต้น ไม่เกิดความเบื่อหน่ายท้อแท้ที่จะต้อง ต่อสู้เอาชนะหนังสือให้ได้

3. กระตุ้นแนะนำให้ใฝ่รู้ใฝ่อยากเห็น เรื่องราวต่างๆ ที่มีอยู่ในหนังสือมากมายหลายอย่าง อยากรมองดูให้รู้รอบและรู้สึกซึ่ง เปิดความคิดให้กว้าง เมื่อท่านอ่านเรื่องหนึ่งแล้วก็อยากอ่านอีกเรื่อง หนึ่งต่อไป มีความรู้สึกว่าการอ่านเป็นกิจกรรมประจำวันที่จะขาดเสียมิได้ เกิดความรู้สึกว่าหนังสือ ทำทนายให้อ่าน ให้วิจารณ์ ให้ประเมินค่า ให้อุบายนำเอาความรู้ที่ได้รับไปใช้ ใฝ่เขียนหนังสือ ทำนองเดียวกันนี้ดีกว่าเล่มที่อ่านเหล่านี้เป็นต้น

4. สร้างบรรยากาศการอ่านขึ้นในบ้าน ในโรงเรียนและในสังคม นอกจากกิจกรรมจะใฝ่ใจ ให้อ่านและกระตุ้นให้เกิดความคิดให้กว้างแล้ว กิจกรรมส่งเสริมการอ่านจะเกี่ยวข้องกับการผลิตวัสดุ การอ่านให้เหมาะสม การสร้างและปรับปรุงแหล่งวัสดุการอ่านให้มีเพียงพอ การบูรณาการการอ่าน เข้าไว้ในการเรียนการสอนและในการตัดสินใจเพื่อดำเนินการต่างๆ

กรมวิชาการ (2546 ข : 78 – 79) ได้ให้ความสำคัญของการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านไว้ ดังนี้

1. การอ่านมิใช่ทักษะที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้สามารถเรียนรู้เรื่องต่างๆ ที่มีการบันทึกไว้ด้วยตัวหนังสือในภาษาแต่ละภาษา (บางภาษาก็ไม่มีตัวหนังสือต้องอาศัยตัวหนังสือของชนชาติอื่น) ต้องเรียนจึงจะรู้ตัวอักษรและต้องอ่านคำเขียนหรือคำที่ตีพิมพ์สำหรับบางคนการเรียนการอ่านเป็นการยากต้องอาศัยการแนะนำ ต้องฝึกฝนด้วยตนเองและมีโอกาสได้อ่านการที่จะรู้ว่าหนังสือให้ความรู้และความเพลิดเพลินอย่างไรก็ต้องหัดอ่านให้แตกฉานก่อนถึงเวลานั้น จะต้องมิใช่บอกให้รู้ว่าหนังสือจะให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านอย่างไรบ้างในระยะแรกเริ่มการเรียนการอ่านจะต้องมีการแนะนำให้รู้จักหนังสือ เราใจให้เกิดความอยากอ่าน

2. การอ่านเป็นพฤติกรรมการสื่อสารและการรับสารอย่างหนึ่ง พฤติกรรมเช่นนี้จะเจริญงอกงามเมื่อมีผู้กระทำมากกว่าหนึ่งคน เพื่อส่งสาร รับสาร ย่อยสาร สนองตอบสาร พัฒนาสาร และกระจายหรือส่งสารต่อไป เป็นวงจรดังนี้ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นการกระทำที่มีผู้เกี่ยวข้องอย่างน้อยสองคน คือผู้จัดกิจกรรมหนึ่งคนและเป้าหมายหนึ่งคน หนึ่งคนที่เป็นเป้าหมายอาจมีการรับสาร พัฒนาสาร และกระจายไปสู่กลุ่มคนได้ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านส่วนใหญ่ที่จัดโดยหน่วยราชการ สมาคม องค์กรเอกชนจะเป็นการจัดโดยกลุ่มคน มีกลุ่มคนเป็นเป้าหมาย ดังนั้น จึงมีความรู้สึกร่วมหรือรู้สึกว่าจะต้องแข่งขันเพื่อให้ได้ดีที่สุด

3. ผู้ที่อ่านหนังสือแตกฉานแล้ว และสังคมที่ประกอบด้วยผู้อ่านที่พัฒนาการอ่านไปมากแล้ว ก็ยังมีความอยากรู้เรื่องราวต่างๆ ให้มากหลากหลายขึ้นไปอีก ยังต้องการการกระตุ้นหรือแนะนำให้ทราบถึงแหล่งวัสดุการอ่านที่มีหนังสือมากๆ อยากรู้ว่ามีหนังสือใหม่ๆ ในเรื่องนั้นเรื่องนี้อีกหรือไม่ บางครั้งถ้าเกิดความพอใจว่าได้อ่านมากแล้ว รู้มากแล้ว ความพอใจเช่นนี้เป็นอันตราย เพราะจะปิดกั้นความเจริญทางสติปัญญา ความรู้ของตนเอง ปิดตนเองให้อยู่แต่ในสมอของตนเองเท่านั้น จึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อรักษาความสนใจในการอ่านให้ต่อเนื่อง เป็นการเปิดทางเพื่อพัฒนาตนเองจนตลอดชีวิต

เนื่องจากการอ่านมีความสำคัญต่อการศึกษาและการดำรงชีวิต ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นจึงเป็นการสมควรที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูหรืออาจารย์ผู้สอนและบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน จะได้จัดทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านได้มีพฤติกรรมรักการอ่าน เห็นความสำคัญของการอ่าน มีความสามารถในการอ่าน รู้จักแสวงหาความรู้และประสบการณ์จากการอ่านด้วยตนเองจนเป็นพฤติกรรมรักการอ่าน

กรมวิชาการ (2546 ข : 86 – 88) กิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีหลายรูปแบบหลายแนวทาง ในที่นี้จะกล่าวถึงการรวมกลุ่มตามลักษณะกิจกรรมดึงดูดความสนใจทางประสาทสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน

1. กิจกรรมซึ่งเราใส่ประสาท ชวนให้ฟัง ใช้เสียงและคำพูดเป็นหลัก กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ การเล่านิทานให้ฟัง การเล่าเรื่องจากหนังสือ การอ่านหนังสือให้ฟัง การแนะนำร้องเพลงจากบทละครร้อง ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในอรรถรส ถ้อยคำนั้นนอกจากฟังเพราะแล้วยังทำให้มองเห็นภาพ ได้กลิ่น ทำให้รู้สึกอโรย ได้รู้สึกสัมผัสความร้อนหนาว ให้รู้สึกดีใจ เสียใจ เกลียดชัง รัก แหม่มชื่น สงบ ฯลฯ ในการจัดกิจกรรมซึ่งเน้นให้รู้จักเพลิดเพลินในอรรถรส ไม่มีการใช้อุปกรณ์ที่เบี่ยงเบนความสนใจไปทางอื่น เช่น ภาพ การใช้ท่าทาง ฯลฯ ยกเว้นแต่เมื่อจำเป็นที่จะต้องใช้เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่กำลังพูดถึงเท่านั้น

2. กิจกรรมซึ่งเราจักขุประสาท ชวนให้ดู ฟังพินิจและอ่านความหมายของสิ่งที่เห็น กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การจัดแสดงภาพชนิดต่างๆ อาทิ ภาพถ่าย ภาพประกอบที่ตัดเก็บรวบรวมจากวารสารหรือปฏิทิน เป็นเรื่อง เป็นชุด ภาพเขียน ภาพประกอบหนังสือ นิทรรศการ หนังสือสิ่งของต่าง ๆ ในการแสดงภาพ หนังสือ และสิ่งของจะมีคำบรรยายอธิบายสิ่งที่แสดงสรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงประวัติ (ตามความจำเป็น) มุ่งให้ผู้ชมใช้สมาธิในการชมเช่นเดียวกับเสียง ภาพ สิ่งที่แสดง ตลอดจนคำเขียนอธิบายภาพ นอกจากเราจักขุสัมผัสแล้ว ยังมีส่วนทำให้ได้ยินเสียง ได้สัมผัส ได้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ ด้วย

3. กิจกรรมซึ่งเราโสตและจักขุประสาทในขณะเดียวกัน ได้แก่ กิจกรรมซึ่งชวนให้ฟังและดูไปพร้อมๆ กัน ประสานประสาททั้งสองให้ทำงานร่วมกัน อาทิ เล่านิทานโดยให้ดูภาพประกอบซึ่งจัดเตรียมไว้เฉพาะ เล่านิทานและให้ดูภาพประกอบในหนังสือ เล่านิทานโดยใช้โสตทัศนวัสดุประกอบ ฉายภาพนิ่งซึ่งมีคำบรรยาย ฉายภาพยนตร์ ฉายแถบบันทึกเสียงและภาพสาธิตเทคนิควิธีการบางอย่างจากหนังสือที่นำมาจัดนิทรรศการ การจัดสัปดาห์ห้องสมุด

4. กิจกรรมซึ่งให้ผู้เรียนได้ร่วมด้วย กิจกรรมทำนองนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสุขและภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ ตัวอย่าง เมื่อเล่านิทานแล้วก็ให้ผู้ฟังวาดภาพประกอบให้แสดงท่าทางประกอบให้ร้องเพลงตามตัวละครในนิทาน ให้แข่งกันเล่าเรื่องที่ได้ฟังไปแล้ว ให้แข่งขันเรียบเรียงเรื่องที่ได้ฟังหรือให้เขียนนิทานขึ้นใหม่ตามแต่เรื่องของนิทานที่ได้ฟังไปแล้ว ให้ตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ฟัง ให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวละครหรือเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งในนิทาน ให้ร่วมในวงสนทนาหรือโต้วาทีเกี่ยวกับหนังสือ

กิจกรรมบางอย่างซึ่งต้องเตรียมการล่วงหน้าพอสมควร จะเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้บุคคลผู้เรียนดำเนินการเอง ผู้จัดเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน วางกฎเกณฑ์และกติกากิจการประชาสัมพันธ์และหารางวัลให้สำหรับบางกิจกรรม แนะนำวิธีดำเนินการกิจกรรมทำนองนี้ ได้แก่ การจัดโครงการยอตนักอ่าน สำหรับหนังสือบางประเภท อาทิ หนังสืออ่านนอกเวลา หนังสือที่ชนะการประกวดต่างๆ หนังสือชุดความรู้ต่างๆ การจัดค่ายฤดูร้อนเพื่อการอ่านและการเขียน การประชุมปฏิบัติการ การจัดสัปดาห์ส่งเสริมการอ่าน การจัดชมรมนักอ่าน

กรมวิชาการ (2546 ข : 100 – 316) ได้นำเสนอการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

1. การอ่านหนังสือให้ฟัง เป็นกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างหนึ่งที่จะจูงใจผู้ฟังให้เกิดความรักหนังสืออยากติดตามเรื่องที่ได้ฟังต่อไปด้วยตนเอง ผลพลอยได้อีกอย่างหนึ่งที่มีประโยชน์อย่างยิ่งก็คือ ได้ฟังการอ่านออกเสียงที่ถูกต้อง การอ่านที่ถูกวิธี ได้ฟังความไพเราะของภาษาอันเป็นประโยชน์ต่อการเรียนภาษา ในประเทศไทย การอ่านหนังสือให้ฟังเป็นกิจกรรมจูงใจการอ่านที่ยังมีการจัดทำไม่แพร่หลายนัก ทั้งที่เรื่องการอ่านหนังสือให้ฟังเป็นสิ่งที่นิยมทำกันในครอบครัวมาช้านาน เช่น ลูกหลานอ่านหนังสือให้ปู่ย่าตายายฟัง พ่อแม่พี่ป้าน้าอา อ่านหนังสือให้ลูกหลานฟัง ปัจจุบันแม้จะมีสถานวิทยุบางแห่งจะจัดรายการอ่านหนังสือให้ฟังอยู่บ้างก็ตาม แต่การอ่านหนังสือให้ฟังก็ยังไม่แพร่หลาย ทั้งนี้เนื่องจากเรามักจะคิดว่าการอ่านหนังสือให้ฟังเป็นเรื่องของการหัดอ่าน หรือบางคนก็เห็นว่าเมื่อมีคนมาอ่านหนังสือให้ฟังก็สะดวกดี ไม่ต้องอ่านด้วยตนเอง ดังนั้น ถ้าเรามีการ

กระทำกิจกรรมการอ่านหนังสือให้ฟังอย่างถูกวิธี กระทำกันให้แพร่หลายมากขึ้นและทำอย่างสม่ำเสมอเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง การอ่านหนังสือให้ฟังจะมีส่วนส่งเสริมพฤติกรรมการอ่านได้อย่างดี และจะมีส่วนส่งเสริมการอ่านภาษาไทยอย่างถูกต้องอีกด้วย

2. การเล่านิทาน เป็นประสบการณ์ทางการศึกษาหลายรูปแบบโดยมีความสุขสนุกสนาน เป็นองค์ประกอบสำคัญ ประสบการณ์ที่เด็กจะได้รับจากการฟังนิทาน ได้แก่

2.1 เกิดการเร้าทางสื่อภาษาการเรียนรู้ในเรื่องการอ่านขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเด็ก ด้านภาษา ทั้งที่ได้ยินกับหูและเห็นกับตา การเล่านิทานทำให้เด็กได้เข้าใจรูปแบบการใช้ภาษาในการเล่าเรื่องในบทสนทนาต่างๆ ได้เพิ่มความรู้ในศัพท์ใหม่ๆ เมื่อเห็นศัพท์นั้นๆ ในหนังสือก็จะเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

2.2 เกิดการเร้าทางสำเนียง การเล่านิทานที่มีบทบรรยาย บทสนทนาที่มีเสียง มีจังหวะที่แปรเปลี่ยนไปจะจูงใจให้เด็กตั้งใจฟัง และสามารถจับความหมายในน้ำเสียงนั้นได้

2.3 เกิดการเร้าทางจักษุ ซึ่งได้แก่ รายการนิทานที่ใช้ภาพประกอบ หนังสือภาพ ภาพยนตร์ หุ่นของจริง และสื่อทางจักษุอื่นๆ และยังรวมถึงตัวผู้เล่าเองโดยเด็กมองเห็นสีหน้า ท่าทางอากัปกริยาที่แสดงออก เป็นสิ่งเร้าให้เกิดการรับรู้ในเรื่องนิทานที่เล่าทั้งสิ้น นิทานที่ดีจะกระตุ้นให้มีอารมณ์สนองตอบ ผู้ฟังเกิดความรู้สึกกลัว รัก กังวล เครียดและอารมณ์ผ่อนคลาย เป็นไปตามท้องเรื่อง นิทานช่วยฝึกฝนจินตนาการและสำหรับเด็กโต นิทานบางเรื่องช่วยลดความกังวลในอารมณ์เมื่อได้รู้สึกว่ปัญหาบางอย่างในชีวิตที่เกิดขึ้นนั้นก็สามารถเผชิญปัญหาจนแก้ไขให้ลุล่วงในที่สุด

2.4 เกิดการรับรู้เกี่ยวกับสังคม นิทานนำเด็กให้รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมของชนแต่ละหมู่ ศีลธรรมจรรยา รูปแบบการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมต่างๆ ของคนในสังคม แม้แต่บรรยากาศขณะรายการนิทานดำเนินไปเด็กก็จะมีปฏิสัมพันธ์กันกับผู้เล่าด้วย ทำให้เรียนรู้ถึงการปฏิบัติตนในสังคม เข้าใจบทบาทของคน มีความพร้อมในการคบหาสมาคมกับผู้อื่นด้วย คุณค่าของการเล่านิทานนั้น นอกจากเพื่อโน้มน้าวจูงใจให้เด็กรู้จักหนังสือนิทานดีๆ และเป็นการเริ่มต้นปลูกฝังพฤติกรรมการอ่านหนังสือแก่เด็กๆ แล้ว การเล่านิทานเป็นสิ่งที่เด็กๆ พอใจฟังเป็นที่สุด แม้ว่าเด็กต่างเพศ ต่างวัย จะสนใจในนิทานต่างประเภทกันอยู่บ้างก็ตาม เนื้อหาของนิทานที่เล่า ย่อมช่วยปลูกฝังคุณธรรม ความดี ความเป็นสุภาพชน ความละเอียดอ่อนขึ้นในจิตใจของเด็กและสร้างความคิดริเริ่มและการเลียนแบบที่ดีให้แก่เด็กอีกด้วย

3. การสนทนาเรื่องหนังสือ การสนทนาเรื่องหนังสือเป็นกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างหนึ่ง สร้างขึ้นบนพื้นฐานพฤติกรรมของคนเราที่ชอบเล่ากันถึงภาพยนตร์ที่ตนดูแล้วชอบหรือหนังสือที่อ่านแล้วจับใจ ในการสนทนากันในชีวิตประจำวันนั้น ส่วนใหญ่ก็จะพูดกันเฉพาะเรื่องหรือตัวละครที่ตนชอบหรือไม่ชอบ ถ้าเป็นหนังสือสารคดีหรือหนังสือวิชาการ อาจมีการกล่าวถึงความถูกต้องและเชื่อถือได้ของหนังสืออื่นๆ ประโยชน์ที่ตนได้รับจากหนังสือนั้น แล้วแต่พื้นฐานความรู้และความต้องการของผู้อ่าน การสนทนาในชีวิตประจำวันแบบนี้ก็เป็นการประเทืองปัญญาและเป็นทางกระตุ้นกันและกันให้เกิดความอยากอ่านหรืออ่านแล้วอยากอ่านทบทวนอีกครั้ง เป็นพฤติกรรมซึ่งควรช่วยกันส่งเสริมให้มีขึ้น การสนทนาเรื่องหนังสือที่จัดเป็นกิจกรรมส่งเสริมการอ่านนั้น จะมีกระบวนการอัน

เป็นระบบ ซึ่งนอกจากจะทำให้การสนทนานั้นเป็นเครื่องประเทืองปัญญาในชีวิตประจำวันแล้ว ยังช่วยพัฒนาการอ่านไปสู่ระดับวิเคราะห์วิจารณ์และสังเคราะห์

อีกด้วย ผู้สนทนาจะเป็นผู้ซึ่งพัฒนาการในการอ่านมากแล้ว ผู้ฟังการสนทนาและบางคนที่ร่วมสนทนาซึ่งอาจยังไม่พัฒนาการอ่านของตนไปได้มากนัก ก็จะได้ประโยชน์จากการฟังข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือนั้นๆ จากผู้อ่านที่มีการอ่านพัฒนาไปมากแล้ว การสนทนาเป็นกิจกรรมที่มีผู้ร่วมมากกว่าหนึ่งคนขึ้นไป อาจเป็นวงสนทนาของกลุ่มคน 4 – 5 คน สนทนากันภายในกลุ่ม ไม่มีผู้อื่นเป็นคนฟังหรืออาจเป็นการสนทนา ซึ่งจัดขึ้นให้คนกลุ่มใหญ่ฟัง คนฟังที่สนใจอาจซักถามออกความคิดเห็น เข้าร่วมสนทนาด้วยก็ได้

4. การเล่าเรื่องจากหนังสือ หมายถึง การนำหนังสือมาพูดให้ผู้ฟังเกิดความสนใจโดยเลือกจุดเด่นๆ ของหนังสือมาเล่าพร้อมทั้งแสดงรูปเล่มหนังสือนั้นๆ ให้ดูด้วย นับเป็นวิธีเชิญชวนให้สนใจเพื่ออยากอ่านเองต่อไปแตกต่างกับการเล่านิทาน เพราะไม่จำเป็นต้องเล่าจนจบทั้งเล่มและแตกต่างจากการแนะนำหนังสือ เพราะการแนะนำหนังสือเป็นการแนะนำการอ่านวิธีหนึ่งเท่านั้น ผู้เล่าต้องเป็นผู้ที่อ่านมาก มีความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องหนังสือและความรู้ด้านอื่นๆ ซึ่งจำเป็นในการฟังทำให้อ่านเข้าใจได้มาก ต้องเป็นผู้พูดที่ดี มีศิลปะในการพูด เพราะต้องใช้วิธีพูดเป็นการสื่อสารกับผู้ฟังมีความมั่นใจในเรื่องที่เล่าต้องรู้จักจนบันทึกราวที่จะนำไปเล่า ว่าตอนใดสมควรเล่าแล้วจดบันทึกเรียงลำดับไว้ใช้ เช่น สำนวนโวหารที่ดี หรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจ เป็นต้น ประเภทของหนังสือที่จะเล่า คือ สารคดี นวนิยาย เรื่องสั้น เรื่องใหม่ หนังสือใหม่ที่ได้รับเป็นคราวๆ และหนังสือขณะการประกวดในแต่ละปี ซึ่งมีหลายประเภท

5. การโต้วาทีเพื่อนำไปสู่การอ่าน การโต้วาทีนำมาใช้เป็นกิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้อย่างหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ให้ผู้ฟังได้ฟังข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือ ทั้งในด้านดีและไม่ดี การได้ฟังข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเหล่านั้นหรือในเรื่องนั้นๆ จากบุคคลหลายคนทุกแง่ทุกมุม จะช่วยให้ผู้ฟังรู้จักอ่านโดยไตร่ตรองรู้จักมองหนังสือในหลายด้านนอกจากนั้นผู้ที่จะฟังการโต้วาทีอาจอ่านหนังสือเล่มนั้นๆ ก่อนแล้วจะได้เปรียบเทียบข้อคิดเห็นของตนกับข้อคิดเห็นของผู้โต้วาทีอีกด้วย การโต้วาทีเป็นกิจกรรมซึ่งใช้การพูด ผู้พูดจะต้องอ่านหนังสือหลายเล่มเพื่อนำข้อมูลและหลักฐานมาสนับสนุนความคิดของตน ต้องอ่านหนังสือเล่มที่กล่าวถึงโดยเฉพาะอย่างละเอียดทุกแง่ทุกมุม เป็นการฝึกอ่านในขั้นสูงขึ้นไปอย่างดี

6. การจัดนิทรรศการหนังสือ การจัดนิทรรศการ คือ การจัดแสดงเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยมีข้อมูลและใช้สื่อหลายๆ อย่าง เช่น รูปภาพ หนังสือ หุ่น เป็นต้น เป็นการสรุปความรู้อย่างย่อๆ ซึ่งจะนำไปสู่การหาความรู้จากหนังสือให้กว้างขวางยิ่งขึ้นในภายหลัง การจัดนิทรรศการหนังสือเป็นการจัดแสดงหนังสือเป็นสำคัญอาจมีรูปภาพ สิ่งของ ประกอบ เพื่อดึงดูดความสนใจในหนังสือ เพื่อเร้าใจให้เกิดความสนใจในการอ่านหนังสือ สนใจหนังสือและรู้จักหนังสือต่างๆ มากขึ้น เพื่อเพิ่มพูนความรู้วิชาการแขนงต่างๆ ในด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ สังคม ฯลฯ เท่าที่ปรากฏในรูปของหนังสือ เพื่อแสดงหนังสือใหม่ที่ห้องสมุดได้รับแต่ละครั้ง เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านหนังสือแก่ผู้ชม

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 105 – 108) เสนอแนะการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านสามารถจัดได้หลายรูปแบบ ดังนี้

1. การเล่านิทาน คือ การเล่าเรื่องที่มีผู้เล่าสืบทอดมา หรือเล่าเรื่องจากหนังสือนิทานที่มีผู้แต่งขึ้นมา ได้แก่ การเล่านิทานในห้องสมุด การแข่งขันการเล่านิทาน
2. การเสนอหนังสือหรือวัสดุการอ่าน และสื่อการอ่านต่างๆ คือ การแนะนำทรัพยากรสารสนเทศที่น่าสนใจให้กับผู้อ่าน เพื่อดึงดูดความสนใจให้อยากอ่านนั่นเอง ได้แก่ การเล่าเรื่องหนังสือ การแนะนำหนังสือ การอ่านหนังสือให้ฟัง การสนทนาเกี่ยวกับหนังสือ การอภิปรายเกี่ยวกับหนังสือ การบรรยายเกี่ยวกับหนังสือ การโต้วาทีเกี่ยวกับหนังสือ การจัดทำรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศและการทำบรรณนิทัศน์ การจัดนิทรรศการ
3. การแสดงนาฏกรรมและอื่นๆ เช่น การแสดงละคร การแสดงจินตลีลา การร้องเพลง การแสดงละครใบ้ การแสดงละครหุ่น
4. การทำกฤตภาค คือ การตัดปะข่าว บทความ รูปภาพ หรือทั้งรูปภาพและเรื่องที่น่าสนใจในเพื่อบริการผู้อ่าน ได้แก่ การจัดทำกฤตภาคเป็นเล่ม การทำกฤตภาคข่าวติดไว้ที่ป้ายนิทรรศการด้านหลังห้องเรียนทุกวัน
- 5) การแข่งขันต่างๆ จากการอ่าน คือ การแสดงความสามารถในการอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ แข่งขันเปิดพจนานุกรมทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ แข่งขันตอบปัญหาจากหนังสือ เช่น แข่งขันตอบปัญหาหนังสือสารานุกรม สำหรับเยาวชน แข่งขันตอบปัญหาสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน แข่งขันตอบปัญหา The world Book Encyclopedia ฯลฯ การแข่งขันโต้วาที การแข่งขันการตอบปัญหาทั่วไป การแข่งขันตอบปัญหาสาขาวิชาต่างๆ เช่น ปัญหาวิทยาศาสตร์ กฎหมาย ฯลฯ
6. การประกวดเกี่ยวกับการอ่าน เช่น ประกวดการอ่านร้อยแก้วและร้อยกรอง ประกวดการอ่านทำนองเสนาะ ประกวดการอ่านบทสนทนา ประกวดการอ่านบทละคร ประกวดการอ่านข่าว
7. การเล่นเกมที่นำไปสู่การอ่านได้แก่ เกมของเล่นต่างๆ และเกมคอมพิวเตอร์เกมวาดภาพ เกมเติมคำศัพท์ เกมค้นหาคำ เกมทายปัญหา เกมต่อคำพังเพย เกมการละเล่นต่างๆ เกมพับกระดาษ เกมประดิษฐ์สิ่งของต่างๆ ฯลฯ
8. การจัดทำโครงการกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เช่น โครงการสัปดาห์ห้องสมุด โครงการยอดนักอ่าน โครงการอ่านหนังสือให้ฟัง โครงการแนะนำหนังสือ โครงการเสนอหนังสือในรูปแบบต่างๆ โครงการหนังสือดีที่นำอ่าน โครงการหนังสือใหม่ในวันนี้ โครงการหนังสือสู่ชนบท โครงการหนังสือคือเพื่อนคู่คิด โครงการยอดนักอ่านระดับประถมศึกษา โครงการยอดนักอ่านระดับมัธยมศึกษา โครงการยอดนักอ่านระดับประชาชน โครงการจัดนิทรรศการโครงการอ่านวรรณคดีสัญจร โครงการรักษาสืบเสาะล้อม โครงการประกวดการเล่านิทาน โครงการประกวดเรื่องสั้นสะท้อนปัญหาสิ่งแวดล้อม โครงการประกวดการอ่านสุนทรพจน์ โครงการจัดตั้งห้องสมุดในชุมชน โครงการทอดผ้าป่าหนังสือ โครงการอ่านหนังสือวิทยาศาสตร์ โครงการประกวดการเขียนเรียงความ โครงการประกวดคำขวัญห้องสมุด โครงการปัญหาพาสุนัขจากการอ่าน โครงการแสดงละคร โครงการอ่าน

ตามสาย โครงการแสดงละครหุ่น โครงการละครใบ้ โครงการที่เล่าให้น้องฟัง โครงการจัดตั้งชมรม
นักอ่าน โครงการออกค่ายนักอ่าน โครงการเยาวชนพบนักเขียน โครงการอ่านนิทานภาษาอังกฤษ

กรมวิชาการ (2546 ข : 15) กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดมาตรการเพื่อส่งเสริมการอ่าน
เนื่องในปีแห่งการส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ 2546 โดยให้โรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา และ
ชุมชนร่วมกันส่งเสริมสนับสนุนและจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน
ไว้ดังนี้

1. จัดกิจกรรม วางทุกงาน อ่านทุกคน

1.1 จัดเตรียมสถานที่และจัดหาหนังสือหรือสำเนาบทความที่เป็นประโยชน์หรือให้ความ
เพลิดเพลินเพื่อให้ผู้บริหาร นักเรียน ครูและบุคลากรอื่นๆ เลือกอ่านได้อย่างหลากหลายและ
มีปริมาณพอเพียง

1.2 สร้างบรรยากาศ จัดเวลาตอนเช้า ก่อนเข้าเรียน ให้นักเรียน ครูและบุคลากร
ทุกคนอ่านหนังสือ หรือสิ่งพิมพ์สาระใดก็ได้ตามความสนใจพร้อมกันทุกวัน อย่างน้อยวันละ
15 นาที (อาจเปิดเพลงเป็นสัญญาณเริ่มอ่าน และหยุดอ่าน)

2. จัดกิจกรรม “ส่งเสริมการอ่าน” ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนอย่างหลากหลายและ
สม่ำเสมอที่ได้ผลครอบคลุมทั้งด้านการฟัง พูด อ่าน เขียน (สุ จิ ปุ ลิ)

3. ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการอ่าน และสร้างความรู้สึให้นักเรียนมีส่วน
ร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ตั้งแต่เริ่มคิด เริ่มทำ และมีความผูกพันกับโครงการฯ

4. สร้างแรงจูงใจและชี้แนะให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็ก
“มีพฤติกรรมรักการอ่าน”

5. พัฒนาการอ่านของนักเรียนตามลำดับ ตั้งแต่ระดับ อ่านออก อ่านเป็น อ่านสม่ำเสมอ
จนกระทั่งอ่านเป็นพฤติกรรม พร้อมทั้งติดตามการอ่านของเด็กอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ได้แก่ ยอดนักอ่าน ค่ายนักอ่าน เล่านิทาน อ่านหนังสือให้ฟัง
เล่าเรื่องจากหนังสือ แนะนำหนังสือ จัดนิทรรศการหนังสือ ใ้วาทีเกี่ยวกับหนังสือ และการแข่งขัน
เช่น Reading Rally

กิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับการแก้ปัญหาของโรงเรียน (กรมวิชาการ, 2546 ข : 313)
การอ่านเป็นทักษะที่สามารถฝึกฝนให้เกิดจนเป็นพฤติกรรมได้ ซึ่งถ้าได้รับการฝึกฝนตั้งแต่ อ่านออก
อ่านได้ อ่านได้เร็ว เข้าใจความหมายในเนื้อหาที่อ่านและสามารถสรุปประเด็นสำคัญของเนื้อหาและ
นำเอาไปใช้กับตนเองได้ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม ในการที่จะพัฒนาเด็กให้อ่าน
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องได้รับการแนะแนวทางจากผู้ใกล้ชิด คือผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ในการ
ให้กำลังใจ ตลอดจนช่วยแก้เมื่อเด็กมีปัญหาในการอ่าน รวมทั้งจัดเวลา โอกาสและสถานที่ ให้เด็ก
ได้ทำกิจกรรมการอ่านของเขาอย่างพอใจและมีความสุข โดยที่เขาไม่รู้สึว่าเป็นการบังคับ ซึ่งสิ่ง
เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็เนื่องจากทุกฝ่ายร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ครู โรงเรียน ห้องสมุดและ
ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องและสำหรับครู อาจารย์ โรงเรียนนั้น จะเป็นผู้ที่เด็กใกล้ชิดมากเมื่อออกจาก
บ้าน ดังนั้น ครู อาจารย์ จึงควรพัฒนาเด็กของตนเองให้เกิดพัฒนาการทางการอ่านอย่าง
ต่อเนื่อง ให้เด็กได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รู้จักการอ่านเพิ่มเติมให้ได้ความรู้เพิ่มเติมจาก

เนื้อหาวิชาที่เรียนนั้น ก็จะก่อให้เกิดการอ่านได้เร็วและเพาะพฤติกรรมการอ่าน เป็นทักษะที่จะติดตัวไปได้

3.8 แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมการอ่าน

ศรีรัตน์ เจริญจันทร์ (2542 : 41-43) ระบุว่าพฤติกรรมการอ่านไม่สามารถเกิดขึ้นได้เอง โดยธรรมชาติ จำเป็นจะต้องสร้างขึ้นมา โดยเปรียบเทียบว่าคล้ายกับการปลูกต้นไม้ การปลูกฝังพฤติกรรมการอ่านต้องเริ่มต้นตั้งแต่อายุน้อย ๆ โดยเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ และความพร้อมในการอ่านให้แก่เด็กก่อน ด้วยการให้ความรัก ความอบอุ่นอย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้ร่างกายและสติปัญญาพัฒนาไปตามลำดับขั้น โดยผู้เป็นบิดามารดา และครอบครัวจัดเป็นองค์ประกอบเบื้องต้น ที่จะปลูกฝังและให้การสนับสนุนพฤติกรรมการอ่านแก่บุคคล สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เคยมีรับสั่งถึงเหตุจูงใจในการอ่านหนังสือของพระองค์ท่านว่าโชคดีที่เกิดในครอบครัวที่รักการอ่าน สามารถหาหนังสืออ่านได้และถูกฝึกมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ให้รักการอ่านและรู้จักค้นคว้า และที่ทรงรักการอ่านจนถึงทุกวันนี้เนื่องจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงอ่านให้ฟังมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์

แมนมาส ซวลิต (2529 : 6-15) ได้เสนอว่า ในระดับอุดมศึกษา อาจารย์ ผู้สอน สามารถพัฒนาพฤติกรรมการอ่านด้วยวิธีต่าง ๆ คือ

1. กำหนดรายชื่อหนังสือที่นักศึกษาจะต้องอ่าน
2. แนะนำหนังสือที่ต้องอ่านให้นักศึกษารู้ว่าคืออะไร ใครแต่ง
3. การออกข้อสอบจากเรื่องที่กำหนดหรือแนะนำให้อ่าน
4. อ่านแล้วทำบรรณนิทัศน์นำเสนอหน้าห้อง

สอดคล้องกับข้อเสนอของ ศรีสุตา จริยากุล (2545 : 37-41) ระบุถึงวิธีปลูกฝังพฤติกรรมการอ่านไว้ ดังนี้

1. จูงใจให้เกิดความอยากอ่าน เช่น การแนะนำหนังสืออย่างย่อหรือบางส่วน
2. เลือกหนังสือที่ตรงกับรสนิยมของนักเรียน นักศึกษา
3. จัดหาหนังสือ วารสาร นิตยสาร ไว้ในห้องเพื่อให้นักศึกษายืม
4. ชวนคุยเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีอยู่กับหนังสือนั้น ๆ
5. แนะนำให้มีการสะสมหนังสือหลาย ๆ ประเภท
6. ใช้เกมหรือการทายที่นำมาจากหนังสือ

สุขุม เฉลยทรัพย์ (2529 : 26-32) ระบุว่า แนวทางส่งเสริมพฤติกรรมการอ่านมิใช่เป็นเรื่องที่กระทำได้ง่าย เพราะมีอิทธิพลจากองค์ประกอบต่าง ๆ หลายประการ คือ มิใช่เป็นเรื่องที่กระทำได้ง่าย เพราะมีอิทธิพลจากองค์ประกอบต่าง ๆ หลายประการ คือ

1. ระดับสติปัญญา
2. ความพร้อม
3. แรงจูงใจ
4. สภาพร่างกาย
5. สภาพอารมณ์
6. สภาพแวดล้อมทางบ้านและโรงเรียน

7. สำนักพิมพ์และสื่อมวลชน

ส่วน อรพรรณ สุขสมัย (2541 : 73-77) กล่าวว่า พฤติกรรมการอ่านควรปลูกฝังมาแต่เยาว์วัย แต่ถึงแม้ว่าจะมาสร้างพฤติกรรมรักการอ่านเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ก็มีไม่ใช่ว่าเรื่องเสียหายแต่อย่างไร วิธีการเชิงเสนอแนะ ได้แก่

1. อ่านยามว่าง เช่น 5.00 – 6.00 น., 12.00-13.00 น., 18.00-20.00 น.
2. อ่านหนังสือหลาย ๆ ประเภท

ส่วนวิศนี ศีลตระกูล (2532 : 28-31) สรุปผลการประชุมผู้แทนสมาชิกประเทศกลุ่มเอเชียแปซิฟิก จำนวน 22 คน 17 ประเทศ ซึ่งศูนย์วัฒนธรรมแห่งเอเชียของยูเนสโก (ACCU) เป็นผู้จัด มีประเด็นสำคัญ ที่สมควรพิจารณาประกอบการพัฒนารูปแบบเสริมสร้างพฤติกรรมการอ่านสำหรับนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่

1. จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านโดยแยกจากการเรียนภาษา
2. จัดกิจกรรมและวิธีการใหม่ ๆ
3. แนะนำวารสาร

นอกจากนั้น ประเด็นการคัดเลือกวัสดุการอ่าน ควรเลือกวัสดุที่ดึงดูดความสนใจจัดภาพน่าสนใจ จัดให้มีห้องสมุดในชั้นเรียน ในบ้าน หอพัก จัดตั้งสโมสรหนังสือ เป็นต้น เนื่องจากนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาต้องอ่านหนังสือมาก ทุกสาขาวิชาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

ศรัรัตน์ เจริญจันทร์ (2542 : 157-159) ยังได้เสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างพฤติกรรมการอ่านสำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาไว้อีกบางประการ คือ

1. เน้นการฝึกอ่าน ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเป็นวิชาพื้นฐานในปีแรกร่วมกับวิชาการใช้ห้องสมุด

2. จัดสถานที่สำหรับอ่านให้สวยงาม สงบเงียบ สะอาด สะดวกใช้ สบายใจ
3. อาจารย์ผู้สอนเน้นให้นักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

4. อาจารย์ให้รายชื่อหนังสือ แนะนำหนังสือให้ทราบว่าเป็นอย่างไร ผู้แตงนำเสนอใจเพียงใด ทำให้ต้องอ่าน ให้นักศึกษาทำบัตรบรรณนิเทศน์นำเสนอหน้าห้องเรียนด้วยปากเปล่าให้เพื่อนร่วมชั้นฟัง

ชุติมา สัจจานนท์ (2529 : 16-18) ได้นำเสนอข้อคิด กิจกรรมพัฒนาพฤติกรรมการอ่านไว้ นำสนใจหลายกิจกรรม เช่น

1. แข่งขันการอ่านในเวลาที่กำหนด
2. เสนอหนังสือที่นักศึกษาสนใจ
3. แต่งแฟนซี มีสาระ เช่น แต่งตัวเป็นขุนพลในหนังสือพาเหรดตัวละครจากหนังสือ
4. กิจกรรมเพียงคืนเดียว
5. ประกาศนียบัตรรับรองความสามารถในการอ่าน

6. เชิญนักเขียน จิตรกร นักข่าว บรรณาธิการมารับประทานอาหารกับนักศึกษาอ่านงานของท่านผู้มีเกียรติ

7. นักศึกษาเป็นสมาชิกชมรมการอ่าน จัดกิจกรรม เชิญนักศึกษาผู้ใหญ่มาร่วมงาน

ถวัลย์ มาศจรัส (2545 : 27-28) ได้นำเสนอข้อเสนอแนะขององค์กร UNESCO ว่าด้วยการส่งเสริมพฤติกรรมการอ่านไว้ดังนี้

1. การปลูกฝังให้เกิดความรักหนังสือ
 - 1.1 สร้างครู อบรมให้ครูรักการอ่าน
 - 1.2 ใ้รางวัลหรือกำลังใจ
 - 1.3 ตั้งชมรมการอ่าน
 - 1.4 แลกหนังสือพิมพ์
 - 1.5 มอบหนังสือเป็นรางวัล
 - 1.6 รักษาและพัฒนาทักษะการอ่านให้ดียิ่งขึ้น
 2. หาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหนังสือและการอ่าน
 - 2.1 ศึกษาลักษณะพฤติกรรมของผู้อ่าน
 - 2.2 ศึกษาผู้เรียนว่าอะไรคือแรงกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะอ่าน
 - 2.3 ส่งเสริมการวิจัยของนักศึกษาในกระบวนการรักหนังสือ เยี่ยมสำนักพิมพ์
 3. นำหนังสือสู่ประชาชน
 - 3.1 จัดนิทรรศการในโรงเรียนเกี่ยวข้องกับรายวิชาในห้องสมุด
 - 3.2 รวบรวมผลงานเขียน แปล ที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาในห้องสมุด
 - 3.3 ส่งเสริมการผลิตและแจกเอกสารที่มีประโยชน์ เช่น สุขภาพ การเกษตร
- การท่องเที่ยว
- 3.4 จัดทำหนังสือพิมพ์วารสาร

ส่วน วิจิตร ศรีสะอาด งามวิจิตร (2529 : 480) เสนอแนะว่าการจะพัฒนาพฤติกรรมการอ่านจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาที่ระบบการอ่าน พัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้อ่านและวัตถุประสงค์การอ่าน

จากข้อเสนอแนะที่กล่าวมา สามารถคัดเลือกองค์ประกอบที่อาจส่งเสริมพัฒนาพฤติกรรมการอ่านได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้า
 - 1.1 เนื้อหา เนื้อหาที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการอ่านจะต้องเป็นเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับรสนิยมของนักศึกษา สอดคล้องกับวิชาเอกหรืออาชีพที่นักศึกษาเลือกและมีประโยชน์ต่อนักศึกษา
 - 1.2 กลุ่มเพื่อน จากรายงานวิจัยพบว่ากลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลในการชักจูงและโน้มน้าวพฤติกรรมระหว่างกันและกันอยู่มาก การใช้กลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยในการสร้างพฤติกรรมการอ่านจึงมีความสอดคล้องกับวัยของนักเรียน
 - 1.3 ทักษะด้านการอ่านของผู้สอน
 - 1.4 บรรยากาศที่ส่งเสริมพฤติกรรมการอ่าน ได้แก่ ความพร้อมของห้องสมุด ความเงียบ ความสะดวกสบายของห้องสมุด หรือสถานที่ที่ใช้ในการอ่าน

1.5 เวลา

2. ด้านกระบวนการ

2.1 กิจกรรม กิจกรรมที่สมควรนำมาใช้ในการเสริมสร้างพฤติกรรมการอ่าน ได้แก่ การแนะนำหนังสือ การให้อ่านเพิ่มขึ้น การท่องจำ การกำหนดรายชื่อหนังสือให้อ่าน การพัฒนาระบบการอ่าน ซึ่งมีลักษณะการสร้างภาพในใจทางบวก

2.2 การวัดผลและการประเมินผล จากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและรายงานการวิจัย พบว่า การจัดรูปแบบการประเมินพฤติกรรมการอ่าน กระทำได้หลายลักษณะ ที่สำคัญ ได้แก่ การให้นักศึกษารู้ผลงาน การใช้เครื่องล่อใจต่าง ๆ เช่น รางวัลที่เป็นหนังสือ การออกข้อสอบจากเรื่องหรือหนังสือที่กำหนดให้อ่าน การนำเสนอ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยภายในประเทศ

วรรณนิภา ชัตติรัตน์ (2550) ได้ทำการประเมินโครงการรณรงค์การอ่าน โรงเรียนทรงวิทยา จังหวัดสมุทรปราการ จากการศึกษาพบว่า ผู้บริหารและครูโรงเรียนทรงวิทยา จังหวัดสมุทรปราการ มีความคิดเห็นในด้านบริบทอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด โดยเห็นด้วยมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือ ด้านวิธีการดำเนินงานของโครงการมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการในด้าน การกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการอ่าน และ การเรียนรู้และวิธีการดำเนินงานของ โครงการ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ การประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของ โรงเรียนทรงวิทยา จังหวัด สมุทรปราการ ของผู้บริหาร และครู ด้านปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด โดยเห็นมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง คือ ในเรื่องจำนวนบุคลากรที่จัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านมีความเพียงพอและเหมาะสม แสดงว่าผู้บริหารโรงเรียนมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในเรื่องของการอ่าน ด้วยเหตุผลที่ว่า การอ่านเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ ความรู้ ความคิด และ วิจารณ์ญาณให้คนเรา มีความองกงามทางวุฒิภาวะ วุฒิปัญญา และความสามารถ อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดกระบวนการ พัฒนาชีวิตและจิตวิญญาณของผู้อ่านให้เป็นไปในทางที่ตรงได้ด้วยตนเอง เนื่องด้วยเหตุผล ดังกล่าว ผู้บริหารจึงสนับสนุนโดยจัดบุคลากรที่จัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่านให้มีความ เพียงพอ และเหมาะสม

ศณินนุช พิจิตรนรการ (2550) ได้ทำการประเมินโครงการรณรงค์การอ่านโรงเรียนพรประสาท วิทยา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สถานภาพครูผู้สอนและนักเรียนพบว่าครูผู้สอนมีประสบการณ์ทางการสอน 21 ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 60.00 การศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าคิดเป็นร้อยละ 53.30 สอนช่วงชั้นที่ 1 และสอนช่วงชั้นที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 50.00 ส่วนนักเรียนชั้นประถมศึกษาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 50.70 เพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 49.30 ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คิดเป็นร้อยละ 33.55 รายได้ของผู้ปกครอง 10,001-20,000 บาทคิดเป็นร้อยละ 44.10 และผู้ปกครองมีอาชีพอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 36.80

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินโครงการรณรงค์การอ่านของครูผู้สอนพบว่าด้านบริบทโดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมต่อด้านปัจจัยเบื้องต้นโดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางด้านกระบวนการโดยรวมมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางด้านผลผลิตโดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางและด้านผลกระทบครูมีความคิดเห็นว่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนัยรักการอ่านของนักเรียนพบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางมีนัยรักการอ่านมากที่สุดในหัวข้อข้าพเจ้าคิดว่ากาอ่านหนังสือเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์

4. ผลการใช้กิจกรรมส่งเสริมการรักการอ่าน

4.1 ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมส่งเสริมการรักการอ่านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดคือการค้นหาข้อความจากการอ่านและการตอบปัญหาจากการอ่านส่วนความพึงพอใจของนักเรียนเกี่ยวกับประโยชน์ของกิจกรรมส่งเสริมการรักการอ่านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดคือนักเรียนได้รับความรู้ และความสนุกเพลิดเพลินและรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

4.2 พฤติกรรมการรักการอ่านพบว่านักเรียนอ่านหนังสือในเวลาว่างเป็นส่วนใหญ่ใช้เวลาอ่านครั้งละ 30 นาทีเพราะได้รับประโยชน์และได้ความรู้เพิ่มเติมหนังสือที่ชอบอ่านมากที่สุดคือการตูนแล้วจะยืมหนังสือจากห้องสมุดสัปดาห์ละ 1-3 ครั้งและชอบอ่านหนังสือที่บ้านจากการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนให้ความคิดเห็นว่ากิจกรรมน่าสนใจทำให้ได้รับความรู้เพิ่มเติมอยากอ่านหนังสือมากขึ้นและพัฒนาทักษะทั้ง 4 ด้านได้แก่ ฟัง พูด อ่าน เขียน

4.3 ผลการบันทึกการอ่านพบว่าคะแนนบันทึกการอ่านโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 84.7 ซึ่งอยู่ในระดับคุณภาพดีมากโดยมีนักเรียนที่มีคะแนนบันทึกการอ่านอยู่ในระดับคุณภาพดีมากจำนวน 27 คนอยู่ในระดับคุณภาพดีจำนวน 12 คนและอยู่ในระดับคุณภาพพอใช้จำนวน 1 คน

พิณทิพย์ เอี่ยมพริ้ง (2550) ได้ทำการประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม กระบวนการปฏิบัติ ผลผลิต และเพื่อเปรียบเทียบการประเมินผลโครงการผลการประเมินโครงการส่งเสริมการอ่านในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต 1 จำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ วุฒิการศึกษา และขนาดของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหาร 55 คน ครู 110 คน ผู้ปกครองนักเรียน 135 คน นักเรียน 100 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One way ANOVA) และเปรียบเทียบรายคู่ตามวิธีของเชฟเฟ (Scheff's Method) ผลการวิจัยพบว่า 1. ด้านปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ อยู่ในระดับมาก ผลผลิตของโครงการ อยู่ในระดับมาก 2. ผลการประเมินโครงการจำแนกตามขนาดโรงเรียน ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ปานกลาง มาก และปานกลาง ตามลำดับด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ โรงเรียนใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ และขนาดกลาง อยู่ในระดับมาก โรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง ด้านผลผลิตของโครงการโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ อยู่ในระดับมาก โรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก อยู่ในระดับปานกลาง 3. การเปรียบเทียบผลการประเมินโครงการทั้ง 3 ด้าน ผลการ

ประเมินโครงการจำแนกตามตำแหน่งหน้าที่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รายคู่ที่แตกต่างกัน ได้แก่ ครู และนักเรียน มีความเห็นแตกต่างกันด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ ผลการประเมินโครงการจำแนกตามขนาดของโรงเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รายคู่ที่แตกต่างกัน ได้แก่ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษและโรงเรียนขนาดเล็กมีความเห็นแตกต่างกันด้านกระบวนการปฏิบัติ ระหว่างดำเนินโครงการ และด้านผลผลิตของโครงการ โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ และโรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษและโรงเรียนขนาดเล็ก มีความแตกต่างกัน

แววตา พุกษา (2550) ได้ทำการประเมินโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมินแบบซิป (CIPP Model) มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินด้านบริบท ปัจจัยนำเข้ากระบวนการและผลผลิตของโครงการ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ศึกษานิเทศก์ จำนวน 34 คน ผู้บริหารจำนวน 16 คน ครู จำนวน 115 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 235 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการประเมิน

1. ด้านบริบทความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครู เกี่ยวกับด้านบริบท ของโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1 โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และระดับมากอย่างละ 3 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยจากมากที่สุด ได้แก่ วัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน เข้าใจง่าย รองลงมาคือ โครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของเขตพื้นที่การศึกษากับนโยบายส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของกระทรวงศึกษาธิการ และน้อยที่สุดคือความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับกิจกรรม

2. ด้านปัจจัยนำเข้าความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครู เกี่ยวกับด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ ระดับมาก 4 ข้อ ระดับปานกลาง 9 ข้อและระดับน้อย 1 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ คุณสมบัติของเจ้าหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบในโครงการ มีความเหมาะสมต่อหน้าที่รองลงมา ได้แก่ สถานที่อ่านหนังสือมีเพียงพอ และน้อยที่สุด คือ มีการนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้เช่น คอมพิวเตอร์สืบค้นข้อมูลภายในห้องสมุด

3. ด้านกระบวนการความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครู เกี่ยวกับด้านกระบวนการของโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1 โดยภาพรวม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ข้อ ระดับมาก 10 ข้อ และระดับปานกลาง 7 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ มีการประชาสัมพันธ์แต่ละโรงเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดขึ้น รองลงมา ได้แก่ ความเหมาะสมของกิจกรรมเรลลี่ครอบครัวส่งเสริมการอ่าน พ่อแม่เล่านิทานให้ลูกฟัง และน้อยที่สุดได้แก่ ความเหมาะสมของเวลาในการจัดกิจกรรม

4. ด้านผลผลิตของโครงการนักเรียนปฏิบัติเกี่ยวกับการอ่านซึ่งเป็นผลผลิต ของโครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ส่วนใหญ่มีนักเรียนปฏิบัติ 18-21 รายการ มีจำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 41.10 รองลงมา มีนักเรียนปฏิบัติ 14-17 รายการ มีจำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 470.90 และน้อยที่สุดมีนักเรียนปฏิบัติ 22-25 รายการ มีจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 6.00 เมื่อเทียบกับเกณฑ์ คือ ร้อยละ 80 พบว่า ผลผลิตอยู่ในระดับพอใช้ (ร้อยละสะสม=88.00)

เพ็ญพิไลลักษณ์ มณีภาค (2551) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมรักการอ่าน โรงเรียนหนองพอกวิทยา เขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 3 การประเมินสรุปได้ดังนี้ 1. ด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม ครูและผู้ปกครองนักเรียนมีความคิดเห็นว่า บริบทหรือสภาวะแวดล้อมของโครงการส่งเสริมรักการอ่าน โดดงรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.63 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การกำหนดหลักการของโครงการ สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบายของโรงเรียน การกำหนดวัตถุประสงค์สอดคล้อง กับปัญหา และหลักการของโครงการ และพบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย หลักการ ของโครงการมีความสอดคล้องกัน ประกอบกับมีการเตรียมการภายในของสถานศึกษาอยู่ใน ระดับมาก

2. ด้านปัจจัยพื้นฐานของโครงการส่งเสริมรักการอ่าน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดค่าเฉลี่ย 4.54 ครูและผู้ปกครองนักเรียนมีความเห็น ว่า รายการที่มีความพร้อมซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีครู และบุคลากรรับผิดชอบโครงการเพียงพอ มีนโยบาย และวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาสนับสนุน มีวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ และอาคารสถานที่เพียงพอ อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ด้านกระบวนการ โครงการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ครูและผู้ปกครองนักเรียนมีความคิดเห็นว่าด้านกระบวนการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.57 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีปฏิทินการนิเทศภายใน มีการประเมินการทำงานมีคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ แบบมีการให้คำปรึกษาแนะนำ

4. ด้านผลผลิต

4.1 ผลการประเมินกิจกรรมโครงการส่งเสริมรักการอ่าน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดค่าเฉลี่ย 4.45 เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมว่างจากงานอ่าน ทุกคน กิจกรรมเสียงตามสาย กิจกรรมอ่านบทเพลงสุนงานเขียน และกิจกรรมที่ช่วยน้องรักการอ่าน ด้วยหนังสือเล่มเล็ก

4.2 ผลการประเมินรักการอ่านของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.55 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ให้ความสำคัญของการอ่าน อ่านอย่างต่อเนื่องใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการอ่าน อ่านหนังสือได้หลายประเภท และอ่านหนังสือได้จำนวนหน้าเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด

4.3 ผลการประเมินพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดค่าเฉลี่ย 4.46 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ นำการอ่านมาเป็นกิจวัตรประจำวัน นักเรียนมีสมุดบันทึกการอ่าน และเข้าเรียนตรงเวลา

4.4 ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนต่อโครงการส่งเสริมรักการอ่านโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.47 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ พึงพอใจต่อเครือข่ายส่งเสริมการ

อ่าน ภายใน ฟังพอใจกิจกรรมว่างจากงานอ่านทุกคน และกิจกรรมโครงการมีความเหมาะสม

4.5 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ปกครอง นักเรียนต่อโครงการส่งเสริมรักการอ่าน ผู้ปกครองนักเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการมีความคิดเห็นว่า มีความพึงพอใจต่อโครงการส่งเสริมรักการอ่านโดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.40 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การมีส่วนร่วมของนักเรียน ความพึงพอใจต่อเครือข่ายส่งเสริมการอ่านภายในโรงเรียนและความพึงพอใจ กิจกรรมว่างจากงานอ่านทุกคน อยู่ในระดับมาก

4.6 ผลการเปรียบเทียบระดับผลการเรียนจากคะแนนผลการสอบปลายปีระหว่างปีการศึกษา 2550 กับ 2551 ใน 5 วิชาหลัก ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และภาษาอังกฤษ พบว่า ปีการศึกษา 2550 นักเรียนได้ระดับผลการเรียนระดับ 3 รวม 5 วิชาหลัก จำนวน 201 คน ปีการศึกษา 2551 นักเรียนได้ระดับผลการเรียนระดับ 3 รวม 5 วิชาหลัก จำนวน 362 คน นักเรียนมีระดับผลการเรียนระดับ 3 เพิ่มขึ้น 161 คน คิดเป็นร้อยละ 23

นารีรัตน์ พงษ์จรรยา (2552) ได้ทำการประเมินโครงการรักการอ่านของโรงเรียนพนมสารคาม “พนมอดุลวิทยา” สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ซึ่งประเมินโดยใช้รูปแบบจำลองซิป (CIPP Model) มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยดำเนินงาน และด้านผลผลิต กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร 5 คน ครูผู้สอน 78 คน นักเรียน 338 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ด้านบริบท ผู้บริหารประเมินว่าโครงการรักการอ่านมีความสอดคล้องอยู่ในระดับมากที่สุด ครูผู้สอนประเมินว่ามีความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก ด้านปัจจัยเบื้องต้น ครูผู้สอนประเมินว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการดำเนินงาน ครูผู้สอน และนักเรียนประเมินว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านผลผลิต ครูผู้สอน และนักเรียน ประเมินว่ามีเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

นฤมล พรหมมาก (2553) ได้ทำการประเมินโครงการส่งเสริมการรักการอ่านของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมิน 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยสภาพแวดล้อมของโครงการ (Context) ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินงานของโครงการ (Process) และด้านผลผลิตของโครงการ (Outcome) ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ครูผู้รับผิดชอบโครงการและนักเรียนกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 40 คน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 80 คน ครูผู้สอน จำนวน 120 คน และนักเรียน จำนวน 480 คน รวมทั้งสิ้น 720 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ ผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินงานของโครงการ ผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 3) ด้านผลผลิตของโครงการ ผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ประหยัด อนุศิลป์ (2554: บทคัดย่อ) ผลการประเมินโครงการพบว่า

1. การประเมินสภาวะแวดล้อมโครงการ ได้แก่ การประเมินความต้องการจำเป็นในการจัดทำโครงการ ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับกิจกรรมในโครงการ และการเตรียมการของบุคลากรภายในโครงการ พบว่ามีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

2. การประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการ ได้แก่ การประเมินความพร้อมของปัจจัยดำเนินงาน ได้แก่ บุคลากร สื่อ วัสดุอุปกรณ์ แหล่งเรียนรู้ และงบประมาณในการดำเนินโครงการ พบว่ามีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

3. การประเมินกระบวนการในการดำเนินโครงการ ได้แก่ การประเมินกิจกรรมดำเนินโครงการ การดำเนินงานตามโครงการ การนิเทศติดตาม กำกับ และการประเมินผล พบว่ามีผลการประเมิน อยู่ในระดับมาก

4. การประเมินผลผลิตของโครงการ ได้แก่ การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ ความพึงพอใจของผู้ปกครอง และผลการพัฒนาการอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

4.1 ผลการประเมินผลผลิตด้านการดำเนินงานตามโครงการโดยภาพรวม พบว่ามีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

4.2 ผลการประเมินผลผลิตด้านความพึงพอใจของผู้ปกครองโดยภาพรวมพบว่ามีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก

4.3 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีการพัฒนาการอ่านออกเขียนได้ โดยสามารถแก้ปัญหาด้านการอ่านและการเขียนของนักเรียนได้จำนวนร้อยละ 72.08 ของนักเรียนที่มีปัญหาด้านการอ่านและการเขียน

ศุภชัย สระพรหม (2554) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านปัจจัยเบื้องต้น พบว่า ผู้บริหาร ครู และนักเรียน มีความคิดเห็น โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก และผลการสำรวจข้อมูลพบว่าโครงการมีวัสดุอุปกรณ์และอาคาร สถานที่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด 2) ด้านกระบวนการดำเนินการ พบว่า ผู้บริหาร ครู และนักเรียน มีความคิดเห็นโดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก และ 3) ด้านผลผลิตพบว่าผู้บริหาร ครู และนักเรียนมีความคิดเห็นโดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก ผลการสำรวจข้อมูลพบว่านักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมในระดับดีมาก นักเรียนรักการอ่านในระดับดี สถิติการใช้ห้องสมุดและการยืมหนังสือผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ผลการประเมินทั้ง 3 ด้าน ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

สิริภรณ์ อรัญวารี (2557) ได้ทำการประเมินโครงการรักการอ่านของโรงเรียนชยันดาคำวิทยา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานี ผลการประเมินสรุปได้ ดังนี้ ผลการประเมินในภาพรวมต่อโครงการรักการอ่าน กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู บุคลากรทางการศึกษา กรรมการสถานศึกษา ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงที่สุดเรียงจากมากไปหาน้อยคือ ด้านผลผลิตของโครงการ และด้านกระบวนการตามลำดับ โดยด้านที่มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ผลการประเมินในภาพรวมต่อโครงการรักการอ่าน กลุ่มที่ 2 ผู้ปกครองนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการรักการอ่านในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงที่สุดเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ด้านผลผลิตของโครงการ รองลงมาคือ ด้านบริบทของโครงการ และด้านกระบวนการ ตามลำดับ โดยด้านที่มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ผลการประเมินในภาพรวมต่อโครงการรักการอ่าน กลุ่มที่ 3นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการรักการอ่านของโรงเรียนชยันดาคำวิทยา ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยด้านที่มีความคิดเห็นสูงที่สุดเรียงจากมากไปหาน้อยคือ ด้านผลผลิตของโครงการ รองลงมาคือ ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ และด้านบริบทของโครงการ ตามลำดับ ด้านที่มีระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด คือ ด้านกระบวนการ

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ในต่างประเทศได้มีการวิจัยเกี่ยวกับสาเหตุ หรืออิทธิพลที่มีต่อพฤติกรรมการอ่านไว้ดังนี้ พาโวเนตตี และคนอื่นๆ (Pavonetti & Others. 2000) ศึกษาเปรียบเทียบนิสัยรักการอ่านของเด็กมัธยมต้น ที่ได้รับการเร่งการอ่านขณะที่อยู่ในโรงเรียนประถมกับเด็กนักเรียนที่ไม่ได้รับการเร่งการอ่านในขณะที่อยู่ในระดับประถม โยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างเกรด 7 จำนวน 1,531 โดยใช้เครื่องมือในการวัดพฤติกรรมการอ่านของเด็ก เป็นการบันทึกการอ่านและการจดจำของเด็ก การจดบันทึกของเด็ก การศึกษาครั้งนี้พบว่า เด็กที่ได้รับการเร่งการอ่านในโรงเรียนประถมศึกษา มีนิสัยรักการอ่านที่ไม่แตกต่างจากเด็กที่ไม่ได้รับการเร่งการอ่านในระดับประถม แต่สำหรับโรงเรียนนอกเขตเทศบาล พบว่า เด็กที่ไม่ได้รับการเร่งการอ่านในโรงเรียนประถมศึกษานั้น มีนิสัยรักการอ่านมากกว่าเด็กที่ได้รับการเร่งการอ่าน

มอร์ริส (Morris. 2002) ได้ศึกษาโปรแกรมการอ่านที่มีอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาภาคใต้ และการประเมินการอ่านเชิงพัฒนาที่เสริมโปรแกรมการอ่านและการตีความระดับความมั่นใจของครู ในขณะที่ใช้เครื่องมือประเมินนี้ และศึกษาผลกระทบของแบบประเมิน การอ่านเชิงพัฒนาต่อการสอนของครู ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการประเมินของโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนทั้งหมด การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้หลายวิธี ได้แก่ การรวบรวมเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสำรวจผลการศึกษา พบว่า ได้ทราบวิธีการที่นักเรียนมีปฏิริยาต่อการสอนอ่าน และการประเมินการอ่านวิธีที่ครูประสมประสานเครื่องมือวัดที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือวัดการอ่านเชิงพัฒนาเข้าไว้ใช้ในห้องเรียนของพวกตน รวมทั้งได้ทราบวิธีการที่ครูโรงเรียนประถมศึกษาภาคใต้ระบุประโยชน์ของโปรแกรมประเมินการอ่าน พวกตนได้เป็นผู้เข้าร่วมวิจัยกระตือรือร้นแบบประเมินการอ่านเชิงพัฒนาได้ช่วยเชื่อมช่องว่างระหว่างความสามารถทางการอ่าน วิธีการสอนที่ดีเยี่ยมกับการเรียนรู้ที่โรงเรียนประถมศึกษาภาคใต้

ออยล์ลูต (Oyelude. 2004) ได้ทำการประเมินห้องสมุดเคนเนตติคส์ (Kenneth Dike Library) ประเทศไนจีเรีย หลังจากการประเมินพบว่า

1. ทรัพยากรภายในห้องสมุดมีอย่างเพียงพอและตรงกับความต้องการของผู้ใช้
2. ผู้ใช้บริการห้องสมุดสามารถเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศได้ดี จากการจัดระบบเป็นหมวดหมู่
3. ห้องสมุดมีวางแผนกลยุทธ์รูปแบบใหม่ๆ เพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงวรรณกรรมได้ดียิ่งขึ้น
4. ผู้ใช้ห้องสมุดมีความพึงพอใจในการให้บริการของห้องสมุด ที่เข้าถึงผู้ใช้ ผู้ใช้สามารถเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นโดยผ่านการยืมทางโทรศัพท์และสามารถใช้บริการยืม-คืนระหว่างห้องสมุดได้
5. ข้อเสนอแนะคือห้องสมุดควรจัดการบริการยืม-คืนด้วยตนเองเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้
6. ข้อเสนอแนะคือมีการฝึกอบรมพนักงานในการจัดการทรัพยากรและการบริการ

7. ข้อเสนอแนะคือควรรณรงค์การประเมินการให้บริการให้บริการภายในห้องสมุดอย่างสม่ำเสมอ

เบสเตอร์ (Battle, 2004) ได้ศึกษาผลกระทบเบื้องต้นของการรู้หนังสือ (ILI) ซึ่งอาจมี 2 ด้าน คือ ด้านความกังวลทั่วไป และความกังวลเฉพาะด้านของห้องสมุดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ครั้งนี้เป็นนักเรียนนานาชาติที่ใช้ห้องสมุดวิทยาลัยชุมชน ความกังวลระหว่างนักศึกษานานาชาติ กับห้องสมุดอาจเกิดจากปัญหาเหล่านี้ เช่น อุปสรรคด้านภาษา การสื่อสาร การปรับตัวเข้ากับระบบใหม่ของห้องสมุด และการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมทั่วไป ซึ่งปัญหาทั่วไปของการใช้ห้องสมุดเกิดจากตัวนักศึกษาเอง ซึ่งมีความรู้สึกด้านลบ เช่น ความตึงเครียด ความกลัว ความกังวลใจ ซึ่งอารมณ์เหล่านี้เกิดขึ้นบ่อยครั้งเมื่อนักศึกษาได้รับมอบหมายให้ทำการค้นคว้าวิจัยในห้องสมุด เพื่อให้ให้นักศึกษาได้ประสบผลสำเร็จในพฤติกรรมเหล่านี้ต้องได้รับการบรรเทาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ใช้นักเรียนนานาชาติ 2 กลุ่ม ซึ่งได้ลงทะเบียนเรียนในโปรแกรมการพูดภาษาอังกฤษสำหรับผู้ใช้ภาษาอื่น (ESOL) นักศึกษาแต่ละคนจะได้ใช้เครื่องวัดความกังวล และเครื่องค้นพบความกังวลเพื่อให้เข้าถึงระดับความกังวลก่อนและหลังการรักษา กลุ่มที่ 1 (กลุ่มทดลอง) เข้าเรียนการใช้ห้องสมุดเบื้องต้น (โดยใช้ข้อมูลของ Kuhltau's) สืบค้นกลุ่มที่ 2 (กลุ่มควบคุม) ให้ทำงานศึกษาค้นคว้าโดยไม่ได้เรียนการใช้ห้องสมุดเบื้องต้นหรือวิธีการสืบค้นข้อมูลหลังการทดลอง ผู้วิจัยและผู้ให้คำแนะนำโปรแกรม ESOL วัดระดับความกังวลระหว่างกลุ่ม ANCOVA ได้ถูกใช้เพื่อวิเคราะห์สมมติฐานเปรียบเทียบก่อนทดลองและหลังทดลอง ผลการวิเคราะห์บ่งชี้อย่างแน่นอนว่า ความกังวล ของนักเรียนนานาชาติลดลง เมื่อได้รับรู้วิธีการสืบค้นข้อมูลห้องสมุด

วานอบเบอร์แกน บี., ดาเอมส์เอ็ม. และ แวน ทิลเบิร์กเอส. (Vanobbergen, B., Daems, M., & Van Tilburg, S. 2009) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการให้ความร่วมมือของผู้ปกครองที่ส่งผลต่อนิสัยรักการอ่านของลูก การวิจัยในครั้งนี้เริ่มจากสมาคมอ่านเวสต์เฟลมิช และซึ่งเป็นห้องสมุดประชาชนมีโครงการนำร่องจัดในห้องสมุด 10 แห่งในเมืองเมืองเวสต์เฟลมิชโดยห้องสมุดได้ขอความร่วมมือจาก 82 ครอบครัว ที่มีลูกอยู่ในวัยเรียนเพื่อเข้าร่วม โครงการที่เรียกว่า “สนุกสนานกับหนังสือ” วัตถุประสงค์ของการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมการอ่านของเด็ก โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (1) สร้างแนวคิดและให้คำแนะนำผู้ปกครองเกี่ยวกับการแนะนำการอ่านให้แก่ลูกๆ และให้การสนับสนุนให้สนุกให้สนุกสนานกับการอ่าน (2) นำเสนอหลากหลายตัวอย่างการปฏิบัติ และยังมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ครอบครัวที่มีนิสัยรักการอ่านน้อย จากการสำรวจจากครัวเรือนในเมืองเวสต์เฟลมิชรวมทั้งสิ้น 3 ครั้ง มีการประเมินโครงการหลังจากการเข้าร่วมโครงการแล้ว ผลการประเมินคือ ผู้ปกครองมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการ มีการแนะนำหนังสือให้ลูกๆ เพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน และก่อให้เกิดวัฒนธรรมการอ่านขึ้นผ่านในครอบครัว

จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนาการเสริมสร้างการอ่านเพื่อกระตุ้นแรงจูงใจให้เกิดนิสัยรักการอ่านของนักเรียนเป็นหน้าที่สำคัญของบุคคลทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว พ่อแม่ ครู อาจารย์ ในโรงเรียนที่จะส่งเสริมการอ่านให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการอ่าน เพราะการอ่านช่วยพัฒนานักเรียนด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และพฤติกรรมและการดำรงชีวิต อันจะส่งผลสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมโดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน รวมถึงรูปแบบในการประเมินโครงการมีหลายรูปแบบ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำ

แนวคิดทฤษฎีจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวข้างต้น มาใช้ในการประเมินโครงการส่งเสริมรักการอ่านของนักเรียน โรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ อำเภอเมืองวารินชำราญ จังหวัดอุบลราชธานี โดยประยุกต์ใช้รูปแบบชิปปี้ โดยการประเมินทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านสภาวะแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการดำเนินงาน และด้านผลผลิต

5. กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการส่งเสริมรักการอ่านของนักเรียน โรงเรียนเทศบาลบ้านสุขสำราญ อำเภอเมืองวารินชำราญ จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ใช้รูปแบบการประเมินโครงการ CIPP MODEL ของสตีฟเฟิลบีม โดยกำหนดกรอบแนวคิดในการประเมิน ดังนี้

5.1 การประเมินโครงการด้านสภาวะแวดล้อม(Context Evaluation) หมายถึง การประเมินด้านความพร้อม ความเหมาะสม ความสอดคล้องกันของหลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีดำเนินการ ระยะเวลาดำเนินการ การจัดบรรยากาศในการดำเนินงาน และการประสานงานระหว่างคณะกรรมการทุกฝ่ายที่ทำให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินโครงการ

5.2 การประเมินโครงการด้านปัจจัย (Input Evaluation) หมายถึง การประเมินในด้านการวางแผนการดำเนินงาน บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ในการดำเนินการ

5.3 การประเมินโครงการด้านกระบวนการ (Process Evaluation) หมายถึง การประเมินโครงการในด้านการปฏิบัติงานตามแผน การดำเนินงาน การปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบ หรือที่ได้รับมอบหมาย ปัญหา อุปสรรค การแก้ไขและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

5.4 การประเมินโครงการด้านผลผลิต (Product Evaluation) หมายถึง การประเมินผลโครงการในด้านผลสำเร็จตามเป้าหมายและผลสำเร็จที่เกิดขึ้นกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการประเมินโครงการ

